

Π Α Ν Δ Ω Ρ Α .

4 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ, 1872.

ΤΟΜΟΣ ΚΒ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 523

ΑΓΓΕΛΟΥ ΒΛΑΧΟΥ Κ Ω Μ Ω Ι Δ Ι Α Ι .

Ἡ ἐπίκρισις συγγραμμάτων ἢ ποιημάτων ἔλαβε παρ' ἡμῖν περὰ τοῦ ἰσχυροῦ χαρακτήρα, σπανιώτερον γινόμενη χάριν τοῦ κρινομένου ἔργου, σχεδὸν δὲ πάντοτε κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν συγγραφέα ἢ ποιητὴν. Ὁ ἐπικριτὴς ἢ εἶνε φίλος ἔνθερμος καὶ τῶν προδηλοτάτων τοῦ κρινομένου ἀμαρτημάτων δικηγόρος ὑπερμαχος, ἢ ἐχθρὸς ἀδυσώπητος, βλέπων πάντα λοξὰ καὶ κίτρινα καὶ καταφρονητά. Διὰ ταῦτα καὶ αἱ ἐπικρίσεις παρ' ἡμῖν ἀπέβησαν πᾶσαν ἀξίαν καὶ ἔχουσιν ἀποτέλεσμα συνήθως διαπληκτισμοῦ προσωπικοῦ καὶ χυδαίου. Οὕτω δ' ἀσκουμένη ἡ κριτικὴ φυσικῶ τῷ λόγῳ οὐδεμίαν ἔχει ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν φιλολογίαν ἡμῶν *).

Ἡ κριτικὴ ἐν τούτοις τῶν ποιημάτων δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπαχθῆ καὶ αὐτὴ εἰς τὸν γενικὸν τοῦτον κανόνα· διότι πρὸ δύο ἡδὴ δεκαετηρίδων καὶ ἐπέκεινα ἐδόθη εὐκαιρία διὰ τῆς ἰδρύσεως τοῦ ποιητικοῦ ἀγώνος ἢ ἀναπτυχθῆ κριτικὴ περὶ τὴν ποίησιν ὑπὸ τῶν τῶν

*) Σ η μ. Πα ν δ. Καλὸν νὰ διακριθῆ ἐνταῦθα ἡ βιβλιογραφία ἀπὸ τῆς βιβλιοκρισίας (critique littéraire). Καὶ ἡ μὲν πρώτη γίνεται συνεχῶς, ἡ δὲ δευτέρα πολὺ σπανιώτερον. Ὁ ἀναγινώσκων τὴν Π α ν δ ῶ ρ α ν θέλει ἐμολογήσει ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ συμπεριληφθῆ καὶ αὕτη εἰς τὴν ἀνωτέρω κατὰ

πρῶτα φερόντων ἐν τῇ πολιτείᾳ τῶν γραμμάτων. Ἡ φιλοσοφικὴ τοῦ πανεπιστημίου σχολή, ἥτις, ὡς εἶδος, ἔπρεπε νὰ περικλείῃ ἐν ἑαυτῇ τὸ ἅγιον τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ μαθήσεως, ἀνεκνήρυχθη ὁ ἀνώτατος ἐλεγκτὴς καὶ χειραγωγὸς τῶν ποιητῶν ἡμῶν· αὕτη ἐμελλεν οὐ μόνον νὰ δεικνύῃ ἡμῖν τοῖς ἄλλοις τίς εἶνε τῶν Μουσῶν ὁ περιλημένος καὶ ἄξιός νὰ φέρῃ δάφνην καὶ μυρσίνην, ἀλλὰ καὶ τίς ἢ κατάστασις παρ' ἡμῖν τῆς ποιήσεως ἐν γένει, καὶ τίνες αἱ πρόοδοι αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνώτατον τοῦτο τῶν Μουσῶν δικαστήριον ἀπέτυχε διὰ λόγους, οἵτινες δὲν εἶνε τῆς παρουσίας ὑποθέσεως· αἱ ἀποφάσεις αὐτοῦ παρήγαγον πολλάκις ἀσχημίας, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἀγὼν ἐξέπεσε, βαθμηδὸν δὲ οἱ τε δόκιμοι ποιηταὶ ἡμῶν ἀπεχώρησαν τοῦ σταδίου, καὶ οἱ ἰκανώτεροι τῶν κριτῶν ἐσίγησαν. Ἀγὼν δὲ ποιητικὸς σήμερον σημαίνει θεματογραφίαν περὶ τὸ στιχουργεῖν, κρίσις δ' αὐτοῦ ὀρισμὸν καὶ διαίρεσιν τῆς ποιήσεως εἰς ἐπικὴν, λυρικὴν καὶ δραματικὴν, ἔλεγχον λεξειδίων μικρολόγων δι' ἐνὸς sic καὶ ἐπισώρευσιν εἰς τὰ μὴ στεφνοῦμενα ποιήματα τοιοῦτων ἐπαίνων, οἱοὶ θὰ ἔφερρον τὸ ἐρύθημα εἰς τὰς παρειάς καὶ τῶν μεγίστων τοῦ κόσμου ποιητῶν. Ἐκ τοῦ ἀγώνος τούτου ἐν μέγα ἀποτέλεσμα κινδυνεύει νὰ παραχθῆ, τουτέστι νὰ σχηματισθῆ παρ' ἡμῖν καὶ ἄλλη τις πλὴν τῆς ποιητικῆς εἰσηγητικὴ ἄδεια. Ὁ

ποιητικός ἀγὼν ἀπέτυχε δυστυχῶς καθ' ὁλοκληρίαν ἐξ ἀμαρτιῶν τῶν τε κριτῶν καὶ τῶν κρινομένων.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ πανεπιστημιακοῦ φαίνεται διδασκόντες οἱ πρῶτοι κριταὶ τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος, ἐβουλεύθησαν νὰ στήσωσι τὸν τελευταῖον εἰς περιωπὴν ὑψηλοτέραν, καὶ ἐγένοντο φειδωλοὶ εἰς ἐπαίνους καὶ δίκαιοι περὶ τὴν κρίσιν. Καθ' ἡμᾶς οἱ Ἕλληνοδίκαι ὀφείλουσι νὰ πράττωσι καὶ τι πλέον, μὴδὲ λόγου ν' ἀξιώσι τῶν ποιημάτων ἐκείνων, ἅτινα λέγονται ποιήματα μόνον διότι ἐπιγράφονται οὕτω. Καθὼς οἱ ἀρχαῖοι εἰς τοὺς ἀγῶνας δὲν ἐδέχοντο βαρβάρους, οὕτω πρέπει νὰ μὴ γίνονται δεκτοὶ εἰς τὸν Ὀλυμπιακὸν ἀγῶνα καὶ οἱ τολμῶντες νὰ ἐπασχολήσωσι τὸ πανελλήνιον διὰ τῶν θεματογραφῶν αὐτῶν. Πρέπει νὰ θεωρῆται τιμὴ καὶ τὸ νὰ γίνῃται ἀπλῶς λόγος ὅτι ἠγωνίσθη τις ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις. Οὕτω δὲ μόνον ὁ Ὀλυμπιακὸς ἀγὼν ἔσται ἀγὼν ποιητῶν, καὶ οὕτω μόνον θέλουσι προέλθῃ ἐξ αὐτοῦ ἔργα ἕξια νὰ κοσμήσωσι τὴν φιλολογίαν ἡμῶν. Ὁ συνήθης θόρυβος καὶ ἡ συνήθης τακτικὴ ἐγένετο ἤδη καὶ κατὰ τοῦ Ὀλυμπιακοῦ ἀγῶνος, ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι δὲν θέλει κατορθωθῆ ἡ ἐκπτώσις καὶ αὐτοῦ, καὶ ὅτι καὶ οἱ μέλλοντες Ἕλληνοδίκαι δὲν θέλουσιν ὑποκύψῃ εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Κ. Ρόιδου τόσον ἐπιτυχῶς ἐξικονισθεῖσαν ἐν τῷ Αἰῶνι (ἔργα φύλλα τῆς ἐφημερίδος ταύτης 2707 καὶ 2709 π. ἔ.) ἀσοχήν, ἀλλ' ἀμειλικτοὶ καὶ ἀδέκαστοι θέλουσιν ἐκρίζων τὰ ζιζάνια καὶ θέλουσιν ἀποβάλλῃ τὴν ἥραν ἀπὸ τοῦ σίτου.

Περὶ τῶν κωμωδιῶν τοῦ κ. Βλάχου ἐγένετο τόσος λόγος καὶ τόσος θόρυβος, τοσοῦτων δὲ τιμῶν καὶ στεφάνων ἠξιώθησαν αὐταὶ ὑπὸ τε ἐπιτροπῶν καὶ τοῦ κοινοῦ, ὥστε, τῇ ἀληθείᾳ, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐδιστασάμεν ἂν ἔπρεπε καὶ ἡμεῖς νὰ φέρωμεν ἐπ' αὐτάς τὸν λόγον. Ὁ δισταγμὸς ἡμῶν κῦζανεν ἐτι μᾶλλον μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν περὶ αὐτῶν γραφέντων ἐν τῷ Αἰῶνι ὑπὸ τοῦ κ. Ρόιδου. Καὶ ἠθέλομεν σιγήσῃ, ἂν δὲν ἐνομιζόμεν ὅτι, καὶ περ τοσοῦτων γραφέντων περὶ τῶν κωμωδιῶν τούτων, ὑπελήφθη ἐν τούτοις ἡ ἐξέτασις αὐτῶν ὑπὸ μίαν ἐποψίν, ἢ ἡμεῖς θεωροῦμεν τὴν κυριωτάτην, καὶ δι' ἣν χαρὰν μεγάλην ἐχάρημεν ἰδόντες αὐτάς οὐ μόνον διδασκομένους ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς σκηνῆς, ἀλλὰ καὶ δημοσιευθεῖσας καὶ γενομένας ἤδη κτήμα τῆς πτωχῆς ἡμῶν φιλολογίας. Ἀνεβάλομεν δὲ μέχρι τοῦδε

*) Σ η μ. Πα ν δ. Καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ ποιητικοῦ ἀγῶνος ἐπιτροπὴ εἶχε συναπορασοῖσι νὰ μὴ ληρθῶσιν ὑπ' ὄψιν τὰ ἀδίκαια ποιήματα, ἀναγκάσθη ὅμως ν' ἀθετήσῃ τὸν ἔρον τοῦτον διὰ τοὺς λόγους οὗς ἐξέθετο ὁ εἰρηγῆτης (ἴδε Πα ν δ. τόμ. ΚΑ', σελ. 348 καὶ 349). Εἰ δὲ καὶ ἀνέλυον αὐτὰ καὶ ἰδίως τὰ δράματα, περὶ τοῦ τεχνικοῦ ὅμως μέρους οὐδὲ λόγον ἐποίησαν, διότι, ὡς εἶπε, πλὴν τῶν βραβευθειῶν κωμωδιῶν, τὰ λοιπὰ ἦσαν ἀτεχνῆ, καὶ ἐπομένως ἀνεπίδεκτα κρίσεως (αὐτ. σελ. 346.).

νὰ γράψωμεν περὶ αὐτῶν, ἐλπίζοντες ὅτι ἠθέλομεν ἴδῃ ἀπὸ σκηνῆς καὶ τὸν Λοχαγὸν τῆς ἐθνοφυλακῆς. Δυστυχῶς ὅμως ἐπέσθημεν ὅτι αἱ ἀκάνθαι καὶ οἱ τριβῆλοι τοῦ γαλλικοῦ κινδυνεύουσι ν' ἀποπνίξωσι τὰ ἀναβλαστάναν τρυφερῶν ἄνθος τοῦ ἑλληνικοῦ Παννασσαῦ.

Ὅπως εἰς πάντα τὰ εἶδη τῆς φιλολογίας, οὕτω καὶ ἐν τῇ ποιήσει ἐγένοντο παρ' ἡμῖν κατ' ἀρχὰς δοκιμαίαι καὶ πτερυγίσματα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ξένων φιλολογῶν. Ὁ μὲν εἶχε πρὸ αὐτοῦ Γάλλον, ὁ δὲ Γερμανὸν, ὁ ἄλλος ἄλλου ἔθνους ποιητὴν· δαναϊζόμενος δὲ ξένος φαντασίας ἀποκύμα, περιέβαλλε, δὲ ἐνδύματος ἑλληνικοῦ, καὶ ἐκόμιζε πρὸ τοῦ κοινοῦ κατὰ τὰ φαινόμενα μὲν ἐγχώριον, πράγματι δὲ παρείσκητον καὶ ξένον. Ὀλίγα ὑπῆρξαν αἱ περικαλλεῖς ἐξαιρέσεις αὐτοφυοῦς ποιητικῆς βλαστήσεως, ἰδίως ἐν τῇ λυρικῇ ποιήσει. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἦτο ὅπως φυσικόν. Ἐθνος ἀναστῆθαι ἐκ τοῦ τάφου καὶ ὀργῶν πρὸς τὰ κατὰ, στερούμενον δὲ παντελῶς σχεδὸν φιλολογίας ἐν τῇ ὁμιλουμένῃ ὑπ' αὐτοῦ γλώσσῃ, ἐτράπη εἰς σταχυολογίαν καὶ συνῆγε τὸ μέλι ἐκ τῶν ἀκμαζόντων ἀνθρώπων τῶν ἀλλοφύλων. Καὶ μετεγλώττιζε τὰ κελαδῆματα ξένων πτηνῶν, καὶ ἐνεφορεῖτο τὰς ἰδέας τῶν ἀλλοτρίων, καὶ διεννοεῖτο, καὶ ἔγραφεν ὡς ἐκεῖνοι. Καὶ ἐγενεῖτο ὁ Ὀδοιπόρος καὶ ὁ ἄγνωστος ἀπὸ τοῦ Βύρβανος καὶ Ἀμαρτίνου, καὶ ἐλάλει ὁ Φλώρος καὶ ὁ Δῆμος ὡς σπουδαστῆς τῆς Γερμανίας. Ἀλλ', ὡς εἶπομεν, τὸ φαινόμενον τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον.

Ἡ λάμψις ξένος φιλολογίας ἐπέδρασεν ἐπὶ ἔθνη πολλῶ ἀνώτερα κατὰ πλῆθος καὶ δύναμιν καὶ πολιτισμὸν ἢ τὸ ἡμέτερον. Ἡ Γαλλία πολλάκις ἀνεφώνησε μετὰ τινος ἀντιπάλου τοῦ Βολταίρου «τίς θέλει ἐλευθερώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων!» Ἡ Γερμανία ἐπὶ μακρὸν χρόνον διετέλεσε δουλικὴ μιμήτρια τῆς γαλλικῆς σκηνῆς, μέχρις οὗ ὁ Lessing ἀπῆλλαξεν αὐτὴν τοῦ ξένου ζυγοῦ καὶ ἐχάραξεν εἰς αὐτὴν ὁδὸν ἐθνικὴν. Οὐδῶλως λοιπὸν εἶναι παράδοξον ἂν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ πρῶτα ἡμῶν πτερυγίσματα ἐψελλίσσαμεν φωνὰς ἀλλοτρίας, καὶ ἂν ἐτι καὶ νῦν δὲν δυνάμεθα ν' ἀπαλλαγθῶμεν καθ' ὁλοκληρίαν ἀπὸ τῆς ἐπίδρασεως τῶν ξένων φιλολογῶν. Εἶνε ὅμως ἀξιοθαύμαστον ὅτι παρ' ἡμῖν ἡ ἀντίδρασις ἤρχισε πολὺ ταχέως, ὡς πρὸς τὸ δράμα δὲ ἡ ἐθνικὴ ὁδὸς ἐχάραχθη ἤδη ὑπὸ δύο ποιητῶν. Εἶνε δὲ οἱ ποιηταὶ οὗτοι ὁ Δ. Βερναρδάκης ὡς πρὸς τὴν τραγωδίαν, καὶ ὁ Ἄγγελος Βλάχος ὡς πρὸς τὴν κωμωδίαν. Ὁ πρῶτος κακὴ μοῖρα ἀποχωρήσας μακρὰν τοῦ κέντρου τοῦ ἑλληνισμοῦ σιγᾶ, ἐνῶ τὰ δράματα αὐτοῦ χειροκροτοῦνται ὑπὸ τοῦ πανελληνίου καὶ ἀπαρτίζουσι σχεδὸν μόνον τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν τραγωδίαν. Ὁ Ἄγγελος Βλάχος, καὶ περ καὶ αὐτὸς πολλὰς

ποτισθεὶς πικρίας, ἐλπίζομεν ὅτι θέλει ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸν καὶ ἀξιώθῃ πολυτιμότερου τοῦ Ὀλυμπιακοῦ στεφάνου, ἐὰν κατορθώσῃ, ὅπως ἐθεμελίωσῃ, καὶ ν' ἀναπτύξῃ τὴν ἐθνικὴν κωμωδίαν *).

Ἰπὸ τὴν ἐποψίν δὲ ταύτην, τουτέστιν ὡς θεμελιωτὴν τῆς ἐθνικῆς κωμωδίας, ἐρχόμεθα νὰ ἐξετάσωμεν τὸν κ. Βλάχον.

Καὶ πρῶτον ἐξετάσωμεν ἂν αἱ κωμωδίαι αὐτοῦ εἶνε ἐθνικαί. Λέγοντες ἐθνικὴν κωμωδίαν δὲν ἐννοοῦμεν ἰδίον εἶδος κωμωδίας, δὲν ἐννοοῦμεν δηλ. ὅτι ἕκαστον ἔθνος πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ ἰδίον εἶδος κωμωδίας, ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι κωμωδία τις, ἕνα εἶνε καὶ λέγεται ἐθνικὴ πρέπει ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ν' ἀντλήται ἐκ τοῦ ἐθνικοῦ βίου, βάσιν αὐτῆς ἔχουσα τὰς ἐθνικὰς ἰδέας καὶ φρονήματα καὶ ἦθη, ὁ δὲ ἀναγινώσκων ἢ βλέπων αὐτὴν διδασκομένην νὰ πείθεται καὶ νὰ αἰσθάνεται ὅτι εὐρίσκειται ἐν μέσῳ τῆς κοινωνίας τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, ὅτι ἀκούει λαλοῦντας καὶ βλέπει πράττοντας ἀνθρώπους τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. Τὸ θέατρον ἕκαστου ἔθνους πρέπει νὰ εἶναι τὸ κάτοπτρον τοῦ βίου αὐτοῦ. Καὶ ἵνα ἐξηγηθῶμεν σαφέστερα ἐφαρμόζομεν τὰ λεγόμενα εἰς αὐτάς τὰς κωμωδίας τοῦ κ. Βλάχου. Ἡ μὲν Γαμβροῦ πολιορκία εἶνε κωμωδία ἐθνικὴ, ἡ δὲ Γάμος ἔνεκα βροχῆς, καὶ περ γραφείσῃ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γλώσσῃ, εἶνε κωμωδία ἀνήκουσα εἰς τὰ ἔθνη τῆς Δύσεως. Ὁ ἀναγινώσκων ἢ βλέπων διδασκομένην τὴν πρώτην, αἰσθάνεται ὅτι εὐρίσκειται ἐν οἴκῳ ἑλληνικῷ καὶ σχεδὸν ὅτι βλέπει γνωστὰ πρόσωπα, παριστῶντα τὰς καθ' ἑκάστην πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐκτυλισσομένης σκηνᾶς, ἐνῶ ἐν τῷ Γάμῳ ἔνεκα βροχῆς ἀρέσκειται μὲν καὶ τέρπεται, ἀλλὰ καὶ διαμαρτύρεται βεβαίως ὅτι ἡ χήρα Σοφία δὲν εἶνε χήρα ἑλληνίς ἢ πάντως εἶνε ἑκφυλος, τὰ δὲ συμβάντα ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτῆς, βεβαίως ἐν οὐδεμίᾳ ἑλληνικῇ οἰκίᾳ δύνανται νὰ συμβῶσι. Διὰ ταῦτα φρονοῦμεν ὅτι οἱ Ἕλληνοδίκαι ἡμαρτον θέντες ἐν ἴσῃ μοίρᾳ τὰς δύο ταύτας κωμωδίας. Ὁ κ. Βλάχος δὲν μετέφρασε μὲν τὴν κωμωδίαν ταύτην, ὡς κακοβούλως δατυχερίσθησάν τινες, ἀντέγραψεν ὅμως βεβαίως αὐτὴν ἐκ τοῦ κατὰ τὴν ἑσπερίαν Εὐρώπην βίου.

Ὁ Γάμος ἔνεκα βροχῆς ἐτέθη μετὰ τῆς Γαμβροῦ πολιορκίας ἐν ἴσῃ μοίρᾳ ἢ καὶ σχεδὸν ἐν ἀνωτέρᾳ, διότι παρ' ἡμῖν οἱ κριταὶ προσέχουσι μᾶλλον εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἢ ἐσωτερικὴν τῶν ποιημάτων ἀξίαν. Τοῦτο δὲ συνέβη καὶ ἐνταῦθα. Ὁ Γάμος ἔνεκα βρο-

*) Σ η μ. Πα ν δ. Ὁ ἐπικριτὴς ἐλημονήσῃ τὸν πολὺ πρότερον ποιηθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Παγκαθῆ «Γάμος τοῦ Κουτρούλη», ἐθνικὴν ἔχοντα τὴν ὑπόθεσιν, κωμικὴν τὴν γλῶσσαν καὶ ζωηρότατον τὸν διάλογον.

χῆς εἶναι κωμωδία ἴσως ἐν τισὶ χαριέστερον γεγραμμένη τῆς Γαμβροῦ πολιορκίας, ὁ δὲ διάλογος αὐτῆς εἶναι πνευματωδέστατος. καὶ περ δὲ γεγραμμένος ἐν ὁμοιοκαταληξίᾳ ἀβίαστος καὶ φυσικὸς, κατ' οὐσίαν ὅμως ἢ κωμωδία αὐτὴ εἶνε ξένη, εἰ καὶ φέρουσα ἐνδυμᾶ ἑλληνικὴν, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ θεωρηθῇ δευτέρα τῆς σὺν αὐτῇ στεφανωθείσῃ *).

Ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενομένου περὶ τῶν ἐξωτερικῶν πλεονεκτημάτων τῆς κωμωδίας τοῦ Γάμου ἔνεκα βροχῆς, παρατηροῦμεν ὅτι πᾶσαι αἱ κωμωδίαι τοῦ κ. Βλάχου κοσμοῦνται ὑπὸ τῆς αὐτῆς χάριτος τῆς γλώσσης καὶ ἀπαρμιλλοῦ φυσικότητος τοῦ διαλόγου. Καθὼς δὲ ὁ Laube (Das Burgtheater, Ein Beitrag zur deutschen Theatergeschichte von Heinrich Laube 1868 σ. 331) λέγει περὶ τοῦ νεωτέρου Δουμᾶ ὅτι εἰς τὸ δραματολόγιον (Repertoire) πικρῶς θεάτρον πρέπει νὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐν δράμα αὐτοῦ, ὅπως οἱ γράφοντες διεγείρωνται εἰς μίμησιν τοῦ τόπου, χάριτος μεστοῦ διαλόγου, οὕτω καὶ ἡμεῖς δὲν ἠθέλομεν διστασθῆ νὰ συστήσωμεν εἰς τοὺς νέους ἡμῶν ποιητὰς τοὺς ἐπιχειροῦντας νὰ γράψωσι κωμωδίαν, νὰ ἔχωσιν ὡς τύπον καὶ ὑπογραμμὸν κωμικῆς γλώσσης καὶ περὶ τὸν διάλογον τέχνης τὰς κωμωδίας τοῦ Κ. Βλάχου.

Ὁ Κ. Βλάχος δατυχερίζεται ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ ὅτι ἔγραψεν ἐκ προθέσεως κωμωδίας χαρακτῆρων, καὶ φαίνεται θεωρῶν ὡς δευτέρου λόγου τὰς

*) Σ η μ. Πα ν δ. Δὲν συμφρονοῦμεν κατὰ πάντα μετὰ τοῦ ἐπικριτοῦ. Ναὶ μὲν προτιμῶμεν αἱ ἐθνικαὶ κωμωδία, ὡς εἶρεται αὐτὰς, ἀλλὰ μὴ καὶ αἱ μαστιζούσαι τὴν παρρησιαγωγὴν ξένων ἀτόπων ἠθῶν καὶ ἰθιμῶν δὲν εἶναι ἐθνικαί; ταύτας μάλιστα διὰ τὴν ἔκθεσιν θεωροῦμεν καὶ ἐνεργητικωτέρας ἐκείνων καὶ τοῦτον ἔχει τὸν σκοπὸν ὁ Γάμος ἔνεκα βροχῆς, σκοπὸν μὴ λαθόντα τὴν ἐπιτροπὴν, καὶ διὰ τοῦτο δακτυλοδειχθέντα. «Ἐξ-ακοντίζει, εἶπε, σαρκασμοὺς καὶ πρὸς τοὺς προσκαλοῦντας ἀγνώστους αὐτοῖς, καὶ πρὸς τοὺς δεχομένους τὰς ταιαύτας προσκλήσεις, καὶ πρὸς τοὺς τραγελαφικῶς ἐπιπάσσοντας γαλλικὰς λέξεις ἐπὶ τὴν ὁμιλίαν, καὶ πρὸς τοὺς ἐλοκλήρους νόκας σπαταλῶντας εἰς εὐθυμίας, καὶ πρὸς τοὺς ἀδείκτους ἀπομιμουμένους τὰ ξένα, καὶ πρὸς τὸ ἐπιπίλαιον τῆς γυναικείας ἀγωγῆς, ἢ πολλοὶ ἐκλαμβάνουσιν ἐντελῆ ὁσάκις κέρη ψελλίζῃ λέξεις ξένας, ἢ σπαρτάτῃ τὰ ὡτα δι' ἀμύσεων τινῶν φθόγγων» καὶ καθέξῃς. (Πανδ. τόμ. ΚΑ, σελ. 409.) Καὶ μίαν τῶν παρατροπῶν τούτων ἂν κατορθώσῃ νὰ διεθώσῃ ἡ κωμωδία τοῦ κ. Βλάχου, τὴν γελοιοδοσιάντην ἐπ' εἰπεῖν, καὶ βάρβαρον, καὶ ἀνεθνικὴν μίξιν μετὰ τῆς ἑλληνικῆς λέξεων καὶ φράσεων γαλλικῶν, ἐπικρατούσαν δυστυχῶς μεταξὺ τινῶν οἰκογενειῶν τῆς πρωτεύουσος αἱ τινες ἔπρεπε νὰ χρησιμεύωσιν ἀντὶ παραδείγματος, θέλει καταστῆ ἀξία εὐγνωμοσύνης. Ἀλλ' ὅποιον ἔσται ἐπὶ τέλος τὸ ἑλληνικὸν θέατρον; διδακτικὸν ἄρα ὡς τὸ πάλαι ἔτε, «Ἐς τὸ θέατρον συνάγοντες τοὺς πολίτας δημοσίᾳ ἐπαίδευσεν ὑπὸ κωμωδίας καὶ τραγωδίας, ἀρετὰς τε ἀνδρῶν παλαιῶν καὶ κακίας θεομένων, ὡς τῶν μὲν ἀποτρέποντο ἐπ' ἐκείνῃ δὲ σπουδοῖεν» (Λοικ. ἀνάχ. ἢ περὶ γυμνασ.), ἢ ἀπλῶς θυμηδίας πρόξενον, ὡς σὺνήθως σήμερον κατὰ τὴν Δύσιν; ἔαν συμπεράνωμεν ἐκ τῶν πλείστον δραμάτων τῶν ἄχρι τοῦδε διδασκόμενων ἀπὸ τῆς σκηνῆς, ὑποπτεύομεν ὅτι περὶ τῆς παλαιᾶς ἐκείνης συνηθείας ὀλίγον φροντίζουσιν οἱ κηδεμονεύοντες τὰ τοῦ θεάτρον.

κωμωδίας πλοκής. Ανγκυρόντες τὸν διισχυρισμὸν τοῦτον ἐνθυμήθημεν τὸ ἐξῆς ἀνέκδοτον. Ἐκδότης περι-
οδικοῦ συγγράμματος ἐπεκαλέσθη ὡς συνεργάτην
τὸν πολλὸν Heine, ὅστις συγκατανεύσας νὰ συνερ-
γασθῆ εἰς τὸ περιοδικὸν ἐκεῖνο, ἐζήτησεν ὁδηγίας
τινάς παρὰ τοῦ ἐκδότου, καὶ πρὸ πάντων ὡς πρὸς
τὸ ὕψος τῶν γραπτῶν. Ὁ ἐκδότης ἀπήντησε* γράψε
εἰς οἰονδήποτε ὕψος θέλεις, ἀρκεῖ νὰ γράψῃς μὲ πνεῦμα.
Παραπλήσια ἠθέλομεν εἶπῃ καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν κ. Βλά-
χον* προτίμα οἰονδήποτε εἶδος κωμωδίας θέλεις, εἴτε
πλοκής, εἴτε χαρακτήρων, ἀρκεῖ νὰ γράψῃς κωμωδίας
καλὰς. Δὲν συμμεριζόμεθα δὲ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἀ-
πολύτως, ὅτι ἐθνικὸς κωμωδιογράφος μόνον χαρακτή-
ρων κωμωδίας δύναται καὶ πρέπει νὰ γράφῃ, καὶ πι-
στεύομεν ὅτι ἀρίστη εἶνε ἡ κωμωδία, ἐν ἣ συνεννοῦνται
ἀμφότερα καὶ διεξάγονται τεχνηέντως. Καὶ προτι-
μῶμεν μὲν τὴν κωμωδίαν χαρακτήρων, ἢ τις ἀντιστοι-
χεῖ πρὸς τὴν ὁμόνυμον τραγωδίαν, ἀλλὰ δὲν περιφρο-
νοῦμεν καὶ τὴν πλοκῆς κωμωδίαν, ἣν ἠθέλομεν θε-
ωρήσῃ ἀντιστοιχῶν πρὸς τὴν λεγομένην τραγωδίαν
τῆς εἰμαρμένης.

Βεβίαιως ἡ τυχαία πλοκὴ δὲν εἶναι δραματικὴ ἢ
πλοκὴ δὲν πρέπει νὰ ἐκπηγάξῃ ὅλως ἐκ τυχαίων
συμβάντων ἐχόντων ὑπὲρ ἐκτυτῶν μόνον τὸ ἀπροσδό-
κητον, κατ' οὐσίαν δὲ μὴ ὄντων κωμικῶν, ἀλλ' ἐκ
τῆς πράξεως, ἣτις πρέπει νὰ εἶνε ἀπόρροια τοῦ κω-
μικοῦ πάθους καὶ τοῦ ἰδιόζοντος humor τῶν προ-
σώπων. Ἀλλὰ τίς δύναται ὅλως νὰ περιφρονήσῃ
καὶ τὰς τυχαίας ἐκεῖνας περιστάσεις, πρὸς αἷ πα-
λαίει ὁ ἄνθρωπος ἐνόσφ ζῆ; Τίς δύναται νὰ καυ-
χῆται ὅτι δύναται πάντοτε νὰ προκαλῆ καὶ διευ-
θύνῃ αὐτὰς κατὰ τὸ δοκοῦν; Ὅπως λοιπὸν ἐν τῷ
βίῳ ὑπάρχουσι συναμφοτέρα, ἢ τε πλοκὴ τῶν περι-
στάσεων καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ ἀτόμου, οὕτω καὶ ἐν
τῷ δράματι πρέπει νὰ συνυπάρχωσι πολλῶν δὲ μάλ-
λον ἐν τῇ κωμωδίᾳ, ἢ τις κατ' ἀνάγκην πρέπει ν' ἀν-
τλήται ἀπὸ τῆς ζωῆς αὐτῆς.

Ἐξετάσωμεν ἐν ὀλίγοις τίνες οἱ χαρακτήρες τῶν
κωμωδιῶν τοῦ Κ. Βλάχου. Τὰ πρόσωπα τῶν κω-
μωδιῶν τούτων περιστάσει χαρακτήρα κατὰ τοσοῦ-
τον, καθόσον ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, ὀλιγίστων ἀ-
νωμαλιῶν ἐξαιρουμένων, λέγουσι καὶ πράττουσι συν-
επῶς πρὸς ἑαυτὰ, ψυχολογικῶς ἐξεταζόμενα* οἱ χα-
ρακτήρες ὅμως οὗτοι, ἢ μᾶλλον τὰ χαρακτηριζόμενα
ταῦτα πρόσωπα, ἀνήκουσιν εἰς τὰ πρῶτα, οὕτως εἴ-
πειν, στοιχεῖα τῆς κοινωνίας, εἰς τοὺς μεμονωμένους
κρίκους, ἐξ ὧν συναπαρτίζεται ἡ μεγάλη κοινωνικὴ
ἄλυσις, ἢτοι εἰς τὴν οἰκογένειαν, καὶ εἶνε χαρακτήρες,
ὡς εἴπειν, οἰκογενειακοί, μόνον δ' ἐν τῷ Λοχαγῷ τῆς
Ἔθνοφυλακῆς ἀπαντῶμεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Θε-
σίου καὶ χαρακτήρα γενικώτερον* καὶ οὗτος ὅμως
μόλις δύναται νὰ θεωρηθῆ ἐξ ἐκείνων οὐ; καλοῦσι

τύπους. Τύποι δὲ κωμικοὶ παρ' ἡμῖν ὑπάρχουσι ἄ-
πειροι, οἱ τίνες εὐχῆς ἔργον εἶναι νὰ γίνωνται ἀντικεί-
μενον κωμωδίας. Ὁ τοὺς τοιοῦτους διακωμωδῶν δι-
δάσκει σύνμα, ἀν δὲν διορθῶν, καὶ τίνα τὰ λυμμι-
νόμενα τὴν κοινωνίαν ἡμῶν γελοῖα καὶ κωμικά, ἢ
τινα δυστυχῶς εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν ἔχουσι τραγικὴν
ἐπίδρασιν. Πόσον λυπούμεθα διότι ὁ Λοχαγὸς τῆς
Ἔθνοφυλακῆς δὲν ἐδιδάχθη ἀπὸ τῆς σκηνῆς, ὅπως ἴ-
δωσιν οἱ πολλοὶ τὸν Θεσίαν, ὅς τις ἀντὶ νὰ ἐξακο-
λουθῆ τὸ ἔργον αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῶν ὠφελιμάτων τῆς
ἐργασίας νὰ φροντίζῃ καὶ μεριμνᾷ περὶ βελτιώσεως
τῆς ἐκτου οἰκογενείας, κατὰ λαμβάνεται ὑπὸ ἀρ-
χολιπάρου μανίας, πρὸς ἣς τὴν ἱκανοποίησιν εἶνε ἔ-
τοιμος νὰ πωλήσῃ καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν ἀδελφὴν.
Πόσοι βλέποντες τὴν Θεσίαν δὲν ἤθελον κρίνῃ καὶ
περὶ ἑαυτῶν; Ὁ κ. Βλάχος μετὰ τῆς θαυμαστῆς φυ-
σικότητος, μεθ' ἣς ἀντιγράφει ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἡ-
μῶν τὰς ἐκτου οἰκόντας, ἐδύνατο, ἀν ἔθετε χεῖρα ὁ-
που ἔδει, νὰ παράσῃ ἡμῖν ἔργα οὐ μόνον τεχνικῆς
ἀξίολογας, ἀλλὰ καὶ κοινωνικῆς σωτήρια. Τοιοῦτόν
τι ἐν μικρῷ ἐπραξεν εἰς τὴν Κόρην τοῦ παντοπώ-
λου, ἣν κατ' ἔτος μετ' ἀπλήστου εὐαρεσκείας καὶ
τέρψεως ἀκούει τὸ κοινὸν διδασκομένην ἀπὸ τῆς
σκηνῆς. Ἡ ἔκτακτος τῆς κωμωδίας ταύτης ἐπιτυ-
χία πρέπει νὰ δεῖξῃ εἰς τὸν κ. Βλάχον τίνων κωμω-
διῶν ἔχομεν ἀνάγκην. Τὸ κοινὸν δὲν ἐκτιμᾷ μὲν πολ-
λάκις ἔργα ἄξια λόγου ὡς πρὸς τὴν τέχνην, καὶ
τοῦτο εἶναι σύνθετος, οὐδέποτε ὅμως μένει ἀπαθὴς
πρὸς ὅ,τι εἶνε ἐπίκαιρον καὶ εὐσχοχον καὶ πρὸς διαμόρ-
φωσιν κοινωνικὴν ἀρμόδιον. Ἡ κυρὰ Ἀνέμη, ἡ προζε-
νήτρια, εἶνε θαυμασία ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν ἀντι-
γράφῃ, ἀλλ' οὐδὲν ἔχει κοινωνικὸν ἐνδιαφέρον, ἐνῶ
ἡ Κόρη τοῦ παντοπώλου, ἢ ἐν παρθηναγωγείῳ ἐκ-
παιδευθεῖσα, ἢ παρεκτρεπομένη εἰς γελοῖα ἔνεκα τῆς
ψευδοπαιδείας καὶ τῆς ψευδοῦς αὐτῆς ἀνατροφῆς, ἐν-
διαφέρει πολὺ τὴν κοινωνίαν, καὶ διδάσκει ποῦ κεῖται
μία τῶν αἰτιῶν, οὐχὶ τῶν δευτερευουσῶν, τῆς κοι-
νωνικῆς ἡμῶν καχεξίας. Ὁ θεῖος τῆς Λίρας, ὁ Λυ-
κίδας, εἶνε χαρακτήρ οἰκογενειακός, ἀριστα διαγε-
γραμμένος, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐπενεργεῖ ἐνώπιον, πα-
ραβαλλόμενος πρὸς τὸν Θεσίαν, ὅς τις ὡς ἐν κατόπ-
τρω δεικνύει πολλὰ κωμικά τῆς κοινωνίας ἡμῶν πρό-
σωπα. Ἄν τοιοῦτους χαρακτήρας ἐξέλεγεν ὁ κ. Βλά-
χος ὡς ἀντικείμενον κωμωδίας,

*Ὡς περ δημοσίᾳ μάλιστα τῇ κωμωδίᾳ κολάζων,
Ὅσοι ἰδιώτας ἀνθρωπίσκους κωμωδῶν οὐδὲ γυναῖκας,*

σὺν τῷ καλλιτεχνικῷ ἤθελον ἐπιδιώξῃ καὶ ἄλλον ὑ-
ψηλότερον σκοπὸν καὶ ὠφελιμώτερον.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλως ἐξεταζόμενον νομίζομεν ὅτι τὸ
εἶδος τῶν κωμωδιῶν, οἷα εἶνε αἱ ἔχουσαι ἀντικεί-
μενον καὶ ἀπλὴν ἀντιγραφὴν συνήθων οἰκογενειακῶν
ὑποθέσεων, δὲν εἶνε ἄξιον λόγου πολλοῦ, παραβαλ-

λόμενον πρὸς τὰς κωμωδίας, ὧν τὰ πρόσωπα παρι-
στάσει χαρακτήρας γενικώτερος. Ἡ καλλιέργεια τοῦ
πρώτου εἶδους ἐπήνεγκε τὴν οἰκτράν ἐκπτώσιν τῆς
γαλλικῆς σκηνῆς, ἣς τὰ δείγματα περισσῶς ἀπο-
λαμβάνει κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὸ ἀττικὸν κοινόν. Ἀ-
πλὴ ἐξιστόρησις, ὅσον πιστὴ καὶ ἀν εἶνε, καθημερι-
νῶν γεγονότων, διεξαγομένων διὰ προσώπων εἰς χα-
ρακτήρας διαγραφόμενων, χρησιμεύουσα ἀπλῶς εἰς τὸ
νὰ κινή τὴν περιέργειαν τῶν θεατῶν ἢ καὶ τὸν γέ-
λωτα ἐπὶ μίαν ἐσπέραν, δὲν ἀποτελεῖ κωμωδίαν.
Ἀλλὰ περὶ τούτων δὲν εἶνε ἡ ὑπόθεσις ἡμῶν, ἐπα-
νερχόμεθα εἰς τὰς κωμωδίας τοῦ κ. Βλάχου συνοψί-
ζοντες ἐν ὀλίγοις τὰς περὶ αὐτῶν κρίσεις ἡμῶν.

Τρία τινὰ εὐρίσκομεν ἐν αὐταῖς ἄξια πολλοῦ λό-
γου, ἢ τινὰ φρονοῦμεν ὅτι θέλουσιν ἀποτελέσῃ ἐποχὴν
εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου ἑλληνικοῦ θεάτρου*
ταῦτα δὲ εἶνε πρῶτον μὲν ὅτι δι' αὐτῶν ἀρχεται ἡ
θεμελίωσις τῆς ἐθνικῆς κωμωδίας παρ' ἡμῖν* δεύ-
τερον δὲ ὅτι εἶνε γεγραμμένα εἰς γλώσσαν ἐξόχως
ἀρμόζουσαν εἰς κωμωδίας, τρίτον δὲ ὅτι μαρτυ-
ροῦσι τέχνην περὶ τὸν διάλογον σπανίαν.

Ὁ Κ. Βλάχος γράφων τὰς κωμωδίας αὐτοῦ δὲν
ἐβάδισε τὴν πεπατημένην καὶ συνήθη παρ' ἡμῖν, δὲν
ἀπεμιμήθη, οὐδὲ μετεφύτευσε ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς,
ἀλλ' ἐχάραξεν ὁδὸν ἐθνικὴν, ἐσπείρει καὶ ἐκαλλιέργησε
καὶ προήγαγε βλαστήματα ἐγχώρια, ἑλληνικά, γνή-
σια ἐθνικά. Οὐδεὶς δὲ πιστεύομεν θέλει ἀρνηθῆ εἰς
αὐτὸν τὸν ἔπαινον, ὅτι ἐτελειοποίησε τὴν εἰς κωμω-
δίαν πρέπουσαν γλώσσαν, καὶ ὅτι ὡς πρὸς τοῦτο ὑ-
περέχει πάντων τῶν ποιητῶν ἡμῶν. Ὅτι δὲ πρὸ
πάντων θαυμάζομεν εἰς τὰς κωμωδίας αὐτοῦ εἶνε
ἡ περὶ τὸν διάλογον τέχνη. Ὁ κ. Βλάχος καλλιτέ-
χνης περὶ τὴν χρῆσιν τῆς γλώσσας, κάτοχος πάν-
των τῶν μυστηρίων αὐτῆς καὶ ἀποχρώσεων, ἅμα δὲ
καὶ παρατηρητῆς ἐξόχως καὶ σώφρων, ἀποφεύγει
θαυμασίως πᾶσαν κατάχρησιν, ὑπερνεκῆ πᾶν ἐμπό-
διον, καὶ ἠξέυρει νὰ περιάγῃ ἐλευθέρως τὸν διάλογον
ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς τέχνης, μὴ παρασυρόμενος ἀλλὰ
κυριεύων αὐτοῦ, καὶ ἀποπερατῶν ἢ ἐκτείνων αὐτὸν
κατὰ τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ προσῆκον. Τοῦτο δ' ἐκτιμᾷ
ἐπαξίως μόνον ὁ στοχαζόμενος πόσας δυσχερεῖας ἔ-
χει ἡ ἐκτύλιξις κωμικοῦ διαλόγου, καθ' ὃν ὁ κίνδυ-
νος πολὺς πρὸς παρεκτροπὴν ἀπὸ τοῦ μεμετρημένου.
Μαρτύριον δὲ τῆς τοιαύτης τέχνης τοῦ κ. Βλάχου
φέρομεν, ἐκτὸς ὀλοκλήρου σχεδὸν τῆς κωμωδίας Γά-
μος ἔνεκα βροχῆς, καὶ τὸν μεταξὺ Χαριτοῦς καὶ Μυ-
ριωρῆς διάλογον ἐν τῷ Λοχαγῷ τῆς Ἔθνοφυλακῆς.
(Πράξ. Α', σκηνὴ 5'.) Τοιαῦτα εἶναι ἐν ὀλίγοις καὶ
γενικώτερον ἐξεταζόμενα αἱ κωμωδίαί τοῦ κ. Βλά-
χου* δικαίως δὲ ἐστεφανώθησαν ὑπὸ ἐπιτροπῶν, καὶ
ἐπληρέθησαν παρ' εἰδότην, καὶ ἐχειροκροτήθησαν ὑπὸ
τοῦ κοινοῦ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἀναιτίως ἐξῆψαν τὴν κα-

κίαν ἐκείνην, ἣς ἀμέτοχοι οὐδὲ οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων
εἶνε, λέγομεν τὸν φθόρον. Ἄν ὁ κ. Βλάχος δημο-
σιεύσας τὰς κωμωδίας αὐτοῦ ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ
κατατοπίσῃ ἐν καταλλήλῳ σκοπιᾷ τὸν ἀναγνώστην
αὐτῶν, ἵνα ἀσφαλέστερον κριθῆ καὶ ἐγράψῃ πρόλογον
ὅπως φημῶσιν τὸ στόμα τῶν παραχθέντων ἐπὶ τῇ ἐ-
πιτυχίᾳ αὐτοῦ καὶ καταστήσῃ αὐτοὺς ὠχροτέρους,
οὐδενὸς ἄλλου εἰχεν ἀνάγκην, ἢ τῆς ἀπλῆς δημο-
σιεύσεως ταύτης. Γ.

Η ΠΕΡΙ ΦΑΥΣΤΟΥ ΠΑΡΑΔΟΣΙΣ

ὑπὸ φιλοσοφικῆν καὶ ἱστορικὴν ἔποψιν*).

Κύριοι συνάδελφοι,

Ὁφείλω ἐν πρώτοις νὰ εὐχαριστήσω τὸ ἡμέτερον
προεδρεῖον, ὅτι ἐνέκρινε ν' ἀναγνώσω ἐν ἐκτάκτῳ
τοῦ συλλόγου ἡμῶν συνεδριάσει ἄρθρον τῆς ἐκλο-
γῆς μου* ἐξέλεξα δὲ ὡς θέμα τὴν περιεργον περὶ
τοῦ διαβοῦτου μάγου Φαύστου παράδοσιν, ἣν διὰ
βραχέων θέλω ἀναπτύξῃ καὶ κατὰ τὴν φιλοσοφικὴν
καὶ κατὰ τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἔποψιν.

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἐρευνῶν τὰ ἀφηρημένα, ὁ ἀσχο-
λούμενος εἰς τὴν μελέτην τῶν ὑπερφυσικῶν, ἔρχεται
φυσικῶ τῷ λόγῳ εἰς ἐσωτερικὴν πρὸς ἑαυτὸν ῥῆξιν,
ἔρχεται εἰς διάσταςιν μεταξὺ τοῦ θέλειν καὶ τοῦ
δύνασθαι, διότι ἐπιδιώκει ἀπρόσιτόν τι καὶ ἀφθαστον.
Ἡ καθαρὸς ἠθικὴ, ἡ ἐντελὴς ἀνθρωπίνη προσπάθεια
τοῦ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ὁμοίωσιν τοῦ θεοῦ, μεταβάλλ-
εται εἰς προσπάθειαν τοῦ ἐξισῶσθαι πρὸς τὸ θεῖον
ὁ, περ δὲν δύναται νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὡς ἐκ
τούτου θάττον ἢ βράδιον, ἀκούει τὸ ἐπιτακτικὸν
τῆς θεότητος «μὴ περαιτέρω.» Τότε ἐννοεῖ ὁ ἄν-
θρωπος ὅτι δὲν εἶναι εἰμὴ ἀπλοῦς θνητὸς, τότε αἰ-
σθάνεται τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τότε
κύπτει τὸν αὐχένα καὶ βλέπει τὸ μάταιον τῶν προσ-
παθειῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὅπως ἡ ἐπίγειος δικαιοσύνη
χαρακτηρίζεται ὡς ἐγκλημα τὴν παράσας τῶν δια-
ταγμένων, ὅπως οἱ ἀνθρώπινοι νόμοι ἐπιβάλλουσι
ποινας εἰς τὰς τοιαύτας παραβάσεις, οὕτω καὶ ἡ πα-
ράσας τῶν ἠθικῶν νόμων εἶναι ἐγκλημα κατὰ τοῦ
θεοῦ καὶ συνεπιφέρει τὴν θεῖαν τιμωρίαν.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ μυθολογίᾳ ἀπαντῶμεν
ἐκπεφρασμένον τὸ ἐγκληματικὸν τῶν τοιοῦτων ἀν-
θρωπίνων προσπαθειῶν διὰ μύθων, ὅποιοι εἶναι ὁ
μῦθος τῶν Γιγάντων καὶ τῶν Τιτάνων, ὁ μῦθος τοῦ
Προμηθέως, ὁ μῦθος τοῦ Δαιδάλου καὶ τοῦ Ἰκάρου.

Εἰς τὰ πρόσωπα τῶν Γιγάντων καὶ Τιτάνων πα-
ρουσιάζει ἡμῖν ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία ἐπίγεια ὄντα,
τὰ ὅποια διανοοῦνται νὰ ἐπιχειρήσωσιν ἐγκληματι-
κὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Ὀλυμπίων θεῶν, εἰς οὓς ὀφεί-

* Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ «Παρνασσῶν.»

λουσι τὴν καταγωγὴν των. Ὁ ἄνισος οὗτος ἀγὼν πρέπει φυσικῶς νὰ καταλήξῃ μὲ τὴν ἡτταν καὶ τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν τῶν παρατόλμων ἐπιγεγῶν ὄντων.

Μορφήν πλέον πνευματικὴν τοῦ πρώτου ἔχει ὁ μῦθος τοῦ Προμηθέως, τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, ὅστις ἐπὶ τῷ εὐγενεῖ σκοπῷ νὰ εὐεργετήσῃ τοὺς ἀνθρώπους κλέπτει τὸ πῦρ τῶν θεῶν δι' ὃ καὶ καταδικάζεται ὑπὸ τοῦ Διὸς νὰ δεθῇ ἐπὶ ἀποτόμου βράχου, ὅπου γύψ τῷ κατατρῶγει τὸ ἦπαρ. Ἡ τιμωρία αὕτη εἶναι ἡ προσωποποιήσις τῶν ἐσωτερικῶν πόνων καὶ σπαραγμῶν, οὓς θέλει ὑποστῆ ὁ ἄνθρωπος, εἰάν τολμήσῃ νὰ οἰκαιοποιηθῇ τὸ πῦρ καὶ τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θεότητος.

Ἐν δὲ τῷ μύθῳ τοῦ Δαιδάλου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰκάρου καταφαίνεται ἡ ἐγκληματικὴ ἀποπειρὰ τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸν οὐρανόν, τὸ ἄδυτον τοῦτο, τὸ κτήμα τῶν θεῶν, καὶ ἡ ἀμέσως παρακολουθοῦσα τὸ ἐγκλημα τιμωρία. Ὁ μῦθος οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ πρόδρομος τῆς παραδόσεως τοῦ Φαύστου, ἧς ἡ σχέσις πρὸς τὸν μῦθον καταφαίνεται ἤδη ἐκ τοῦ πρώτου δημώδους διηγήματος καθ' ὃ ὁ Φαῦστος, μετεχειρίσθη ἀετοῦ πτερὰ, ὅπως διερευνήσῃ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν, ὁ ἐπιδιδόμενος εἰς τοιαύτας μελέτας, εἶναι καθ' ὅλην τὴν σημερινὴν τῆς λέξεως φιλόσοφος καὶ μόνον ἀληθεῖς φιλόσοφοι ἠδύναντο νὰ ὑποπέσωσιν εἰς τὰς ἐγκληματικὰς ταύτας προσπαθείας.

Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ τὸ φαινόμενον, ὅτι παραδόσεις, καὶ μῦθοι, οἵτινες ἔχουσιν ὑπόθεσιν τὴν τοιαύτην τοῦ πνεύματος προπέτειαν, εὐρίσκονται μόνον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ τοῖς Γερμανοῖς, παρὰ τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις, οἷς ἀνήκει πρὸ πάντων ἡ δόξα, ὅτι ἐκαλλιέργησαν τὴν ἐπιστήμην τῆς φιλοσοφίας χάριν αὐτῆς καὶ μόνης.

Ἡ ῥωμαντικὴ τῶν Ἰταλῶν παράδοσις τοῦ Don Juan ἔχει πρωτότυπον τὴν παράδοσιν τοῦ Φαύστου, ἣν ἐμιμήθησαν οἱ Ἰταλοὶ διατηρήσαντες μόνον τὸ ὄνομα Ἰωάννης, διότι καὶ ὁ δόκτωρ Φαῦστος Ἰωάννης ἐκαλεῖτο.

Ἐκ τῶν λεχθέντων κατανοεῖ τις εὐκόλως διατί ἡ παράδοσις τοῦ Φαύστου, ἡ ἐντελεστάτη αὕτη ἐκφορὰς τῆς ἀνθρωπίνης προπετείας καὶ θρασύτητος, ἐγεννήθη ἀκριβῶς κατὰ τὰ τέλη τοῦ Μεσαιῶνος, ἐν ἐποχῇ δηλ. καθ' ἣν μετὰ μακρὰν σκοτεινὴν νύκτα ἤρχισεν ν' ἀνατέλλῃ ἡ ἀγυῆ τῆς ἀναμορφώσεως. Ἐπὶ πολλὰς ἑκατονταετηρίδας τὸ γερμανικὸν ἔθνος εἶχε δειχθῆ ἀνάξιον τοῦ ὀνόματος ἑθνικῶν φιλοσοφικῶν. Καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ μακρὸν διάστημα φιλοσοφία καὶ θεολογία ἀπετέλουσαν ἀχώριστόν τι, καὶ ἡ θεολογία εἶχε καταπνίξει πᾶσαν τάσιν πρὸς τὰς φιλοσοφικὰς μελέτας. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀνέλαμψεν πάλιν

νόες ἀνεξάρτητοι, ἄνδρες, θέλοντες νὰ ἔχωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης, καὶ οἱ ἄνδρες οὗτοι ἔπρεπε φυσικῶς νὰ ἔλθωσιν εἰς φανεράν πρὸς τὴν ἐπικρατούσαν θεολογικὴν ῥῆξιν. Εἰς μάτην ἐπειρᾶτο ὁ φανατισμὸς νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὀρμητικὴν ταύτην πορείαν· τὸ φῶς δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τῆς φωτεινῆς αὐτοῦ ὁδοῦ καὶ διέχευε τὰς λαμπράς αὐτοῦ ἀκτῖνας ἐπὶ ὅλων τῶν κλάδων τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. Ἀνεγεννήθη ἡ μέλητη τῆς ἀρχαιότητος, ἀνεκαλύφθη ἡ πυξίς, ἡ οὐσιώδης αὕτη ἐπικουρίξ τῆς ναυτιλίας, καὶ ἠνέωξεν ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἐκθάμβου Εὐρώπης Νέον Κόσμον· ἡ τυπογραφία εὐρέθη καὶ προητοίμασε τὰ πνεύματα καὶ τὰς καρδίαις πρὸς τὸ ἀγλάισμα καὶ τὸ θαῦμα τῶν χρόνων ἐκείνων, πρὸς τὴν ἀναμόρφωσιν.

Ζωηροτάτη ὑπῆρξε τότε ἡ τάσις πρὸς ἔρευναν τῆς ἐπιστήμης καὶ πρὸς τὴν μάθησιν· τὸ πνεῦμα ἐξόχων ἀνδρῶν ζητεῖ φῶς—τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης· ὁ νοῦς διψᾷ, ἀλλ' οἱ παρελθόντες αἰῶνες εἶχον ἀποξηράνει τὴν πηγὴν ἢ πηγὴν ἢ κεκλεισμένη καὶ ἀπαιτοῦνται νέοι κόποι νέων χρόνων ὅπως καθαρῶς καὶ τὸ ὕδωρ βρέσῃ πάλιν. Αἱ διψῶσαι ψυχαὶ ἀνυπομονοῦσαι δὲν δύνανται νὰ περιμένωσι τὸν καθαρῶν τῆς πηγῆς, καὶ ζητοῦσι νὰ εὐρύσωσι τὴν δίψαν των ἐξ ἄλλης πηγῆς, ζητοῦσι νὰ χρησιμοποιήσωσι τὰς δυνάμεις, αἱ αἰσθάνονται ἐν ἑαυταῖς, πρὸς ἔρευναν τοῦ παντός, πρὸς οἰκαιοποίησιν τοῦ παντός. Ἄντι νὰ συντρέξωσιν εἰς τὸν καθαρῶν τῆς ἀποξηρανθείσης πηγῆς ἀναζητοῦσι τὸν φιλοσοφικὸν λίθον, ὅπως ἐξετάσωσι τὸ θεῖον καὶ πρὸς αὐτὸ ἐξομοιωθῶσι.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον συνάπτουσι σχέσεις μετὰ πνευμάτων καὶ δαιμόνων, καὶ πειρῶνται νὰ δαμάσωσιν αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς κάμωσιν ὑποχείριους αὐτῶν.

Ἐννοεῖται δὲ ὅτι μετ' αὐτῶν πολλὴ κατανοοῦσι τὸ ἀδύνατον τοῦ πράγματος καὶ ἀναγκάζονται νὰ κύψωσι τὸν ἀχένα, κραυγάζοντες· εἴμεθα ἄνθρωποι!

Αὕτη ἡ τάσις, αὕτη ἡ προσπάθεια ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ τοῦ Φαύστου, τοῦ ὁποῦ ἡ παράδοσις ὑπὸ ἱστορικὴν ἐποψίν, ἐμφαίνει ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν περὶ τὰ τέλη τοῦ μεσαιῶνος ἀναφανείσαν τάσιν πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὸν ἀγῶνα αὐτῆς κατὰ τῆς μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων ἐπικρατούσης πορείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰς ἀποπλανήσεις τῶν τοιούτων προσπαθειῶν κατὰ τὴν πρώτην αὐτῶν ἐμφάνισιν, αἱ ὁ λαὸς, ὁ πλάστης ὅλων τῶν μύθων καὶ παραδόσεων, περιστῆ τιμωρομένης.

Ἐν ταῖς πρὸ τοῦ ἀναμορφωτοῦ Λουθήρου χρόνοις μικρὸν δὲ καὶ μετ' αὐτοῦ, δύο ὑπῆρχον κατὰ τὰς ἰδέας τοῦ λαοῦ πνευματικὰς δυνάμεις, ὁ Θεὸς καὶ ὁ Διάβολος. Ὁ ἀπρνοούμενος τὸν Θεόν, ὁ μὴ θέλων νὰ ὑπακούσῃ πλέον εἰς αὐτὸν ἢ ἀντιστρατευόμενος κατ' αὐτοῦ, περιέπιπεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ σκότους, τοῦ διαβόλου.

Πρὸς τὸν κυριάρχην τοῦτον τῆς καλῆς συνήθης κατὰ τὴν παράδοσιν πολλοὶ ἄνθρωποι σχέσεις, καὶ ἡ φυσικὴ συνέπειά ἦτο, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ αἱ συμμαχῆσαντες μετὰ τοῦ διαβόλου περιέπιπτον εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Ἐν ὅτῳ ἔζων ἀπελάμβανον ὅλων τῶν δυνατῶν ἡδονῶν καὶ ἀγαθῶν, ἀλλὰ μετὰ θάνατον ἐσύροντο ὑπὸ τοῦ διαβόλου, περιέπιπτον εἰς τὴν κόλασιν ἐνθα ἦσαν καταδεδικασμένοι εἰς αἰώνιες βασάνους ἀνευ ἐλπίδος σωτηρίας. Τοῦτο ἐκφράζει καὶ ὁ ἄγγλος ποιητὴς Marlowe ἐν τῇ περὶ Φαύστου τραγωδίᾳ αὐτοῦ διὰ τῶν ἐξῆς στίχων.

ὦ! εἰν ἡ ψυχὴ μου πρέπει νὰ ὑποφέρῃ διὰ τὰ ἀμαρτήματά μου, θὲς τέρμα τι εἰς τοὺς ἀπαύστους πόνους μου.
Ὡς ζήσῃ ὁ Φαῦστος ἐν τῷ ἔδει ἐπὶ χίλια ἔτη,
Ἐπὶ ἑκατὸν χιλιάδας ἐτῶν— ἀλλ' ἄφες τον ἐπὶ τέλους νὰ σωθῇ.
Φεῦ! οὐδὲν τέρμα εἰς τὰς βασάνους τῶν κολασμένων ψυχῶν!

Τοῦτο εἶναι μίᾳ ἐπεξηγήσις τῆς ἄνω ῥηθείσης κυρίας ἰδέας, ἧτις περιέχει ὑψηλὴν ψυχολογικὴν ἀλήθειαν. Διότι ὁ θελήσας νὰ ἐρευνήσῃ καὶ εἰσδύσῃ εἰς τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων καὶ ἐμποδισθεὶς εἰς τοῦτο, ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος ἀμφιβάλλει εἰς τὸν Θεόν, ἀμφιβάλλει εἰς τὴν ἰδίαν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀμφιβάλλει εἰς ὅλα, ὅσα δὲν ἐξυπηρετοῦσι τὰς ἡδονὰς καὶ τὰς στιγμιαίας ὀρμᾶς του, ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος παραδίδεται εἰς βίον παραλελυμένον, μετ' ὃ περιπίπτει εἰς ἀπελπίσιαν, ἐξ ἧς εἰς αἰῶνα τὸν ἄπαντα δὲν ἐλευθεροῦται.

Ποιητικώτατα ἐκφράζει τὴν ἰδέαν ταύτην ὁ μέγας Goethe (ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοῦ Φαύστου. Μέρος α.) διὰ τοῦ ἐξῆς διατίχου·

« Οὕτω βαιῶν ἀπὸ τῆς ἐπιθυμίας εἰς τὴν ἡδονήν,
Καὶ ἐν τῇ ἡδονῇ ἀπύλλουμαι ἐκ τῆς ἐπιθυμίας. »

Ἀφ' οὗ πρότερον τὰ τοιαῦτα συμβόλαια μετὰ τοῦ διαβόλου ἀπεδίδαντο εἰς κληρικούς, ἤρξατο κατόπιν ὁ λαὸς νὰ πλάττῃ παραδόσεις περὶ συνομολογήσεως τοιούτων συμφωνῶν μετὰ τοῦ διαβόλου καὶ ἄλλων ἀνδρῶν, οἵτινες διὰ τοῦτο μόνον ἐθεωροῦντο σύμμαχοι τοῦ διαβόλου, διότι ἠσχολοῦντο εἰς τὴν ἔρευναν τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως καὶ τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ. Οὕτω κατηγορήθη ὁ διάσημος φυσιολόγος καὶ ἰατρός Παράκλτος ἐπὶ συνεννοήσε μετὰ τῶν δυνάμεων τοῦ σκότους· οὕτως ὁ ἀρχαῖος τυπογράφος Ἰωάννης Φαῦστος (ὅστις πολλάκις συγγέεται μετὰ τοῦ ἡμετέρου δόκτωρος Ἰωάννου Φαύστου) ἐκατηγορήθη ἐν Παρισίοις ἐπὶ μαγείᾳ, διότι ἐπόλεε τὴν ἐκδοσιν τῆς μεταφράσεως τῆς ἁγίας Γραφῆς εἰς τοσαῦτα ἀντίτυπα, ὥστε οἱ Παρισίαι ἐθεώρουν τὸ ἀνεξήγητον αὐτοῖς τοῦτο φαινόμενον ὡς ἔργον τοῦ διαβόλου.

Ἀναρίθμητος δὲ εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀλχημιστῶν, νεκρομαχῶν, τυμβορῶν, κ.τ.τ. ἐκείνης τῆς ἐποχῆς. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ μῦθοι, ὅλα αὐτὰ αἱ παραδόσεις συγχωνεύονται εἰς μίαν, τὴν πᾶσιν ἐπικρατε-

στάτην, τὴν παράδοσιν τοῦ δόκτωρος Φαύστου, ἧς θέμα εἶναι τὸ παρὸν ἄρθρον.

Ἐκ τῶν προειρημένων ἐξηγεῖται διατί ἡ παράδοσις αὕτη ἐλαβε τὴν γεννήσιν αὐτῆς ἐν Γερμανίᾳ, ἐν τῇ χώρᾳ ἐκείνῃ τῇ εἰς τοιαύτας μελέτας ἡ ἐρέυνας ἐνασμενιζομένη καὶ παρὰ λαῶν, ὅσοις εἶχεν ἀνεκαθεν πρὸς τὰς τοιαύτας μελέτας τάσιν. Εἰς τοῦτο συνέτεινε τὰ μέγιστα καὶ ἡ σχέσις, ἧτις ὑπάρχει μετὰ τῆς παραδόσεως τοῦ Φαύστου καὶ τῆς ἀρχαίας γερμανικῆς μυθολογίας, καὶ ἡ ἐν αὐτῇ ἀπήχησις τῶν περὶ γερμανικῶν θεοτήτων καὶ ἡρώων μύθων. Ἐπόμενον ἦτο ἡ παράδοσις αὕτη νὰ καταστῇ μετ' οὐ πολὺ ἀρεστὴ παρὰ τῷ λαῷ, παρ' ὃ εἶχε γεννηθῆ. Ἰπῆρχεν ὁμοῦ καὶ σκοπὸς ἠθικοπολιτικὸς ἐν τῇ διαδόσει τοῦ μύθου τούτου. Διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν παθημάτων τοῦ Φαύστου ἐπρόκειτο νὰ ἐλευθερωθῇ ὁ λαὸς ἀπὸ τῆς ἐπικρατούσης ἰδέας περὶ μαγείας, περὶ σχέσεως μετὰ τῶν πνευμάτων καὶ περὶ τῆς κλίσεως πρὸς ἀπηγορευμένας τέχνας, καὶ νὰ παρασταθῇ τὸ ἐπικίνδυνον τῶν τοιούτων ἀσχολήσεων. Εἰς τοῦτο αἰετῶς τοῦ Φαύστου ἦσαν μάθημα διδασκτικώτατον. Μὴ ἀκούμενος εἰς ὅσας τέρφεις πνευματικὰς τε καὶ ὕλικας ὁ βίος ἠδύναντο νὰ τῷ παρέξῃ, ἐζήτησαν ὁ Φαῦστος τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ πόνου τούτου· εἰς τὸν κόσμον τῶν πνευμάτων, καὶ ἐπὶ τῇ προσκλήσει αὐτοῦ προσήλθον δαίμονες ἔτοιμοι νὰ τῷ παράσχωσι πᾶσαν ἡδονήν, μέχρις οὗ ὁ Φαῦστος πωλήσας αὐταῖς τὴν ψυχὴν του, εὔρε τὴν ἀμοιβὴν τοῦ ἀτάκτου βίου εἰς τὰς φλόγας τῆς Κολάσεως. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο εἶναι συντεταγμένη καὶ ἡ πρώτη περὶ Φαύστου δημώδης παράδοσις.

Ὁ Φαῦστος ἀπαρνέεται τὸν Θεόν· ὑπογράφει δὲ συμφωνίαν μετὰ τοῦ Σατανᾶ, ὅπως ἐπιτύχῃ ὅτι ὁ Θεὸς τῷ ἡρνήθη, καὶ ὅπως δυναθῇ νὰ ἀντισταθῇ κατὰ τοῦ Θεοῦ. Ἐνταῦθα παρουσιάζεται τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι τῆς τοῦ Θεοῦ οἰκονομίας, καὶ περὶ τῆς ἐπιβροχῆς τοῦ διαβόλου, τὴν ὁποῖαν ἐξηγεῖ ὁ μεσαιῶν διὰ τῆς παραστάσεως τοῦ Σατανᾶ, αὐτοπροσώπως ἐμφανιζομένου ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ Φαῦστος συναλλαττόμενος μετὰ τοῦ διαβόλου ἐλπίζει, ὅτι μετὰ θάνατον δὲν ὑπάρχει ζωὴ, καὶ θεωρεῖ τὸν θάνατον ἀπαλλαγὴν ὅλων τῶν κακῶν. Καθαρὰ ἀμφισβήτησις τῆς περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἰδέας. Ἐκτὸς τούτου συζητεῖ ὁ Φαῦστος μετὰ τοῦ διαβόλου περὶ τῆς πλάσεως καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ κόσμου, περὶ τῆς ποιότητος τῆς Κολάσεως, περὶ τῆς κινήσεως τῶν ἀστέρων, περὶ οὐρανοῦ. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ζητήματα ταῦτα μένουσιν ἄλυτα. Ἀλλ' ὁ συντάξας τὴν δημώδη παράδοσιν ἤθελε νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων ἔρευναν καὶ συζήτησιν τοῦ λαοῦ καὶ ὁ λαὸς τερπόμενος εἰς τοιοῦτου εἶδους ἀνάγνωσιν, ἀσμένως

ενεβάζονταν εἰς τὴν μελέτην, καὶ βαθμηδὸν ἐσημαί-
τιζε τὴν γνώμην του.

Ὅτι ὁμοίως ὅλκι αὐταὶ αἱ παραδόσεις τοῦ Φαύστου,
ὅλαι αὐταὶ αἱ ἀφηγήσεις περὶ τῶν τυχῶν καὶ περι-
πετειῶν αὐτοῦ εἶχον καὶ ἱστορικὴν βᾶσιν, ἀποδει-
κνύεται ἐκ τῶν περὶ Φαύστου μαρτυριῶν συγγρά-
μων συγγραφέων, οἵτινες καὶ τὸν τόπον τῆς γεννή-
σεώς του ἀναφέρουσι, καὶ τοὺς γονεῖς του κατονο-
μάζουσι, καὶ τὰς περιπετείας αὐτοῦ διηγούνται, καὶ
ἐν γένει περὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ λαλοῦσι.

Μεταβαίνομεν λοιπὸν τῶρα εἰς τὸ ἱστορικὸν μέρος
τοῦ παρόντος ἄρθρου, ἐνθα θέλομεν ἶδει τὸν δόκτορα
Φαῦστον ὡς ἄνθρωπον ζῶντα μεταξὺ ἀνθρώπων.

Ἀφίροντες κατὰ μέρος τοὺς προγενεστέρους συγ-
γραφείς, οἵτινες δὲν παραδέχονται τὴν ὑπαρξίν τοῦ
Φαύστου, καὶ θεωροῦσι καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ πλα-
στὸν, μεταβαίνομεν εἰς τὴν μαρτυρίαν ἀξιοπιστο-
τέρων συγγραφέων, οἵτινες περὶ αὐτοῦ ἔγραψαν.
Τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἀναμφισβητήτως ὁ Μάν-
λιος, ὅστις λέγει ὅτι ἐγνώρισε προσωπικῶς τὸν δό-
κτορα Φαῦστον. Ἐγεννήθη ὁ Φαῦστος, κατὰ τὸν
Μάνλιον ἐν τῇ κωμοπόλει Kundlingen τῆς Βυρτεμ-
βέργης, ὅθεν μετέβη εἰς Κρακοβίαν ὅπως σπουδάσῃ
τὴν μαγείαν, διδασκομένην τότε δημοσίᾳ ὑπὸ τα-
κτικοῦ τῆς μαγείας καθηγητοῦ. Μετὰ τὴν ἀποπε-
ράτωσιν τῶν σπουδῶν του ὁ νέος δόκτωρ περιήλθε
πολλὰς χώρας, παρουσιαζόμενος ἀείποτε ὡς διδά-
σκαλος τῶν μαγικῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν. Τοῦτο
δὲ συνέβαινε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς 17' ἐκατον-
ταετηρίδος. Εἰς τοῦτο συμφωνοῦσι καὶ ὁ Wieg σύγ-
χρονος τοῦ Φαύστου, καὶ ὁ Dal Rio, ὅστις καλεῖ
τὸν Φαῦστον φίλον καὶ ὄπαδον τοῦ διασήμεου μά-
γου Κορνηλίου Ἀγρίππα. Ἄλλος ἀξιόπιστος μάρτυς
εἶναι ὁ Γερμανὸς Φιλιππος Βεγάρδης, ὅστις ἐν τινι
συγγράμματι αὐτοῦ ἐκδοθέντι τῷ 1539 λέγει περὶ
τοῦ Φαύστου τὰ ἑξῆς: «ἀδὲν ἤθελον εἶπει τὸ ὄνομα
τοῦ ἐπιφανοῦς τούτου καὶ γενναίου ἀνδρός· ἀλλὰ τὸ
ἀναφέρω διότι ὁ ἀνὴρ περιηγήθη πρό τινων ἐτῶν
πλείστας ὅσας χώρας, πολλὰς ἡγεμονίας καὶ βασι-
λεια, καὶ ἐθαυμάσθη πανταχοῦ οὐχὶ μόνον διὰ τὴν
περὶ τὴν ἰατρικὴν ἐμπειρίαν του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν
χειρομαντείαν, τὴν νεκρομαντείαν καὶ ἄλλας τοι-
αύτας τέχνας. Ὁ ἴδιος δὲ μεθ' ὑπερηφανείας ἔλεγε
τὸ ὄνομα του καὶ ὑπεγράφετο φιλόσοφος φιλοσό-
φων κτλ. Πολλοὶ ὁμοίως μοὶ παρεπονέθησαν ὅτι εἶχον
ἀπατηθῆ παρ' αὐτοῦ. Παραδέχομαι ὅτι καὶ αἱ ὑπο-
σχέσεις του ἦσαν μεγάλα ὅσον καὶ ἡ τέχνη του.»
Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Βεγάρδη ἐξάγομεν ὅτι ὁ
Φαῦστος ἦτο μὲν ἀνὴρ σοφὸς καὶ ἐξοχός, ἀλλὰ καὶ
μέγας ἀπατεῶν καὶ ἀγύρτης.

Ὅτι ὁμοίως πολλὰ ἐπιχειρήσεις καὶ πολλὰ θαύματα
τὰ ὅποια ἀποδίδονται εἰς τὸν Φαῦστον δὲν ἀνήκου-

σιν εἰς αὐτὸν ἀποκλειστικῶς ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλους,
περὶ τούτου οὐδεὶς ἀμφισβῆλαι. Ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν
τὸν σκύλον, ὅστις ἀναφίνεται ὁ πιστὸς τοῦ Φαύστου
ὄπαδος, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ κατὰ τὴν παράδοσιν ἐκρύ-
πτετο κακὸς τις δαίμων. Τοιοῦτον σκύλον ἀποδί-
δουσι καὶ εἰς τὸν Κορνηλίον Ἀγρίππαν, ἐν τῷ ὁ φίλος
καὶ μαθητὴς τούτου Wieg λέγει ῥητικῶς, ὅτι ὁ σκύ-
λος τοῦ Ἀγρίππα ἦτο ἀπλοῦστατος σκύλος, ὃν πε-
ριπαθῶς ἠγάπα ὁ κύριός του. Μήπως δὲν διηγώ-
νται καὶ περὶ τοῦ Πάπα Σιλβέστρου τοῦ Β', ὅτι εἶχε
παρ' ἐαυτῷ μαῦρον, λασιότριχον σκύλον, ἐν τῷ ἐκρύ-
πτετο ὁ Στανᾶς; Ἐκ τῶν διαφόρων περὶ Φαύστου
μαρτυριῶν τῶν συγγρόνων αὐτοῦ συγγραφέων, ἐξά-
γομεν ὅτι ὁ Φαῦστος ἦτο ἀνὴρ ἐπιστήμων, ἐμπειρος
περὶ τὴν ἰατρικὴν καὶ τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας πρὸ
πάντων, ἐνασχολούμενος ὁμοίως καὶ μετὰ τὴν κλασικὴν
λεγόμενὴν φιλολογίαν. Διηγείται περὶ αὐτοῦ ὁ Mōhsen
ὅτι ἐν Ἐρφοῦρτῃ ἐπρότεινε νὰ παρουσιάσῃ τὰς ἀπο-
λεσθείσας κωμωδίας τοῦ Πλάτου καὶ τοῦ Τερεντίου
καὶ νὰ τὰς ἀφήσῃ ἐπὶ τινὰς ὥρας πρὸς ἀντιγραφήν.
Οἱ θεολόγοι ὁμοίως καὶ οἱ δημοτικοὶ σύμβουλοι τῆς
Ἐρφοῦρτης, πρὸς οὓς ἐγένετο ἡ παράδοσις αὐτῆς πρῶ-
τα, δὲν ἠθέλησαν νὰ τὴν παραδεχθῶσιν, εἰκάζον-
τες ὅτι ἠθέλε μεσολαβῆσαι ἡ μαγεία τις ἢ ὁ διά-
βολος αὐτός. Οἱ κυριώτεροι ὁμοίως κλάδοι τῆς ἐπι-
στήμης του ἦσαν ἀνκντιρρήτως ἡ ἀστρολογία καὶ ἡ
φυσικὴ μαγεία, περὶ ἧς πλείστοι ὅσοι τῶν σοφῶν
ἠσχολοῦντο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους. Οἱ περὶ τὰς
τοιαύτας ἐπιστήμας ἐντριβεῖς, θαυμαζόμενοι ὑπὸ τῶν
πολλῶν ὡς ὄντα ὑπερφυσικὰ, διήγειρον τὴν ὑποψίαν
ὅτι εἶχον εἰς ταύτας ἀρωγὸν αὐτὸν τὸν Στανᾶν.

Τὴν ἰδέαν δὲ ταύτην ὑπεστήριζον πάσῃ δυνάμει
οἱ καλόγηροι, οἵτινες εἶχον συμφέρον νὰ διατηρῶσι
παρὰ τῷ λαῷ τὴν ἰδέαν περὶ τῆς ἐπιρροῆς τοῦ δια-
βόλου ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐξ ἧς δὲν ἠδύνατο οὗτοι
ν' ἀπκλαχθῶσιν εἰμὴ προστρέχοντες εἰς τὰ μονα-
στήρια καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας. Πρὸ πάντων ἔπρεπε
νὰ συμβῆ τοῦτο ὡς πρὸς τὸν δόκτορα Φαῦστον, ὅστις
ἀναφανδὸν ἐξήσκει τὰς μαγικὰς του τέχνας καὶ ἐν-
έπνεε φόβον καὶ τρόμον εἰς τοὺς ἀμαθεῖς. Οὕτως
ἐξηγεῖται ὅτι ἡ περὶ Φαύστου παράδοσις γέμει τοιού-
των φαντασιωδῶν διηγήσεων, καὶ ὅτι ἀποδίδονται
αὐτῷ πλείστα ὅσα τὰ ὅποια οὔτε κἀν διανοήθη ποτὲ
νὰ ἐκτελεσθῇ. Κατ' ὀλίγον συνεκεντρώθησαν ἐν τῷ προ-
σώπῳ τοῦ Φαύστου ὅλα τὰ μυθώδη ταῦτα καὶ φαν-
τασιώδη διηγήματα. Καὶ ὅπως οἱ ποιητὰι τοῦ με-
σαιωνοῦ διαπραγματεύοντο περὶ τῆς μεγάλης ἐν τῷ
ἀνθρώπῳ διστασίας μεταξὺ φύσεως καὶ πνεύματος,
γνώσεως καὶ ἰδέας, μεταξὺ ἐπιγείου καὶ θείου ἐν δυοῖ
δικφοροῖς προσώποις, εὐρίσκομεν ἐν τῇ τοῦ Φαύστου
παράδοσει ἀμφοτέρω ἡνωμένα, καὶ ὁ ἀγὼν συγχρο-
τεῖται ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ.

Περὶ τῆς διαμονῆς τοῦ Φαύστου ἐν Βιττεμβέργῃ
διηγούνται ὅτι ἠναγκάσθη νὰ βραχύνη αὐτὴν, διότι
ὁ ἡγεμὼν Ἰωάννης ὁ Εὐσταθῆς εἶχε διατάξει νὰ τὸν
συλλάβωσι καὶ νὰ τὸν φυλακίσωσιν. Ἡ ἐν Βιττεμ-
βέργῃ διαμονὴ τοῦ Φαύστου λαμβάνει ὑπόστασιν ἐξ
ἐπιστολῆς τινος τοῦ διασήμεου Μελάγγθωνος, ἐν ἧ
οὗτος λαλεῖ περὶ αὐτοῦ ὡς γνωρίσας αὐτὸν πρὸ μι-
κροῦ, ἀλλ' οὐχὶ πολὺ κολακευτικῶς.

Ἀρχαῖον τῆς Ἐρφοῦρτης χρονικὸν ἀναφέρει, ὅτι ὁ
Φαῦστος εἶχε λάβει παρὰ τῆς ἀκαδημαϊκῆς συγκλή-
του τὴν ἄδειαν νὰ παραδῶσῃ μαθήματα περὶ Ὀμή-
ρου. Περιέγραφε δὲ τοὺς ἥρωας τοῦ Ὀμήρου τοσοῦ-
τον ζωηρῶς, ὡς νὰ τοὺς εἶχεν ἴδῃ προσωπικῶς. Οἱ
φοιτηταί, γνωρίζοντες ὅτι ὁ νέος αὐτῶν καθηγητὴς
ἠδύνατο νὰ ἐκτελῇ ἀπίστευτα πράγματα, τὸν πα-
ρεκάλεσαν μιᾶ τῶν ἡμερῶν νὰ ἀναστήσῃ ἐκ τοῦ τά-
φου τοὺς ἥρωας τοῦ Ὀμήρου, καὶ νὰ τοὺς δεῖξῃ εἰς
αὐτούς. Ὁ Φαῦστος προσεκάλεσε μετὰ τινὰς ἡμέρας
τοὺς φοιτητὰς εἰς τὴν οἰκίαν του, τοὺς ἐκλείσεν ἐν
σκοτεινῷ τινι δωματίῳ καὶ τοῖς ἀπηγόρευσε νὰ ὀ-
μιλήσωσι. Μετ' ὀλίγον ἐπαρουσίασεν εἰς αὐτοὺς ἕνα
κατόπιν τοῦ ἄλλου ὅλους τοὺς ἥρωας, καὶ παρατη-
ρήσας ἐν τέλει ὅτι οἱ φοιτηταί κατετρόμαζαν ἐπὶ
τῇ θέᾳ τοῦ μονοφάλλμου Πολυρήμου, δὲν παρέστησε
μὲ ἐρυθροῦν πώγωνα καὶ μὲ σιδηροῦν σουβλίον ἐν
χερσὶ, προσεποιήθη ὁ Φαῦστος ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ
τὸν ἀπομακρύνῃ. Συγχρόνως ἠκούσθη μέγας κρότος
καὶ ὅλη ἡ οἰκία ἐσεισθῆ. Οἱ φοιτηταί κατελήθησαν
ὑπὸ μεγάλου τρόμου, δύο μάλιστα ἐξ αὐτῶν ἐνόμι-
σαν ὅτι ἐγενεαν ἡδὴ βορὰ τοῦ ἀνθρωποφάγου Κύκλω-
πος. Οἱ ἀγράμματοι μοναχοὶ, οἱ ἀποτελοῦντες τὴν
ἀκαδημ. σύγκλητον ἐξέλαβον τὸν δόκτορα Φαῦστον
ὡς μάγον καὶ τῷ ἀπέστειλον πνευματικόν, ὅπως δια-
βάσῃ λειτουργίαν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ διαβόλου. Ἐ-
πειδὴ ὁμοίως ὁ Φαῦστος δὲν ἠθέλησε νὰ παραδεχθῇ
τοῦτο, παρεδόθη παρὰ τοῦ πνευματικοῦ εἰς τὸν διά-
βολον, καὶ ἀποφάσει τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ δημο-
τικοῦ συμβουλίου ἀπεπέμφθη τῆς πόλεως.

Ἡ ἐν Λειψίᾳ διαμονὴ τοῦ Φαύστου μαρτυρεῖται
ἐκ δύο εἰκόνων, σωζομένων μέχρι τοῦδε, ἐξ ὧν ἡ μὲν
πρῆσθη τὸν Φαῦστον συμπίνοντα μετὰ φοιτητῶν,
ἡ δὲ ἑτέρα τὸν Φαῦστον ἐξεργόμενον τοῦ ξενοδοχείου
καθήμενον ἐπιππὸν ἐπὶ οἰνοβαρέλου.

Ἄλλ' ἡ φήμη τοῦ Φαύστου δὲν περιωρίσθη μόνον
ἐντὸς τῆς Γερμανίας, μετεδόθη καὶ εἰς τὰ ξένα. Ἡδὴ
περὶ τὰ τέλη τῆς 16' ἐκατονταετηρίδος ἐπεξεργάσθη
τὴν παράδοσιν ταύτην ὁ Ἄγγλος Μάρλοου εἰς σχῆμα
δράματος, περὶ οὗ θέλομεν διαλάβει τινὰ κατωτέρω.
Ὅτι δὲ ὁ Don Juan τῶν Ἰταλῶν εἶναι ἀπομίμησις τῆς
παραδόσεως τοῦ Ἰωάννου Φαύστου, εἶπομεν ἡδὴ
ἄνωτέρω.

Ἡ γνώμη δὲ ἀρχαιότερων τινῶν συγγραφέων ὅτι
ὁ διάσημος τῆς Ἰσπανίας ποιητῆς Καλδερών μετε-

χειρίσθη τὴν παράδοσιν τοῦ Φαύστου ὡς ὑπόθεσιν
διὰ τὴν κωμωδίαν του τὴν ἐπιγραφομένην ei prodi-
gioso mago (ὁ θαυματουργὸς μάγος) ἀπεδείχθη κα-
τόπιν ἐσφαλμένη. Ὁ Καλδερών δὲν εἶχε τὸν Φαῦστον
πρὸ ὀφθαλμῶν ἀλλὰ τὸν ἅγιον Κυπριανὸν τῆς Ἀντι-
οχείας, ὅστις εἶχε τὴν φήμην μάγου, καὶ τοῦ ὁποίου
ἡ παράδοσις εἶναι πλήρης φρικωδεστάτων εἰκόνων
διαβόλων καὶ δαιμόνων, καὶ τῆς ἀπελπισίας τοῦ ἀ-
φωσιωμένου εἰς αὐτοὺς μάγου.

Καὶ ἐν Πολωνίᾳ ἀνεφάνη κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπο-
χὴν μάγος τις Φαῦστος Σοκίνος καλούμενος, ὅστις
κατέπληττε τὸν ὄχλον διὰ τῶν θαυμάτων του καὶ
ὑπεγράφετο συνήθως Φαῦστος, διὸ καὶ πολλάκις μετὰ
τοῦ Γερμανοῦ Φαύστου συγγέεται.

Φυσικὸν ἦτο, ἀγύρτης τοσοῦτον διάσημος, ὁποῖος
ὁ Φαῦστος νὰ τελειώσῃ τὸν βίον του διὰ τρόπου ὀ-
λως ἐξαιρετικοῦ. Καὶ πολλὰ εἶναι αἱ περὶ τοῦ θανά-
του αὐτοῦ γνώμαι. Αἱ δημόδεις παραδόσεις ἀναφέρουσιν
ὅτι ληξάσης τῆς ὑπὸ τοῦ διαβόλου ταχθείσης προ-
θεσμίας, ὁ Στανᾶς ἐν μορφῇ φρικωδεστάτης ἐνεφα-
νίσθη ἐνώπιον τοῦ δόκτωρος Φαύστου, τὸν παρέλαβε
μετ' ἐαυτοῦ διὰ τοῦ ἀέρος, καὶ ἐξεσπενδόνισε μετὰ
ταῦτα τὸ συντετριμμένον πτώμα ἐπὶ σώρου κόπρου.
Οἱ σύγχρονοι ὁμοίως συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν ὅτι ἀ-
πέθανε μὲν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ ἀλλὰ διὰ βιλαίου
Ουανάτου. Εὐρέθη δηλ. πνιγμένος ἐν τῇ κλίῃ του,
καὶ ὁ λαϊκὸς του ἔφερε τὰς πελιδιὰς κηλίδας ὀνύ-
χων ὀξέων.

Ὅτι δὲ τὰ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ λεγόμενα ἐ-
νεποιῶν φρικὴν καὶ εἰς μεταγενεστέρως γενεᾶς ἀπο-
δεικνύεται καὶ ἐκ τοῦ ἐξῆς περιστατικοῦ, οὗ τὴν ἱ-
στορικὴν ἀλήθειαν μαρτυρεῖ δόκιμος Γερμανὸς συγ-
γραφεὺς. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ καταστρεπτικοῦ
τριακονταετοῦς πολέμου, εἰσβάλλον ὁ ἔχθρὸς εἰς τὴν
Σαξωνίαν ἐπέπεσε κατὰ τοῦ ἐπὶ τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ
κειμένου χωρίου Βρέδα. Ὁ εἰρηνοδίκης τοῦ χωρίου
θέλων νὰ σώσῃ αὐτὸ ἀπὸ λεηλασίαν καὶ ἐμπρησμῶν,
ἐπκρουσιάσθη εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, καὶ εἶ-
πεν ὅτι ὁ οἰκὸς του (τοῦ εἰρηνοδίκου) εἶναι ὀνομα-
στὸς διὰ τὸν φρικώδη θάνατον τοῦ Φαύστου, ὅπερ
μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τοῦ αἱματωμένου τοίχου ἐνδὸς
τῶν δωματίων. Οἱ ἐχθροὶ καταληφθέντες ὑπὸ τρώ-
μου ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ οὕτως ἐσώθη τὸ χω-
ρίον. Δὲν ἀναφέρεται ἐὰν ἦτο τοῦτο στρατήγημα τοῦ
εἰρηνοδίκου, ἢ ἐὰν καὶ αὐτὸς ἐπίστευεν εἰς τὰ περὶ
τοῦ θανάτου τοῦ Φαύστου λεγόμενα.

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀτελοῦς τούτου περὶ τῆς
παραδόσεως τοῦ Φαύστου σχεδιάσματος, νομίζω ἀ-
ναγκαῖον νὰ προσθέσω ὀλίγα τινὰ καὶ περὶ τῆς δρα-
ματοποιήσεως τῆς τοσοῦτον δημοτικῆς ταύτης πα-
ραδόσεως. Ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῇ ἐκάστης παραδόσεως
ἔγκειται ποιήσις· τοῦτο εἶναι ἀναμφισβήτητον, κα-

ὅτι πᾶσα παράδοσις εἶναι τι ποιητικόν, εἶναι εἰκὼν τῆς ὁποίας τὰ κύρια πρόσωπα ἀνήκουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἱστορίαν. Εἰς πολλὰς τῶν παραδόσεων ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι ἱστορικὴ, ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸν μῦθον τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταναστεύσεων τοῦ Κάδμου, τοῦ Κέκροπος, τοῦ Δαναοῦ, ἐν αἷς παρίσταται τὸ ἱστορικὸν συμβᾶν, ὅτι ἡ εὐρωπαϊκὴ Ἑλλάς ἔλαβε τὰς βάσεις τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἐξ Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου. Ἰσαύτως καὶ ἐν τῇ παραδόσει τῆς μεγάλης τῶν ἐθνῶν μεταναστεύσεως ὑποφώσκουσι τῆδε κάκεισε ἀκτίνες ἱστορικῆς ἀληθείας. Ἄλλαι πάλιν παραδόσεις ἔχουσι περιεχόμενον φιλοσοφικόν, δηλ. ἐμπεριέχουσιν ἀπεικόνισιν φιλοσοφικῶν ἀληθειῶν, καθὼς αἱ ἱστορικαὶ παραδόσεις παριστάνουσι ψηλαφῆτὰ τρόπον τινὰ τὰ ἱστορικὰ συμβᾶντα. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι οἱ τοιοῦτοι φιλοσοφικοὶ μῦθοι συνδέονται πρὸς τοιαύτας μόνον φιλοσοφικὰς ἀληθείας, αἵτινες ἀφορῶσι τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν καὶ τὸν ἐσωτερικὸν αὐτοῦ βίον, καὶ ὅτι ὡς ἐκ τούτου ἔχουσι κυρίως ὑπόθεσιν ψυχολογικὴν καὶ ἠθικοθησκευτικὴν.

Ἐν ᾧ λοιπὸν ἀφ' ἐνὸς αἱ ἱστορικαὶ παραδόσεις εἶναι αἱ καταλληλότεραι ὑποθέσεις διὰ ἐπικά ποιήματα, διότι εἶναι ἤδη ἐν ἑαυτοῖς ἔπη ἄγραφα, ἀναντιρρήτων εἶναι ἀφ' ἐτέρου ὅτι ἐκεῖναι αἱ παραδόσεις, αἵτινες περιέχουσιν ἐνσάρκωσιν ψυχολογικῶν ἀληθειῶν καὶ ἠθικοθησκευτικῶν νόμων, εἶναι αἱ καταλληλότεραι πρὸς δραματικὴν ἐπεξεργασίαν, διότι τείνουσιν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν, εἰς τὸν καὶ ἡ δραματικὴ ποίησις, εἰς τὸ νὰ παραγάγῃσι δηλ. ἐνώπιον τοῦ ἀνθρώπου ἄλλας ἀνθρωπίνους μορφάς, διὰ τῶν ἀδυναμιῶν, σφαλμάτων, ἐλαττωμάτων καὶ παθῶν τῶν ὁποίων ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ συνέλθῃ εἰς ἑαυτὸν καὶ νὰ διορθωθῇ. Καὶ ἱστορικῶς ἀποδεικνύεται ὅτι αἱ ἀρχαιότεραι δραματικαὶ παραστάσεις καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ παρὰ τοῖς Ἄγγλοις, τοῖς Γερμανοῖς, τοῖς Ἰταλοῖς κτλ. δὲν εἶχον μόνον θρησκευτικὴν ὑπόθεσιν, ἀλλ' ἦσαν παραδόσεις ἐν διαλόγοις. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ οἱ μεγαλύτεροι τραγικοὶ ποιηταὶ δὲν ἐθεώρουν ἐξουτελισμὸν νὰ μεταχειρίζονται διὰ τὰς δραματικὰς αὐτῶν παραστάσεις τὰς δημῶδες προκαταρκτικὰς ἐργασίας. Καὶ αὐτὸς ὁ μέγας τῆς Γερμανίας ποιητῆς, ὁ Goethe, ἐπεξεργασθεὶς δραματικῶς τὴν παράδοσιν τοῦ Φαύστου, ἐμελέτησεν ἐπιμόνως καὶ μετεχειρίσθη ἐπιτηδείως τὰ διάφορα περὶ Φαύστου ἐν τῷ στόματι τοῦ ὄχλου διασωθέντα, ἂν καὶ πρὸ αὐτοῦ τεσσαράκοντα ἤδη δραματικαὶ παραστάσεις τῆς αὐτῆς παραδόσεως εἶχον γείνει κατὰ διαφόρους ἐποχάς.

Ἐὰν δὲ ἀναμνησθῶμεν ὅτι μετὰ τὸ ἔργον τοῦ Goethe 72 περὶ Φαύστου δράματα καὶ τραγωδίαι ἐν Γερμανίᾳ μόνον ἐποιήθησαν, θέλομεν ἐννοήσῃ οὐ μόνον τὴν σπουδαιότητα τῆς ἀρχαίας τῆς γερ-

μανικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ καὶ τὸ κατὰλληλον αὐτῆς πρὸς δραματικὴν ἐπεξεργασίαν. Καὶ τῶντιν ἡ ἰδέα τῆς παραδόσεως τοῦ Φαύστου εἶναι ἰδέα ἀποκλειστικῶς τραγικῆ, διότι ἐν αὐτῷ τῷ χαρακτῆρι τῆς τραγωδίας ἐν γένει κείναι ἡ σύγκρουσις τῶν παθῶν τοῦ ἀτόμου πρὸς τοὺς σοβαροὺς καὶ ἀπαθῶς ἐκτελουμένους νόμους τῆς τῶ πᾶν διοικουμένης δυνάμεως. Καὶ πῶς ἠδύνατο ἡ σύγκρουσις αὕτη νὰ παρασταθῇ ζωηρότερον καὶ καταπληκτικώτερον, ἢ ὡς πηγάζουσα ἐκ τῆς τάσεως τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπεκτείνῃ τὸν κύκλον τῶν γνώσεών του, ἐκ τῆς μέχρι μανίας ἀναπτυσσομένης ταύτης ἐπιθυμίας τοῦ ἀσθενοῦς ἀνθρώπου νὰ κορέσῃ τὴν δίψαν του ἐκ τῆς πηγῆς τῆς σοφίας; Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἦτο τοῦ τυχόντος ἡ τοιαύτη ἐπεξεργασία; ἀπητήτετο ποιητῆς ἐξοχός, ποιητῆς δυνάμενος ἐν τῷ μέσῳ τῆς εἰρωνίας τῆς παραδόσεως νὰ εὕρῃ τὸ φιλοσοφικὸν στοιχεῖον, καὶ τοῦτο νὰ θέσῃ ὡς βᾶσιν τοῦ ὅλου ποιήματός του. Οἱ ἄνθρωποι βλέποντες παρουσιαζόμενον ἐπὶ σκηνῆς τὸν διάβολον ἐγγέλων, καὶ ἐτέρποντο εἰς τὰ διάφορα γελοῖα ἐπεισόδια· ὁ ἐμβαθύνων ὅμως εἰς τὴν ἰδέαν, εὕρισκε τὴν σοβαρὰν ἔννοιαν, καὶ ἐδιδάσκετο. Ολίγιστοι ἐκ τῶν ποιητῶν μετεχειρίσθησαν τὴν παράδοσιν τοῦ Φαύστου ὑπὸ σοβαρὰν καὶ φιλοσοφικὴν ἔποψιν· οἱ πλεῖστοι περιωρίζοντο νὰ παραστήσωσι μόνον τὸ γελοῖον ἐξωτερικὸν τῆς ὑποθέσεως, καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ τὰς πολλὰς κωμωδίας καὶ κωμικὰς παραστάσεις, αἵτινες ἔχουσι τὴν παράδοσιν ταύτην ὑπόθεσιν. Νῦν ἀναφέρεται τὸ ζήτημα ποῖα τῶν ἐπέκεινα τῶν ἑκατὸν δραματικῶν παραστάσεων ἐπὶ τῆς παραδόσεως τοῦ Φαύστου εἶναι ἡ ἀρχαιότερα πασῶν.

Εἶναι συνήθως παραδεδεγμένον ὅτι Ἄγγλος ποιητῆς, ὁ Χριστοφόρος Μάρλοου (Marlowe) εἶναι ὁ πρῶτος ὅστις μετεχειρίσθη τὸν μῦθον τοῦ Φαύστου ὡς ὑπόθεσιν δραματικῆς πράξεως, ὅστις τῷ 1593 (κατὰ πᾶσαν πιθανότητα) ἐποίησε δράμα ἐπιγραφόμενον «Ἡ τραγικὴ ἱστορία τοῦ βίου καὶ τοῦ θανάτου τοῦ δόκτωρος Φαύστου.» Εἶπα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καθότι τῷ 1604 ἐδημοσιεύθη ἡ πρώτη τοῦ ποιήματος τούτου ἔκδοσις. Ὁ Μάρλοου ἀπέθανε τῷ 1593 κατὰ τὸ φθινόπωρον· ἄρα πρέπει νὰ τεθῇ ἡ σύνταξις τοῦ ποιήματος εἰς τὸ μεταξὺ τοῦ ἔτους 1588 καὶ 1593 χρονικὸν διάστημα, καθότι ὁ Ἄγγλος ποιητῆς μετεχειρίσθη ὡς βᾶσιν διὰ τὸ ἔργον του τὸ ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Spriess γραφὲν δημῶδες διήγημα περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ θανάτου τοῦ δόκτωρος Φαύστου, διήγημα, τὸ ὁποῖον ἐδημοσιεύθη κατὰ τὸ 1587.

Ἄλλ' ἐν τινι συγγράμματι τοῦ R. Mohl περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῶν φοιτητῶν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης κατὰ τὸν 16 αἰῶνα, ὑπάρχει χωρίον τι, τὸ ὁποῖον μᾶς πείθει ὅτι δὲν ἦτο ὁ Ἄγγλος Μάρλοου ὁ πρῶτος ὅστις μετεχειρίσθη δραματικῶς τὴν

περὶ τῆς ὁ λόγος ὑπόθεσιν. Ἴδου τί λέγει ὁ Mohl. «Κατὰ τὸ ἔτος 1587 δύο φοιτηταὶ τῆς Τυβίγγης ἐτιμωρήθησαν ὑπὸ τῆς συγκλήτου διότι συνέταξαν μίαν κωμωδίαν.» Ἐρεύνης δὲ γενομένης ἐν τοῖς ἀρχαίοις τῆς ἀκαδημαϊκῆς συγκλήτου τῆς Τυβίγγης ἀνεκαλύφθη ὅτι τῇ 15 Ἀπριλίου 1588 ἐγένετο κατ' οἶκον ἔρευνα κατὰ τῶν φοιτητῶν τοῦ πανεπιστημίου ὑπὸ ἡγεμονικῶν ἐπιτρόπων καὶ ἀνακριτῶν, οἵτινες ἐπὶ τούτῳ εἶχον ἀποσταλῆ ἐκ τῆς πρωτεύουσας. Ἐν δὲ τῷ συνταχθέντι πρωτοκόλλῳ ἀναφέρεται ὅτι δύο ἐκ τῶν φοιτητῶν δέον νὰ τιμωρηθῶσιν ὡς συντάξαντες τὴν κωμωδίαν, ἱστορίαν τοῦ Φαύστου καλουμένην. Καὶ εἰς τὸν τυπογράφον Hock ἐπιβάλλεται ὡς ποινὴ δύο ἡμερῶν φυλάκιαις, διότι ἐτύπωσε τοιοῦτον ἀνέρον βιβλίον. Ἡ ἀκαδημ. Σύγκλητος ἐπεκύρωσε τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῶν ἡγεμονικῶν δικαστῶν, καὶ διέταξε τὸν δεσμοφύλακα τοῦ πανεπιστημίου νὰ ἐκτελέσῃ τὴν τοῖς φοιτηταῖς καὶ τῷ τυπογράφῳ ἐπιβληθεῖσαν ποινὴν. Ναὶ μὲν ἡ κωμωδία αὕτη, ἡ τοσαύτας συνεπειὰς ἐπενεγκούσα, δὲν περισώθη μέχρι σήμερον· ἀλλ' ἡ μαρτυρία τοῦ ἐπισήμου ἀρχείου τοῦ πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης εἶναι πειστικωτάτη. Εἰς ἐπιθεβαιώσιν τῆς μαρτυρίας ταύτης ἔρχεται καὶ ἡ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1587 δημοσίευσις τοῦ πρώτου ὑπὸ Spriess φιλοπονηθέντος δημῶδους συγγράμματος περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ δόκτωρος Φαύστου. Πολὺ πιθανὸν εἶναι, ὅτι δύο ἐκ τῶν φοιτητῶν τῆς Τυβίγγης, ἐνθουσιασθέντες ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ βιβλίου τούτου, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκτελέσωσι τὸ παράτολμον ἔργον, νὰ συντάξωσι δηλ. κωμωδίαν ἔχουσαν ὡς ὑπόθεσιν τὴν φρικώδη ἱστορίαν τοῦ βίου καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Φαύστου, καὶ ἐπὶ τῷ κινδύνῳ νὰ κλεισθῶσιν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας εἰς τὴν σκοτεινὴν φυλακὴν τοῦ πανεπιστημίου τῆς Τυβίγγης.

Ταῦτα, κύριοι, εἶχον σήμερον νὰ εἶπω περὶ τῆς παραδόξεως ταύτης παραδόσεως τοῦ Φαύστου. Ἐννοεῖται ὅτι τὸ θέμα δὲν ἐζηνητήθη. Ἡ παράδοσις τοῦ Φαύστου προὐκάλεσεν ἐν Γερμανίᾳ ὀλόκληρον φιλολογίαν, καὶ μόνον ὁ κατάλογος τῶν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης συγγραμμάτων πληροὶ πολλὰς σελίδας. Καταπάνων τὸν λόγον εὐχομαι ὑμῖν ἐκ καρδίας, ὅπως τὰ ἀπόψεα περὶ Σατανᾶ, περὶ δαιμόνων, πνευμάτων καὶ μάγων λαχθέντα μὴ διακράξωσι τὸν ὕπνον σας.

I. ΠΕΡΒΑΝΟΓΛΟΥΣ.

ΟΛΙΓΑ ΠΕΡΙ ΑΓΚΥΡΑΣ.

Ἄγκυρα, ὄχυρά πόλις τῆς Γραικογαλατίας κατὰ Στράβωνα, κεῖται ἐπὶ τῆς ἐκ Χρυσουπόλεως εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἑλλάδος Ἀσίας ἀγούσης μεγάλης λεωφόρου. Μῆκος ἀνατολικὸν ἐκ Περσιῶν 34⁰ καὶ

πλάτος βόρειον 40⁰ βορειοδυτικῶς τοῦ περὶ τὰς τέσσαρας ὥρας ἀπέχοντος αὐτῆς Ἀμάνου ὄρους (Ἀλμά δάγ') κλάδου τοῦ Ταύρου, κειμένη ἐπὶ τινὸς λόφου μεταξὺ τοῦ Ἀμάνου καὶ τοῦ Ἀγίπ-Πελλί ὀνομαζομένου ὄρους. Ὁ λόφος, ἐφ' οὗ ἡ πόλις ὦν 300 πόδας περίπου ὑψηλός, κατὰ μὲν τὸ βόρειον μέρος εἶναι βράχος δύσβατος καὶ κρημνώδης, αἱ δὲ λοιπαὶ κλιτύες αὐτοῦ ἰσοπεδοῦνται ὁμαλῶς καὶ εὐρύθμως μετὰ τῆς νοτιοδυτικῶς ἀναπεπταμένης εὐρυχώρου καὶ γονίμου πεδιάδος, ἥτις κατακοσμεῖται ὑπὸ τῶν ἐπ' αὐτῆς δίκην ἀστερίσκων τῆδε κάκεισε διεσπαρμένων λοφίσκων, καὶ διακεῖται ὑπὸ δύο μικρῶν βυκαίων, ὧν τὸ μὲν ῥεῖ παρὰ τὴν πόλιν βορειοδυτικῶς, τὸ δὲ ἔμπροσθεν τῆς πόλεως περὶ τὰ 40 λεπτά νοτιοδυτικῶς, καὶ τὰ δύο χύνονται εἰς τὸ περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς πόλεως βορειοδυτικῶς διαρρέον μικρὸν ποτάμιον ὀνόματι Γσιπικ-τσαί. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ πεδιάς ἡ ὑπὸ τῆς ἱστορίας ἀναφερομένη, ἐνθα συνεκροτήθησαν ἐκεῖναι αἱ καταστρεπτικαὶ μάχαι μεταξὺ Σελεύκου τοῦ Β' Καλλινίκου καὶ Πώγωνος ἐπονομαζομένου, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Ἰέρακος, καὶ ἑτέρα μάχη μεταξὺ τοῦ τρομεροῦ κατακτητοῦ Ταμερλάνου καὶ τοῦ Βαγιαζήτ. Οἱ περικυκλῶντες τὴν πόλιν λόφοι εἶναι κατὰ φύτον καὶ κατάσκευον ὑπὸ ἀμπελώνων, ἐκτὸς τῆς ῥηθείσης νοτιοδυτικῶς κειμένης πεδιάδος, ἥς ἐλάχιστα μὲν μέρη γεωργοῦνται, τὰ δὲ τῆ πόλει γειννιάζοντα μέρη εἶναι βαλτώδη καὶ τὸ θέρος χρησιμεύουσιν ὡς βοσκαὶ εἰς τὰ κτήνη, τὰ δὲ λοιπὰ τῆς πεδιάδος μέρη, παχύγεια καὶ εὐφορώτατα, μένουσιν αἰωνίως χέρσα καὶ ἀκαλλιέργητα. Παρὰ τὸ βόρειον μέρος τῆς πόλεως ἄλλος τις λόφος παράλληλος σχεδὸν καὶ ἰσοῦψής τοῦ ἐφ' οὗ ἡ πόλις λόφου Χίτιρλικ καλούμενος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει καὶ σκοπιὰ θολωτῆ τουρκικῆς κατασκευῆς ἡ κάλλιον ἐπισκευῆς, περιφράττει μὲ ἐκτενεῖς πρόποδας ἄπαν σχεδὸν τὸ βόρειον μέρος τῆς πόλεως. Διὸ ἔνθεν μὲν διὰ τὸ περιπεφραγμένον τοῦ βορείου μέρους, ἔνθεν δὲ διὰ τὰ παρὰ τῆ πόλει βαλτώδη καὶ λιμνάζοντα ὕδατα ἡ πόλις κατὰ πᾶν θέρος ὑπόκειται εἰς τρομεροὺς καὶ τυφοειδεῖς πυρετούς. Τί θεάρεστον καὶ κοινωφελέστατον ἔργον ἤθελε γίνεαι ἂν τὸ δημαρχεῖον ἤθελε προθυμοποιηθῆ εἰς ὀλοτελῆ ἀποξήρανσιν τῶν λιμνάζοντων τούτων ὑδάτων, καὶ εἰς ταῦτα τὰ μέρη ἐφύτευεν ἰτέας. Ὁ ἀπὸ τῆς πόλεως εἶναι πάντοτε σχεδὸν μεμολυσμένους· ἐπειδὴ τὸ μὲν βόρειον μέρος εἶναι ὀλοτελῶς περιφραγμένον, ὁ δὲ νότιος καὶ δυτικὸς ἀνεμος διέρχονται ἀπὸ τὰ λιμνάζοντα καὶ βαλτώδη ταῦτα μέρη. Διὸ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων τὸ θέρος μετοικοῦσιν εἰς τὰς κατὰ τοὺς ἀμπελώνας ἐξοχικὰς οἰκίας των. Ἄλλοιμονον δὲ εἰς τοὺς διαμένοντας ἐν τῇ πόλει· ὁ πυρετὸς μαίνεται ἐν αὐτοῖς.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ πόλις ἤκμαζε καὶ ἐπὶ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅς κατὰ τὸν Ἀρριανὸν ἐν Ἀγκύρα ἐδέχθη τοὺς πρέσβεις τοῦ Πόντου καὶ τῆς Παφλαγονίας· ἐπὶ δὲ τῶν διαδόχων αὐτοῦ καὶ Ῥωμαίων διεδραμάτισε μέγα πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Θεωρεῖται δὲ ὡς πρώτη ἔδρα καὶ τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, ὡς τοῦ Ἐρτογρούλ τοῦ πατρὸς τοῦ πρώτου αὐτοκράτορος τοῦ τουρκικοῦ βασιλείου Ὄσμάν, λαβόντος πρὸς τοῦ Σουλτάνου τῶν Σελοῦκων Ὄθωμανῶν Ἀλκεδδὶν τὴν ὑποτελῆ ἡγεμονίαν τῆς Ἀγκύρας πρὸς ἀνταμοιβὴν τῆς ἐγκαίρου πρὸς αὐτὸν βοήθειάς του. Ἦδη δὲ εἶναι ἔδρα μίαν τῶν εὐρέων ἐν τῇ ἐλάσσονι Ἀσίᾳ νομαρχίῳν.

Ἦτο περιβεβλημένη, ὡς διακρίνεται ἔτι, ὑπὸ τριῶν τειχῶν. Τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος, ὡς δεικνύουσι τὰ ἔτι σωζόμενα ἴχνη τῶν θεμελίων αὐτοῦ, περιέβαλλε τὴν πόλιν νοτιοδυτικῶς καὶ συνεχέτο μετὰ τοῦ μεσαίου τείχους. Τὸ δὲ μεσαῖον πάλιν συνεχέται μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ καμπυλοειδῆς, εἰς δὲ τὸ βόρειον ἄκρον τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους εἶναι ἐκτισμένη καὶ ἡ ἀκρόπολις Ἀκκουλὲ καλουμένη (λευκὸν φρούριον). Οὕτω τὸ μὲν νοτιοδυτικὸν μέρος τῆς πόλεως περιεβάλλετο ὑπὸ τριῶν τειχῶν, τὸ δὲ βορειοανατολικὸν ὑπ' ἑνός. Τὸ ἐξωτερικὸν τεῖχος δὲν ὑπάρχει σήμερον, ὡς βεβαιούσι δὲ κατεσκάφη πρὸ τινῶν ἐτῶν καὶ εἰσέπια μόνον πυλῶν τινῶν σώζονται ἔτι. Ὁ τόπος δι' οὗ διήρχετο γέμει εἰσέτι κολοσσαίων λίθων, κιονοκράνων, συντριμμάτων κίωνων καὶ ἄλλων πολλῶν τετορνευμένων καὶ ἐπιγεγραμμένων λίθων ἐν μέρει μὲν λατινιστί, πλείστον δὲ ἑλληνιστί. Εἰς δὲ τὴν τοποθεσίαν τοῦ ἐξωτερίου ἐν ᾧ ἔσκαπτον ὑπονόμους πρὸ τινος χρόνου, εὐρέθη τάφος τις μεθ' ἑνὸς κρανίου καὶ παρὰ τὸ κρανίον ἱκανὰ ἀργυρᾶ Ῥωμαϊκὰ νομίσματα, τὰ πλείστα τοῦ Δομιτιανοῦ καὶ Νεροῦα. Τὸ μεσαῖον καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τεῖχος διατηρεῖται ἔτι ἀκετὰ ἑδραῖον καὶ ἀκέραιον. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἔπαθον πολλὰς μεταλλαγὰς καὶ ἐπισκευὰς, ἐπειδὴ εἰς πολλὰ μέρη τῶν τειχῶν ἀπαντῶνται κιονόκρανα, κίονες, ἐπιτύμβιοι πλάκες ἐνίοτε καὶ ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα ἀτάκτως ἐριμμένα καὶ ἀνεστραμμένα, πολλῶν δὲ τῶν ἐπὶ τῶν τειχῶν ἐπιγραμμάτων μέρος μὲν εὐρίσκεται εἰς τὸν ἕνα πύργον, μέρος δὲ εἰς τὸν ἄλλον. Οἱ πύργοι τοῦ μὲν μεσαίου τείχους εἶναι τετραπλεύρου ὀρθογωνίου πρίσματος, τοῦ δὲ ἐσωτερικοῦ πενταπλεύρου πρίσματος.

Οὐδεμία ἄλλη πόλις, νομίζω, τῆς Ἀνατολῆς περιέχει τοσαῦτα κειμήλια ἀρχαιοτήτων, ὅσα ἡ Ἀγκυρα. Παντοῦ ὅπου περιστραφῆ τις, καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν, καὶ εἰς τὰς οἰκίας, καὶ μάλιστα περὶ τὴν πόλιν, ἀπαντᾷ μνημεῖόν τι ἀρχαιότητος, ἢ κιονόκρανον, ἢ περιτύλιον, ἢ κίονας κολοσσαίου μεγέθους, ἢ λίθους ἐπιγεγραμμένους.

Ταῦτα ἐπὶ τοῦ παρόντος περὶ τῆς τοποθεσίας τῆς Ἀγκύρας, μεθ' ὧν ὑποβάλλω νῦν εἰς τὸ φιλόχαριον τῶν ἀναγνωστῶν καὶ ἐπιγράμματα τινὰ, ἐπιφυλαττόμενος καὶ ἐν τῷ μέλλοντι νὰ σημειῶ ὑμῖν ὅ,τι ἄξιον λόγου πρὸς γνῶσιν τῶν καθ' ἡμᾶς ἀρχαιοφίλων.

(1) [Ἡ ἀρχὴ λείπει] ΤΟΡΟΣ ΤΙΤΟΥ ΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ.

ΑΝΤΩΝΕΙΝΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΑΧΑΙΑΣ
ΗΓΕΜΟΝΙ ΔΕΓΕΩΝΟΣ Ο Δ Ο ΣΚΥΘΙΚΗΣ
ΣΤΡΑΤΗΓΩ ΔΗΜΑΡΧΩ ΤΑΜΙΑΙ ΕΠΑΡΧΕΙΑΣ
ΒΑΙΤΙΚΗΣ ΧΕΙΔΙΑΡΧΩ ΠΛΑΤΥ
ΣΗΜΩ ΔΕΓ Δ ΑΙΔΥΜΩ(Ν) ΕΥ
ΤΥΧΟΥΣ.

ΚΑ ΜΑΞΙΜΟΣ.

Εὐρέθη ἐπὶ τεμαχίου κίονος ἐν τῇ ἀνεγερθείσῃ σχολῇ τῆς ὁμογενοῦς κοινότητος.

(2) ΠΙΟΥΑΙΟΝ ΙΟΥΣΤΟΝ ΙΟΥΝΙ
ΑΝΟΝ Γ ΑΡΧΙΕΡΕΑ ΚΤΙΣΤΗΝ ΤΗΣ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΠΟΡΦΥΡΑ Κ ΣΤΕ
ΦΑΝΩ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΤΕΤΙΜΗΜΕΝΟΝ
ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΝ ΠΑΣΑΙΣ ΔΙΕΝΕΓΚΟΝΤΑ
ΦΙΛΟΤΙΜΙΑΙΣ Κ ΕΝ ΔΙΑΝΟΜΑΙΣ ΠΛΟΥ
ΤΙΣΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΕΡΓΟΙΣ ΤΕ ΠΕΡΙ
ΚΑΛΕΣΤΑΤΟΙΣ ΚΟΣΜΗΣΑΝΤΑ Κ ΜΟΝΟΝ
ΤΩΝ ΠΡΟΑΥΤΟΥ ΔΙΟΛΗΣΕΛΑΙΟΘΕΤΗΣΑΝ
ΤΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΕΝΤΑ ΔΕ Κ
ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΤΟΥ ΒΑΛΑΝΕΙΟΥ
ΦΥΛΗ ΔΙ ΟΣΤΑΗΝΟΥ ΕΤΙΜΗΣΕΝ.

Εὐρέθη ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ ἐξωτερίου ἐπὶ κίονος. Φαίνεται ὅτι καὶ ὁ ἀνδρὶς τοῦ ἀναφερομένου ἀρχιερέως ἴστατο ἐπὶ τοῦ κίονος, ὡς διακρίνεται ἀπὸ τοῦ ἐπὶ τούτου κοιλώματος. Τὰ δὲ εἰσέπια τοῦ ἀναφερομένου βαλανείου σώζονται ἔτι ἐξω τῆς πόλεως περὶ τὰ δύο λεπτὰ μακρὰν τοῦ κίονος.

(3) ΑΚΥΛΕΙΝΑ ΑΡΧΕΛΗΜΟΥ ΤΕΚΝΟΙΣ
[ΣΑΥΚΥΤΑΤΟΙΣ ΘΕΟΤΕΙΚΩ ΚΑΙ
ΠΑΥΛΩ ΤΟ ΗΡΩΝ ΕΑΥΤΗ ΤΕ ΚΑΙ ΤΩ
[ΑΝΔΡΙ ΜΟΜΜΩΝΙ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΟΥΣΙΕ
[Η]ΤΗΣ ΤΕΚΝΟΙΣ ΕΚ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΚΤΗ
[ΣΑΜΕΝΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΥΑΣΑΣΑ
ΕΞΕΔΡΑΝ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΦΡΑΓΜΑ ΑΠΕ
[ΚΑΤΕΣΤΗΣΕΝ ΜΝΗΜΗΣ ΧΑΡΙΝ.

Εὐρέθη ἐξωθεν τοῦ ἐσωτερικοῦ τείχους πρὸς τὸ βορειοανατολικὸν μέρος τῆς πόλεως. Ἔστι μία πύλη, ἔσωθεν ταύτης ἄλλη πύλη περιτετειχισμένη, ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου δὲ ταύτης εὐρέθη. (Νεολόγος).

ΕΠΙ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.

[Διήγημα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ.]

Περὶ τὰ τέλη τοῦ 1793 ἔτους, ἡμέραν τινὰ ἐκ τῶν ὠραίων ἐκείνων τὰς ὁποίας βλέπει τις συχνὰ εἰς τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῶν Κεθενῶν, νέα κύρη εἰσῆλθεν εἰς τὸ κομψὸν χωρίον Ἀλέξ' ἀφ' οὗ δ' ἐδίστασε ποῖον δρόμον ἢ ἀκολουθήσει, ἀνέγνωσε τὰ προγράμματα τῶν ἐργαστηρίων, ἐσυλλογίσθη ἐπὶ πολλὴν ὥραν, καὶ ἔκρουσεν ἐπὶ τέλους τὴν θύραν οἰκίας ἐπὶ τῆς ὁποίας ἀνεγίνωσκεν ὁ διαβάτης· *Ἀδελφοὶ Μεράρδ, μεταξουργοί*. Ὁ οἶκος οὗτος ἦτο ἀπέραντον κατάστημα ἀφιερωμένον εἰς τὴν κυρίαν βιομηχανίαν τοῦ τόπου, τὸν ἀναπνισμὸν καὶ τὸ περιτύλιγμα τῆς μετάξης. Ὁ κρότος τῶν τροχῶν, τὰ ἄσματα τῶν ἐργατῶν, αἱ φωναὶ τῶν παιδιῶν αἰτῖνες ἠκούοντο εἰς τὸν δρόμον, εἰδείκνυον ὅτι τὰ ἐργοστάσια εὐρίσκοντο τὴν ὥραν ἐκείνην εἰς πλήρη ἐνέργειαν. Ἡ περίστασις δὲ αὕτη ἐφάνη ἐπιρρέασα τὴν ἐκλογὴν τῆς νέας, ἥτις ἄμα ὡς ὁ θυρωρὸς ἤνοιξε τὴν πύλην εἰσῆλθεν ἀποφασιστικῶς.

Τὸ δωμάτιον εἰς τὸ ὁποῖον εἰσῆγαγον αὐτὴν ἦτο εἶδος ἐντετυκτηρίου, φέροντος ἐκ τοῦ ἐνὸς μὲν μέρους εἰς τὰς αἰθούσας τῆς ἐργασίας, ἐκ τοῦ ἄλλου δὲ εἰς τὴν κατοικίαν καὶ τὰ γραφεῖα τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ἐργοστασίου. Ἀπὸ ὑψηλοῦ παραθύρου ἠδύνατό τις νὰ ἴδῃ περὶ τὰς τριάκοντα γυναίκας καταγινομένας τὰς μὲν εἰς τὸ νὰ βυθίζωσι τὰ κουκούλια εἰς τὸ βραστὸν νερόν, τὰς δὲ ἄλλας εἰς τὸ νὰ ἐκτυλίσωσι μὲ ἐπιτηδειότητα καὶ μὲ ταχύτητα θαυμασίαν. Πορρωτέρω ἐτακτοποιοῦν τὰ διάφορα εἶδη τῆς μετάξης, πάντα δὲ ταῦτα ἐγίνοντο ὑπὸ γυναικῶν κατὰ τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ τὴν μάθησιν ἐκάστης, ἀπὸ τῆς ἡλικίας ἐπτά ἐτῶν μέχρι τεσσαράκοντα.

Ὁ θυρωρὸς ἀπέναντι τοῦ ὁποίου εὐρίσκετο ἡ ἄγνωστός μας, ἦτο ὁ ἡγεμὼν τοῦ θορυβώδους τούτου γυναικωνίτιδος· εἶχε δ' ἐνταύτῳ πολλὰ καθήκοντα· ἦτο εἰσηγητὴς, ἐργοστασιάρχης, ἐπιτηρητὴς, ἐνὶ λόγῳ πολυπράγμων. Ὄθεν χωρὶς νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν νέαν νὰ ὑπερβῇ τὸ κατώφλιον τοῦ ἐργοστασίου τὴν ἐμπόδιον ἀποτεινὰς αὐτῇ τὴν ἐξῆς ἐρώτησιν·

— Τί ζητεῖς, πολίτις;

Τὸ ἦθος, ἡ φράσις αὐτῆ ἐφάνησαν ταραξάντα τὴν νέαν· ἀλλ' ἀναλαβοῦσα μετὰ μικρὸν ἀπεκρίθη μὲ φωνὴν συνεσταλμένην.

— Ἐργασίαν, κύριε!

— Δὲν ὑπάρχουν πλέον κύριοι, πολίτις, καὶ ἔτι ὀλιγώτερον δὲν ὑπάρχουν ἐργασίαι.

— Πλὴν, πολίτα...

— Τέλος πάντων ὠμίλησες ὅπως πρέπει. Τοῦτο

δὲν ἐμποδίζει τὸ ἐργοστάσιον νὰ ἴηται πλήρες, πληρέστατον. Ἀπὸ κάθε πέτραν ἐξέρχεται μία ἐργάτις.

Ἡ νέα ἔμενε πάντοτε ἀκίνητος ἂν καὶ ὁ ἄσπλαγχνος ἐργοστασιάρχης εἰδείκνυεν αὐτῇ διὰ τοῦ βλέμματός τὴν θύραν· ἐφάνετο δὲ τοσοῦτον ἀπληπισμένη ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ βιομήχανος κέρβερος συνεκινήθη.

— Οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα, πολίτις. Τὰ μετὰξια πλέον δὲ ἔχουν πέρασιν· παρῆλθαν πρὸς τὸ παρόν. Ὄταν ἡ δημοκρατία θριαμβεύσῃ θὰ φοροῦν πάλιν ἀτ.λαζοτὰ βρακίαι· ἀλλ' ἔως τότε πρέπει νὰ θυσιάζεσαι τὸ *βελοῦδορ* ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῆς πατρίδος· εἶναι μὲν σκληρὸν ἀλλ' ἀναγκαῖον.

— Πολίτα...

— Πολίτης μὲν εἶμαι ἀλλὰ καὶ ἐργοστασιάρχης ἐν ταύτῳ. Ἀπέβαλα χθὲς ὀκτώ ἀναπνιστρίαις, αἱ ὁποῖαι εὐχαριστοῦντο μὲ ἐπτά ὀβολοὺς τὴν ἡμέραν. Ἡ ἐργασία πληρώνεται μὲ τίποτε σήμερον· τί!

Ἡ ἄγνωστος ὁμοῦ δὲν ἐφάνετο πειθομένη καὶ ἔμενε ἀκίνητος, ὡς ἂν ἀκατανίκητος δύναμις τὴν ἐδέσμευεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἐκείνου.

— Ἐλα, πολίτις, φύγε ἀπ' ἐδῶ. Πλὴν δὲν πρέπει ν' ἀπελπίζεις. Ὁ Πέτρος Μεράρδ· τὸ ἔλεγε χθὲς εἰς τὴν λέσχην. Ἄς ἀναπνεύσω ὀλίγον καθαρὸν ἀέρα πρὶν ἐπιστρέψω εἰς τὰ κουκούλια μου.

Ἡ νέα ἔμενε ἀκίνητος διότι ἀπεφάσισε τί νὰ πράξῃ.

— Ἐπιθυμῶ νὰ ἴδῶ τοὺς προϊσταμένους σου, εἶπεν.

— Αὐτὸ εἶναι νεοφανές! αὐτὸ εἶναι περιεργώτατον, ἀνέκραξεν ὁ ἐργοστασιάρχης. Ἐγὼ τὴν περιποιούμαι καὶ ἰδοὺ πῶς μὲ πληρώνει. Πρόσεξε μὴ σὲ βίψω ἐξω ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον, κυρία πεισματάρκα!

Καὶ ὁ θυρωρὸς, ἀρκούντως βάναιστος ἐκ φύσεως, ἠτοιμάζετο νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπειλήν του ὅτε ἠκούσθη φωνή·

— Τί τρέχει λοιπὸν, Μάρκε; τί σημαίνει αὐτὸς ὁ θόρυβος;

Ἦτο δὲ εἰς τῶν ἀρχηγῶν τοῦ καταστήματος, τὸν ὁποῖον ἄμα ὡς εἶδεν ὁ ἐργοστασιάρχης ἔφερε τὴν χεῖρα εἰς τὴν μαλλίνην σκούφιαν του· ἂν δὲ καὶ μετεχειρίσθη τὸ ἀναπόφευκτον ὑφὸς τῆς ἐποχῆς, ἡ ἀπάντησις του ἐγένετο μετὰ σεβασμοῦ.

— Εἶναι μία νέα ἡ ὁποία ζητεῖ ἐργασίαν. Γνωρίζεις ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ τὴν δώσωμεν, τῆς τὸ λέγω καὶ αὐτῇ ἐπιμένει· ἰδοὺ τί τρέχει.

— Ὁ Μάρκος ἔχει δίκαιον, πολίτις. Αἱ ἐργασίαι πηγαινὺν κακὰ· μὴ δυνάμεθα νὰ διατηρῶμεν τὰς παλαιὰς ἐργάτιδας.

— Κύριε! εἶπεν ἡ ἄγνωστος μὲ ἦθος ἰκετευτικόν.

Ἡ φωνὴ αὕτη ἦτο τοσοῦτον ἐκφραστικὴ, ὥστε ὁ νέος δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποφύγῃ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἔ-

μάντευσαν ότι μεγάλη τις θλίψις υπεκρύπτετο υπό την επιμονήν, την ισχυρογνωμοσύνην της νέας.

— Μάρκε, είπε, δύνασαι να επιστρέψης εις τὸ ἐργοστάσιον. Πολίτικ, προσέθηκε στραφείς πρὸς τὴν κόρην, θὰ σὲ παρουσιάσω εἰς τὸν ἀδελφόν μου· θὰ ἴδωμεν ἂν ἦναι δυνατὸν νὰ κάμωμεν ἐξαίρεσιν διὰ σέ.

Καὶ εἰσήγαγεν αὐτὴν εἰς τὸ γραφεῖον ὅπου ἐκάθητο ὁ Μεράρδ.

Ἀναγκαῖον νὰ ὀρίσωμεν τί ἦσαν οἱ ἀδελφοὶ Μεράρδ τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἄρχεται ἡ ἱστορία μας. Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Αὐγουστος ὤφειλον εἰς τὸν πατέρα των, τὸν Φραγκίσκον Μεράρδ, τὴν σημαντικὴν θέσιν ἣν κατεῖχον εἰς τὴν ἐπαρχίαν των. Ὁ Φραγκίσκος Μεράρδ, ἀπλοῦς γεωργός, ἐπροικίσθη τὴν μεγαλοφυῆν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἡ ἀνατροφή δὲν δίδει, καὶ ἦτις ἐδόξασε τάσους ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ. Πρῶτος ἐνόησεν ὅτι αἱ κοιλάδες τῶν Κεβενῶν μὲ τὴν ὁμοιόμορφον καὶ γλυκεῖαν θερμοκρασίαν των, ἠδύνατο νὰ γίνωσιν ἡ ἐστία μιᾶς τῶν πλουσιωτέρων γεωργικῶν βιομηχανιῶν, τῆς ἀνατροφῆς τῶν μεταξωσκωλήκων. Νέα δένδρα συκαμίνεας τὰ ὁποῖα ἐκόμισεν ἐξ Ἰταλίας ἐχρησίμευσαν ἀντὶ δοκιμῆς μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας καὶ μετὰ μικρὸν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς λεκάνης τῆς ἐπαρχίας, ἐκαλλιεργήθη τὸν πολῦτιμον δενδρῦδιον. Ἐφεύρον μέσα ὅπως πολλαπλασιασθῶσιν οἱ σκόκληκες, κατεσκευάσαν μεταξουργεῖα, ἐργοστάσια περιτυλίγματος καὶ ἐν γένει μεγάλα καταστήματα πρὸς τελειοποίησιν τῆς μετάξης. Αἱ πτωχαὶ νέαι τῶν βουνῶν, αἵτινες ἕως τότε κατεγίνοντο εἰς φύλαξιν ποιμνίων τρώγουσαι κάστανα καὶ μύλις ἐνδεδυμέναι, εὔρον τότε νέον τρόπον ἐνεργείας καὶ πόρον ὁπωσοῦν πλουσιώτερον συντελοῦντα εἰς τὴν ἀνεωτέραν ὑπάρξιν τῶν οἰκογενειῶν των. Ἐντεῦθεν ἐννοεῖται πῶς τὸ ὄνομα Μεράρδ ἐγένετο δημοτικόν.

Οἱ δύο τοῦ υἱοῦ διαδεχθέντες αὐτὸν ἐπηύξησαν τὴν κληρονομίαν, καὶ ὅταν ἐξεβράχη ἡ ἐπανάστασις ἦσαν οἱ ἀληθεῖς ἀρχηγοὶ τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν· αἱ ὠραιότεραι φυτεῖαι καὶ τὰ μεγαλειότερα καταστήματα ἀνήκον εἰς αὐτούς. Ἐλέγετο δὲ ὅτι εἶχον ἐν ἑκατομύριον, ποσότητα δηλ. σημαντικὴν μὲν πάντοτε, σημαντικωτάτην δὲ τότε. Ἀλλὰ μετὰ τοῦ πλοῦτου ἐγενήθησαν καὶ ἄλλαι ἐπιθυμίαι. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τὸ ὄνειρον αὐτῶν ἦτο ν' ἀποκτήσωσι δυνάμει τῶν βιομηχανικῶν των ὑπηρεσιῶν διπλώματα εὐγενείας, καὶ διανεμόντες ἐν ταῦτῳ καὶ χρυσὸν νὰ ἐπιτύχωσιν ὅ,τι ἐπεθύμουν. Ὅτε ὁμοῦς κατελύθη ἡ βασιλεία, ἡ φιλοδοξία αὐτῶν ἐστράφη εἰς ἄλλον δρόμον, διότι ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης καὶ γέννησις καὶ τίτλοι ἦσαν μᾶλλον ἐμπόδια ἢ ὑποστηρίγματα. Ἐκαστος ἐγένετο υἱὸς τῶν ἔργων του. Τὸ νέον ὁμοῦς πολιτικὸν σύστημα ἀπῆρει ἐγγυήσεις, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἀδελφοὶ Μεράρδ εἶχον ἡλικίαν ὃ μὲν εἰκοσιτεσσάρων, ὃ

δὲ εἰκοσιεξ ἑτῶν, ἔδωκαν αὐτὰς μὲ ὅλην τὴν ὑμνήν τῆς νεότητος· δι' ὃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχαν ἄλλοι ἐπαναστάται ἐνθερμότεροι καὶ δημοτικώτεροι αὐτῶν. Τὰ σημαντικώτερα δημοτικὰ καθήκοντα ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας των, ἐξῆσκον εἰς τὴν ἐπαρχίαν εἶδος δικτατορίας πρὸς τὴν ὁποίαν εἶχον οἱ ἄλλοι καὶ συμπάθειαν καὶ φόβον, καὶ ἀνεκάλουν τὴν δημοτικότητα τοῦ πατρὸς των δύο ἀδελφῶν. Καὶ ὁμοῦς ἂν καὶ ἡ ἔνωσις αὐτῶν καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἀλληλεγγύη ἦτο ἐντελής, τὰ κινουντα ἕκαστον αἷτια δὲν ἦσαν ἐπίσης τὰ αὐτά· διότι αἱ δύο φύσεις ἦσαν μὲν κατ' ἐπιφάνειαν ὁμοίαι, ἐνδομύχως ὁμοῦς εἶχον μεγάλας διαφοράς. Ὁ πρωτότοκος Πέτρος εἶχε διοργανισμὸν ἄκαμπτον, ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι τρέχουσι πρὸς τὸν σκοπὸν ἀδιαφοροῦντες περὶ τῶν μέσων. Ἀγαπῶν ἀπλήστως τὸν θόρυβον καὶ τὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀτάραχος τρέχων πρὸς αὐτούς, ἦτο ἀναίσθητος καὶ εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις τῆς καρδίας καὶ εἰς τὰς τύψεις τῆς συνειδήσεως. Καὶ αὐτὸς ὁ ἔρωσ ἐμελλε νὰ λάβῃ παρ' αὐτῷ χαρακτηριστὴν νικηθείσης δυσκολίας, καὶ νὰ ἐρεθισθῇ κατὰ λόγον τῶν ἐμποδίων· οὔτε εὐκολίαν, ἀλλ' οὔτε καρδίαν κακῶς ὑπερασπιζομένην ἤθελε. Ἐπιβίβει εἰς τὸν ἐπαναστατικὸν χειμάρρον ἔφερε μὲθ' αὐτοῦ τὴν ἀκάθεκτον ἐνέργειαν καὶ τὸν βίαιον ζήλον τῶν Ὀρεινῶν. Ἐθαύμαζε τὸν Saint-Just νέον καὶ ἐνθουσιαστὴν ὄντα ὅπως καὶ αὐτὸς ὁ Ῥοβεσπιέρ ἐπραγματοποιοῖ τὸ ἰδανικὸν τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ πολιτικοῦ μεγαλείου· ἐπεθύμει νὰ τοποθετήσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ πλησίον τοῦ ὀνόματος ἐκείνου, καὶ διὰ τοῦτο προητοίμαζε νὰ γίνῃ ὑποψήφιος πληρεξούσιος ὅτε θὰ ἀνενοῦτο ἡ συντακτικὴ συνέλευσις. Ἐν τοσοῦτῳ εὐχαριστεῖτο τῆρῶν συνεχῆ ἀνταπόκρισιν μετὰ τῶν λεσχῶν τῶν Ἰκκωθίων, καὶ ἐπαυξάνων οὕτω τὴν δυνάμειν καὶ τὴν ἐπιρροήν του.

Ὁ δὲ δευτέρος ἀδελφὸς Αὐγουστος ἐνέδιδε μὲν εἰς τὰ πάθη ταῦτα, ἀλλὰ καὶ δὲν συνηθάνετο αὐτά. Νεώτερος ὢν κατὰ δύο ἔτη ὑπεβάλλετο καὶ εἰς τὸ πρωτεῖον τοῦ ἀδελφοῦ καὶ εἰς τὴν ἐπιρροήν τοῦ χαρακτῆρος του· ὡς ὁ Πέτρος ἐπλησίαζε τὸν St. Just καὶ αὐτὸς, ἂν ἦτο ὁμοῦς ἐλεύθερος θὰ ἐπλησίαζε τὸν δυσυχῆ Κάμιλον Δεμουλέν. Αἱ ἐπαναστατικαὶ πλάναι ἐπενήργουν εἰς αὐτὸν πλέον τῶν ἐπαναστατικῶν μέσων· ὁ ἰσχυρὸς καὶ αὐστηρὸς χαρακτῆρ τοῦ πρωτοτόκου μετεβάλλετο εἰς τὸν δευτέρον ἀδελφὸν εἰς χαρακτῆρα, ποτὲ μὲν σταθερὸν μέχρι θράσους, ποτὲ δὲ ἄφροντιν μέχρι ἀθυμίας. Ἡ διψα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἐνὸς ἦτο ἀνάγκη διακρίσεως καὶ κομψότητος εἰς τὸν ἄλλον· ἀπεστρέφετο πᾶν ὅ,τι βάνουσον, οὐδὲ εἶχε τὴν δυνάμειν νὰ προσποιηθῇ τὴν ἀποστροφὴν του ὡς ὁ ἀδελφὸς Πέτρος. Ἀντὶ νὰ ὑποκρίνεται ἀποχὴν ἀπὸ τῶν ἡδονῶν παρεδίδοτο εἰς αὐτὰς ἀκωλύτως, χωρὶς νὰ ἐμποδίζεται πάντοτε ἀπὸ τὰς ἀδελφικὰς συμβου-

λάς. Αἱ ὃ ὁ Πέτρος τὸν ὀνόμαζε πάντοτε παιδίον ἀντιποιοῦμενος θέσιν πατρός. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Αὐγουστος δὲν εἶχεν οὐδὲ ἓνα ἐχθρὸν, διότι ἦτο ἀγαθὸς καὶ εὐκρινὴς, ἔχων τοὺς ἀπροσποίητους ἐκείνους τρόπους τοὺς ἀρέσκοντας εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τὴν ἀπείριτον χάριν ἣτις σπανίως δὲν ἐπενεργεῖ εἰς τὰς γυναῖκας. Ὅσον τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου ἐξέφραζε γαλήνην καὶ ψυχρότητα, τόσον τὸ τοῦ Αὐγουστοῦ προέδιδεν ἐσωτερικὰς ἀνησύχους ὁρμάς. Καὶ ὁμοῦς οἱ δύο ἀδελφοὶ ὁμοίωζον πρὸς ἀλλήλους· ἀλλ' εἰς μὲν τοῦ ἐνὸς τὸ μέτωπον ἀνεγινώσκετο ἡ λέξις φιλοδοξία, εἰς δὲ τοῦ ἄλλου ἔρωσ.

Ἔως τότε τὸ μέρος τὸ ὁποῖον ὁ Πέτρος καὶ ὁ Αὐγουστος ἔλαβον εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κίνημα ἀπεδείκνυε τὴν ἀφιλοκέρδειάν των· τρία ἔτη βιομηχανικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἀνωμαλίας εἶχον ἀρκέσει ὅπως διασειῶσαι τὰ θεμέλια περιουσίας βραδέως ἀποκτηθείσης καὶ φρονίμως διατηρηθείσης. Ὁ πόλεμος εἶχε καταργήσει τὰς ἐξωτερικὰς ἐξαγωγὰς, ἐνῷ αἱ ἐμφύλιοι ταραχαὶ ἠλάττωσαν μικρὸν κατὰ μικρὸν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν. Εἰς τὰ αἷτια δὲ ταῦτα προσθετέον καὶ τὸν ἐπὶ τῶν εἰδῶν τῆς πολυτελείας δασμὸν, ὅστις ἀπενέκρωσε τὰ βιομηχανικὰ καταστήματα τῆς Γαλλίας.

Οἱ βιομήχανοι, οἵτινες πλήρεις ἐμπιστοσύνης εἰς τὸν ἀστέρα τῆς δημοκρατίας ἠθέλησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐργασίαν των μὲ τινὰς θυσίας, κατεστράφησαν ἅπαντες μετὰ ἀπηλπισμένας προσπαθείας. Μόνον οἱ ἀδελφοὶ Μεράρδ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἄλδς ἀντείχον ἀκόμη, ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὡς βιομήχανοι ἦσαν σφοδρῶς προσβεβλημένοι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργαστηρίων των ἠλαττώθη, καὶ ἀντὶ ἑκατῶν γυναικῶν μετεχειρίζοντο μόνον τριάκοντα· αὕτη δὲ ἦτο ἡ τελευταία των προσπάθεια, εἶδος προκλήσεως πρὸς τὴν δυσυχίαν· διότι ἐκ τοῦ ἑκατομμυρίου τοῦ διὰ κόπων καὶ ἐργασίας συναχθέντος ὑπὸ δύο γενεῶν, μύλις ἔμενον τότε, ἐν τῷ μέσῳ τῆς γενικῆς δυσπιστίας, τεσσαράκοντα ἢ πενήκοντα χιλιάδες φράγκων· αἱ γαῖαι ἀπώλεσαν μέγα μέρος τῆς ἀξίας των καὶ τὰ βιομηχανικὰ προϊόντα ἔμενον ἄνευ ἀγοραστῶν· τέλος ὁ οἶκος οὗτος τῶν ἀδελφῶν Μεράρδ, τοῦ ὁποῖου ἡ ὑπογραφή ἐκυκλοφόρει ἄλλοτε ὡς χρυσός, ἐγένετο ὑπόπτου ἀσφαλείας, διότι ἐθεώρουσαν τὰς ὑποθέσεις του περιπεπλεγμένας.

Ὁ υπερήφανος Πέτρος ἐβλεπε λοιπὸν τὴν ἐπιρροήν του ἐλαττωμένην ἐκ τοῦ μέρους τούτου, καὶ καθύσον ἡ ἐμπορικὴ θέσις του ἠπειλείτο προσκολλητὸ ἐπὶ ἰσχυρότερον εἰς τὸ ἐπαναστατικὸν κόμμα.

Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἄνδρες ἐνώπιον τῶν ὁποίων εὐρίσκετο ἡ ἀγνωστός μας· ὁ Αὐγουστος ὠδήγησεν αὐτὴν πρὸς τὸ γραφεῖον ὅπου ἐκάθητο ὁ Πέτρος Μεράρδ. Μεταξὺ τοῦ σκότους τοῦ προδρόμου δύσκολον ἦτο

νὰ φανῇ ὁποία ἦτο ἡ νέα ἐκείνη· ὁ ψάθινος καὶ χονδρὸς πῖλος καταβιβασμένος εἰς τοὺς ὀφθαλμούς της, τὸ πάνινον φόρεμα καὶ τὸ μάλλινον μανδύλιον μὲ τὸ ὁποῖον περιέδεε τὸν λαιμὸν της καθὼς καὶ τὰ χονδρὰ σανδάλια της ἐδείκνυον αὐτὴν ὡς χωρικὴν, καὶ τοιαύτην εἶχεν ἐκλάβει αὐτὴν ὁ ἐργοσασιάρχης Μάρκος· ἡ φωνὴ της ὁμοῦς εἶχε χαρακτῆρα μὴ ἰδιάζοντα εἰς τὸν τόπον, δι' ὃ δὲν ἠπατήθη ὁ Αὐγουστος· ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων παρατηρήσεων ἐπέισθη, ὅτε μάλιστα ἡ ἀγνωστός ἐφθασε πρὸς τὰ μεγάλα παράθυρα τὰ φωτίζοντα τὸ γραφεῖον. Τὸ ἀνάστημα τῆς νέας δὲν εἶχε τὸ ἀνδρικὸν ἐκεῖνο σχῆμα τὸ διακρίνον τὰς χωρικὰς, οὐδὲ κἀνὲν ἐκ τῶν βιαίων ἐκείνων κινήματων τὰ ὁποῖα δίδει εἰς αὐτὰς ἡ συνήθεια τῶν ἐπιπόνων ἐργασιῶν. Ἀπ' ἐναντίας, πᾶν ἐν αὐτῇ προέειδε τὴν χάριν τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὰς ἀέργους γενεάς, καὶ τὸ κομψὸν ἦθος τὸ προερχόμενον τόσον ἐκ τῶν συνηθειῶν ὅσων καὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος.

Ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ τῶν χειρῶν της δὲν ἐφαίνετο τὸ μελανοειδὲς χρῶμα, τὸ ἀναπόσπαστον ἀπὸ τὸν ἐξοχικὸν βίον· δέρμα λευκὸν καὶ λεπτότατον, ὀφθαλμοὶ γλαυκοὶ καὶ ἐκφραστικοὶ, χαρακτηριστικὰ εὐγενῆ καὶ ὁμαλώτατα, χεῖρες λεπτοφυεῖς καὶ πλαστικότητας, τέλος δὲ, ὑπὸ τὴν ἄκραν τοῦ πῖλου ἴουλος καστανός τῆς στιλπνοτέρας καὶ λεπτοτέρας κόμης, ἐδείκνυον ὅτι τὸ ἔνδυμα ἔκρυπτε νέαν ὑψηλοτέρας γενήσεως.

Ὁ Αὐγουστος ἠσθάνθη ἀκουσίαν λύπην ὅτε ἐβεβαιώθη περὶ τῆς ἀνακαλύψεώς του, καὶ ἐπεθύμει νὰ ἠδύνατο νὰ κρύψῃ ἀπὸ τὸν Πέτρον τὴν νέαν ἐκείνην, μετὰ τῆς ὁποίας βεβαίως θὰ συνεδέετο μυστήριόν τι μὲ βλέμμα ταχύτατον, καὶ χωρὶς νὰ αἰσθάνεται τι ὠρισμένον προεῖδεν ὅτι ἴσως ὑπῆρξεν ἐν τῇ συνήθῃ ἀκαμψίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ του κίνδυνος διὰ τὴν νέαν του προστατευομένην. ἠθέλησε νὰ ὀπισθοχωρήσῃ μετ' αὐτῆς καὶ νὰ τὴν πείσῃ νὰ τῷ ἐμπιστευθῇ τοῦλάχιστον μέρος τοῦ μυστηρίου ὅπως προετοιμάσῃ τὸν ἀδελφόν του. Ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά, διότι ὁ Πέτρος Μεράρδ ἤμα ὡς ἤκουσε θόρυβον ἐν τῷ δωματίῳ, ἀφῆκε τὰς ἐπιστολάς τὰς ὁποίας ἀνεγίνωσκε καὶ ἐγερθεὶς εἶπε μὲ φωνὴν αὐστηράν·

— Τί μὲ θέλουν;

Ἀδύνατον πλέον νὰ ὀπισθοδρομήσῃ· ὥστε ὁ Αὐγουστος γενναίως ἀπεφάσισε νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὸν ἀδελφόν του ὅπως ἀποτρέψῃ τὴν προσοχὴν του ἀπὸ τῆς νέας.

— Τίποτε, Πέτρε, τίποτε, ἀπεκρίθη. Εἶναι μία νέα χωρικὴ ἦτις ζητεῖ ἐργασίαν καὶ τὴν ὁποίαν ὁ Μάρκος ἐκακομεταχειρίσθη. Δὲν εἶναι ἀρὰ γε δυνατόν νὰ κάμωμέν τι δι' αὐτὴν; προσέθηκε μετὰ δειλίας, μὲ φαίνεται δυστυχιστάτη.

Ἡ ἀγνωστός ἀνήγειρε πρὸς τὸν προστάτην της

δύματα πλήρη συγκινητικῆς ἐκφράσεως· ὁ δὲ Πέτρος συναντήσας τὸ βλέμμα τοῦτο ἠπόρησε. Τὰ ἐπαναστατικά ἦθη τῆς ἐποχῆς ἐβλεπον ἀπανταχοῦ ὑπόπτους καὶ αἰ συνήθειαι τῶν ἱερωξεταζῶν ἦσαν οἰκείαι εἰς τὸν πρωτότοκον Μεράρδ, διότι ἦτο πρόεδρος τῆς λέσχης καὶ ἀρχηγὸς τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου Ἀλές. Ἀπομακρύνας δὲ ὀλίγον τὸν ἀδελφὸν του διὰ τῆς χειρὸς, ἐξήταζε διὰ τοῦ βλέμματος τὴν νέαν καὶ ἐξηκολούθει ἐν ταύτῃ τὴν ὁμιλίαν.

— Ἄ! λέγεις ὅτι ζητεῖ ἐργασίαν;

— Ναί, Πέτρε.

— Καὶ πόθεν ἔρχεται, ποῦ εἰργάσθη;

— Τὸ ἀγνοῶ.

— Καλὰ θὰ τὴν ἐξετάσωμεν. Ἄν γνωρίζῃ τὸ ἔργον τῆς θὰ ἴδωμεν.

— Πλὴν, Πέτρε . . .

— Ἄφες με, τέκνον. Πρὶν ἢ μεταχειρισθῇ τις τοὺς ἀνθρώπους πρέπει τοῦλάχιστον νὰ τοὺς γνωρίσῃ.

Ὁ Αὐγουστος εἶδεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀφήσῃ νὰ ἐξετασθῇ ἡ νέα καὶ ἐσιώπησεν· ἀλλ' ἦτο ἀποφασισμένος νὰ ἐπεμβῇ μετὰ ταῦτα.

Ὁ δὲ Πέτρος προχωρήσας πρὸς τὴν κόρην ἐκάλυπεν αὐτὴν διὰ τοῦ βλέμματός του ὡς ἂν ἤθελε νὰ τὴν σαγηνεύσῃ. Ἐκείνη ὁμῶς ὑπέστη τὴν δοκιμασίαν ταύτην μὲ ἀξιοπρέπειαν καὶ σταθερότητα θαυμασίαν. Ἰδοῦσα ὅτι ἐνόησαν αὐτὴν ἀνέλαβε θάρρος.

— Εἶναι ἀληθές, ἠρώτησεν ὁ Πέτρος, ὅτι ζητεῖς, πολιτίς, νὰ λάβῃς μέρος εἰς τὰς ἐργασίας μας;

— Ναί, πολίτα.

— Εἶναι σκληραὶ καὶ ἔχουν μικρὰν ἀντιμισθίαν. Δώδεκα ὥραι ἐργασίας πληρώνονται ἀντὶ δέκα σολιδίων· εἶναι ὀλιγώτερον ἀπὸ ἓν σολιδίον τὴν ὥραν.

— Ἀδιάφορον!

Ὁ Πέτρος λαβὼν τὰς χεῖρας τῆς νέας·

— Αὐταὶ αἱ χεῖρες, εἶπεν, εἶναι πολὺ λευκαὶ διὰ νὰ ἀναπνιζοῦν κουκούλια.

Ἡ δὲ νέα κόρη ἀποσύρασα αὐτὰς ζωηρῶς ἀπεκρίθη·

— Τότε μόνον ἔχετε δικαίωμα νὰ παραπονέθητε ἐναντίον των ἀφ' οὗ ἴδῃτε πῶς ἐργάζονται.

Καὶ ὁ Πέτρος ἐρεθισθεὶς, ἐλησμονήθη εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ ἐκτείνῃ οἰκείως τὴν χεῖρα πρὸς τὰς παρειὰς τῆς νέας.

— Καὶ τοῦτο τὸ λεπτὸν χρῶμα, θὰ τὸ ἐκθέσωμεν ἄρ' ἂν εἰς τὸν ἀέρα, διὰ νὰ ἀπάγωμεν νὰ κόψωμεν φύλλα τῆς συκαμινέας;

Ἡ ἄγνωστος ἀπέφυγε τὴν οἰκειότητα ταύτην, ὀπισθοχωρήσασα μὲ βλέμμα προδίδον τὴν ὀργὴν τῆς.

— Κύριε, εἶπεν, ἐζήτησαν εὐγενῆ ἄνθρωπον ἀλλὰ βλέπω ὅτι ἠπατήθη.

Καὶ λέγουσα ταῦτα ἔτρεμεν ὄλη, ἐνῶ ὁ Πέτρος προσβλήθεισ καίριως δὲν ἐκρατήθη πλέον.

— Προδίδεσαι, κόρη τῶν ἀριστοκρατῶν, ἀνέκραξε· τὸ κρατήγημά μου ἐπέτυχεν. Ὄταν ἐγγίσῃ τις εἰς σὲ καὶ τοὺς ὁμοίους σου τὴν ὑπερφάνειάν σου, εἶναι βέβαιος νὰ σὰς ἐξυπνίσῃ. Ἐλα, ἔλα, καλὰ, ἀπόψε θὰ ὑπάγῃς εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ Ἀλές, καὶ αὐριοῦν ἐτοιμάσου διὰ τὴν πόλιν Νύμην, συνοδευομένη ὑπὸ δύο ἱππέων. Ὁ σύνδικος εἰσαγγελεὺς ἤξευρε νὰ σὲ κάμῃ νὰ εἴπῃς ποῖα εἰσαί.

Ἡ νέα ἐφαίνετο ἀπολέσασα τὴν ἐνεργητικότητά της· εἰς τὰς τελευταίας δὲ ταύτας λέξεις ὠχρίασε καὶ ἔπεσεν ἄπνους εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Αὐγουστού, δραμόντος ὅπως τὴν ὑποστηρίξῃ. Ὁ Πέτρος ἴστατο ἀτάραχος ἐνῶ ὁ ἀδελφός του παρατηρήσας αὐτὸν μετὰ λύπης τῷ εἶπε·

— Προσβάλλεις γυναῖκα! δὲν ἔχεις λοιπὸν καρδίαν;

(*Ἀκολουθεῖ.*)

ΒΟΗΘΕΙ ΣΑΥΤΟΝ.

(*Συνέχ. 186 φυλλάδ. 521.*)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ἐπιμέλεια καὶ ἐπιμονή.

Τὰ σπουδαιότατα ἀποτελέσματα ἐπιτυγχάνονται συνήθως δι' ἀπλουστάτων μέσων καὶ διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν κοινοτέρων προτερημάτων. Ὁ καθ' ἡμέραν βίος, πλήρης φροντίδων, ἀναγκῶν καὶ καθηκόντων, παρέχει πρὸς ἀπόκτησιν ἐμπειρίας εὐκαιρίαν· καὶ αἱ πλέον πεπατημένα ὁδοὶ παρέχουσιν εἰς τὸν ἀληθινὸν ἐργάτην εὐρὴ στάδιον πρὸς ἀσχολίαν καὶ πρὸς αὐτοβελτίωσιν. Ἡ ἀνθρωπίνη εὐζωία κείται εἰς τὸ τέλος τῆς παλαιᾶς καὶ γνωστῆς ὁδοῦ τῆς ἀρετῆς· οἱ δὲ ἐπιμόνως καὶ ἐν πνεύματι Κυρίου ἐργαζόμενοι, ἀπολαμβάνουσι συνήθως καὶ πληρυστάτην ἐπιτυχίαν.

Πολλοὶ ἐμέμφθησαν τὴν τύχην ὡς τυφλὴν, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι ὑπερβαίνουν κατὰ τοῦτο τὴν τύχην. Ὅσοι προσεκτικῶς παρατηροῦσι τὸν πρακτικὸν βίον θέλουσιν ἴδῃ ὅτι ἡ τύχη βοηθεῖ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, τοὺς ἐργατικούς, ὡς καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ κύματα βοηθοῦσι συνήθως τοὺς ἐμπειροτέρους ναυτικούς. Τὰ κοινοτέρα προτερήματα, οἷα ἡ φρόνησις, ἡ προσοχή, ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἐπιμονή, πολλάκις ὠφελοῦσι πρὸς ἐπίτευξιν καὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἀντικειμένων περὶ ὧν ἐρευνῶσιν οἱ ἄνθρωποι. Οὐδόλωσ ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο ἐξαισία τις εὐφυΐα, ἀλλὰ καὶ ἡ μᾶλλον ἀναμφισβήτητος διάνοια ἔχει ἀνάγκην τῶν κοινῶν τούτων προτερημάτων. Καὶ οἱ ἄριστοι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ὀλίγην πίστιν εἶχον εἰς τὴν ὑπερφύα δύναμιν τῆς ἐξαισίας διανοίας, ἀλλὰ δὲν ἐνόμιζον δυνατὴν τὴν πρόοδον ἄνευ τῶν ταπεινοτέρων ἐκείνων

προσόντων. Τινὲς δὲ περιέγραψαν τὴν εὐφυΐαν ὡς ἀριστον βαθμὸν κοινοῦ λογισμοῦ. Διακεκριμένοι τις διδάσκαλος καὶ πρύτανις ὠμίλει περὶ αὐτῆς ὡς περὶ δυνάμεως ἐπιτεινούσης τοὺς πρὸς τὸ καλὸν ἀγῶνας. Ὁ Ἰωάννης Φώστερ ἔλεγε ὅτι εἶναι ἡ δύναμις δι' ἧς κατορθοῦν τις ν' ἀνάψῃ τὴν ἰδίαν ἐστίαν, καὶ ὁ Βυρῶν ἐφρόνει ὅτι· «ἡ εὐφυΐα ὑπομονὴ μόνον ἐστί.»

Ὁ Νεύτων ἦτο βεβαίως ἐπιφανέστατος νοῦς, καὶ ὁμῶς μετριοφρόνως ἀπάντα εἰς τοὺς ἐρωτῶντας διὰ ποίων μέσων ἐπραγματοποίησε τὰς θαυμασίας ἀνακαλύψεις, «ἀδικοῦτως περὶ τούτων σκεπτόμενος.» Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐξέφραζε τὴν περὶ μελέτης μέθωδον αὐτοῦ· «Ἀκαταπαύτως ἔχω πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ ἀντικείμενον περὶ οὗ ἐρευνῶ, μέχρις ὅτου διαλυθῇ ἐν τῷ νῷ τὸ ἀσαφές τῆς αὐγῆς φῶς ὑπὸ τὴν ζωηρὰν καὶ φωτεινὴν λάμψιν τῆς πλήρους γνώσεως.» Μόνον διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς ἐπιμονῆς ἠδυνήθη ὁ Νεύτων ν' ἀποκτήσῃ τὴν μεγάλην αὐτοῦ ὑπόληψιν· ἐμελέτα δὲ ἀδικοῦτως, ἀλλάζων μόνον, χάριν ἀναπαύσεως, τὸ ἀντικείμενον τῆς σπουδῆς. ἔλεγε πρὸς τὸν Δόκτορα Βέντλεϋ· «Ἐάν ποτὲ κτύπησα εἰς τὰς πρὸς τὸ δημόσιον ὑπηρεσίας, χάριν ὀφείλω διὰ τοῦτο τῇ ἐπιμελείᾳ καὶ τῇ σκέψει.» Καὶ ἕτερός τις βαθύνομος φιλόσοφος, ὁ Κέπλερ, ὁμιλῶν περὶ τῶν σπουδῶν καὶ τῶν προόδων αὐτοῦ, ἔλεγε ὡς καὶ ὁ Βιργίλιος· «Fama mobilitate viget, vires acquirit eundo,» διότι ἡ περὶ τῶν τοιούτων ἐπιμελής σκέψις ἐδίδεν ἀφορμὴν εἰς νέους λογισμούς, μέχρις ὅτου πᾶσα ἡ ἐμὴ διανοητικὴ δύναμις ἐμερίμνα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τῶν ἐρευνῶν.»

Τοσαῦτα ἀνέλπιστα ἀποτελέσματα ἐπετεύχθησαν διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ τῆς ἐπιμονῆς, ὥστε πλεῖστοι ἐπιφανεῖς ἄνδρες νομίζουσι τὴν εὐφυΐαν κοινοτέρου πλεονέκτημα παρ' ὅτι συνήθως φαίνεται. Ὁ Βολταῖρος, μεταξὺ ἄλλων, ἐφρόνει ὅτι μικρὰ μόνον διαφορά ἀποχωρίζει τὴν εὐφυΐα ἀπὸ τὸν κοινοῦ νοῦς ἄνθρωπον. Ὁ Βεκαρίας διετεινετο ὅτι πᾶς τις δύναται νὰ γίνῃ ποιητὴς ἢ ρήτωρ, καὶ ὁ Ρέϋνολδς ὅτι δύναται νὰ γίνῃ ζωγράφος ἢ γλύπτης. Ἐὰν ἀληθῶς οὕτως ἔχη τὸ πρᾶγμα, ὁ ἀπλοϊκὸς Ἄγγλος ὁ ἐρωτῶν τὸν ἀδελφὸν τοῦ διασήμου γλύπτου Κανῶβα κατὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ «ἐὰν σκοπεύει νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἐργασίαν,» δὲν εἶχεν ἐντελῶς ἄδικον. Ὁ Λώκ, ὁ Ἐλβέτιος καὶ ὁ Διδερῶ ἐφρόνουσι ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀριστεύσῃ, καὶ ὅτι τὸ ὑπὸ τινῶν κατορθούμενον ἤθελεν ἐξίσου κατορθωθῆναι ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἐὰν οὗτοι κατέβαλλον τὴν αὐτὴν ἐπιμέλειαν ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν. Ἀλλὰ καὶ ἂν πληρυστάτα παραδεχθῶμεν τὴν θαυμασίαν τῆς ἐργασίας δύναμιν καὶ ἐνθυμηθῶμεν ὅτι οἱ εὐφύστεροι νόες ἦσαν συγχρόνως καὶ οἱ ἐργατικώτεροι ἄνθρωποι, φανερὸν εἶναι οὐχ ἦττον, ὅτι καὶ ἡ δραστηριωτέρα ἐργασία δὲν ἠδύ-

νατο νὰ μορφώσῃ ἀνθρώπους ὁποιοὶ ἦσαν ὁ Σαϊκσπέρρος, ὁ Νεύτων, ὁ Βέθωθεν ἢ ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος, ἄνευ αὐτοφύων τινῶν προτερημάτων τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδίας.

Ὁ χημικὸς Δάλτων ἀπέκρουε τὴν ἀποδιδωμένην αὐτῷ ὀνομασίαν εὐφυοῦς, λέγων ὅτι, τὰ ἔργα του ἦσαν ἀπλᾶ ἀποτελέσματα ἐργασίας καὶ μελέτης. Ὁ Ἰωάννης Χούντερ ἔλεγε περὶ ἑαυτοῦ ὅτι· «Ὁ νοῦς μου ὁμοιάζει πρὸς κυψέλην ἐν ἡ ἀταξία καὶ βομβισμὸς ἐπικρατοῦσι κατὰ τὸ φαινόμενον, ἀλλὰ πράγματι εἶναι ἐν τάξει καὶ πλήρως ἐκλεκτικῆς τροφῆς μετ' ἀδικοῦτος ζήλου συλλεχθείσης.» Ἄρκει δὲ νὰ ρίψωμεν βλέμμα ἐπὶ τῶν βιογραφιῶν τῶν ἀρίστων ἐφευρετῶν, καλλιτεχνῶν, ἐπιστημόνων καὶ παντὸς εἶδους ἐργατῶν, ἵνα πεισθῶμεν ὅτι ὀφείλουσιν οὗτοι τὴν ἐπιτυχίαν, κατὰ μέγα μέρος, εἰς ἀκάματον ἐργατικότητα καὶ ἐπιμέλειαν. Οἱ ἄνθρωποι ἐκείνοι μετέβαλλον τὸ πᾶν—καὶ τὸν καιρὸν εἰσέτι εἰς χρυσόν. Ὁ πρεσβύτερος Δισράελς ἐφρόνει ὅτι, κύριος ὄρος τῆς ἐπιτυχίας εἶναι ἡ ἀκριβὴς γνώσις τοῦ ἀντικειμένου, ἢ δὲ γνώσις αὐτῆ ἀπαιτεῖ ἀδικοῦτος σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν. Διὸ ἀποδεδειγμένον εἶναι ὅτι ἡ πρόοδος τοῦ κόσμου ὀφείλεται μᾶλλον εἰς ἀνθρώπους κοινῆς διανοίας ἀλλ' ἀκαμάτου ἐπιμονῆς, ἢ εἰς ἐξαισίους νόας· μᾶλλον τοῖς προσηλωμένοις εἰς τὸ ἔργον, οἷον· δὴποτε καὶ ἂν ἦ, ἢ τοῖς ἐκ φύσεως διακοσμημένοις διὰ λαμπρῶν προτερημάτων. Οἱ ἄστατοι χαρακτηρίζονται ὀπίσω τῶν ἐπιμελῶν, εἰσέτι δὲ καὶ τῶν βραδυνῶν ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ βίου. «Chi va piano, va longano e va lontano,» λέγει Ἰταλικὴ τις παροιμία.

Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ κανονίσωμεν τὰς ἐργατικὰς δυνάμεις, διότι τούτου γενομένου, εὐκόλως νικᾷ τις εἰς τὸν ἀγῶνα. Καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἂς ἐπαναλαμβάνωμεν ἀδικοῦτως ὅτι ἡ ἐργασία ἐπιφέρει καὶ τὴν εὐκολίαν. Καὶ ἡ ἀπλουστάτη τέχνη χρήζει ἐργασίας, καὶ τὰ μεγαλειότερα προσκόμματα δι' αὐτῆς ὑπερνικῶνται. Διὰ τῆς ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐξασκήσεως τῶν ἐπιφανῶν, ἂν καὶ φυσικῶς μετρίων, διανοητικῶν δυνάμεων αὐτοῦ, κατάρθωσεν ὁ μακαρίτης Σιρ Ροβέρτος Πήλ νὰ γίνῃ τὸ ἀγλάισμα τοῦ Ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου. Ὁ πατήρ του ἠνάγκαζεν αὐτὸν, ὅτε ἦτο παιδίον, νὰ ὁμιλῇ αὐτοσχεδίως ἐπὶ διαφόρων ἀντικειμένων· ἐκτὸς δὲ τούτου τὸν ἠνάγκαζε νὰ ἐπαναλαμβάνῃ ἀπὸ μνήμης ὅσον ἠδύνατο τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδαχῆς. Κατ' ἀρχὰς λίαν ἐδυσκολεύετο ὁ Ροβέρτος, ἀλλ' ἡ ἐπιμονὴ του τέλος ἐστέφθη διότι κατάρθωσε τὴν ἐπανάληψιν ὀλοκλήρου τῆς διδαχῆς. Ὅσοι δὲ ἐθιμάσαν μετὰ ταῦτα τὴν μνημονικὴν δύναμιν καὶ τὴν προσοχὴν μετ' ἧς ἐπολέμει κατὰ σειρὰν τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀντιπάλων, πρότερον ἢ οὐδεὶς ἄλλος ὑπερέβη, δὲν ἐφαντά-

ζοντο ότι ὤφειλε τὴν παράδοξον μνήμην ταύτην εἰς τὴν ἐξάσκησιν ἢ ἐπέβαλλεν αὐτῷ ὁ πατήρ.

Θαυμάσια ἀληθῶς ἀποτελέσματα δύναται νὰ ἐπιφέρει ἡ δραστηρία ἐπιμέλεια καὶ εἰς τὰ κοινότερα πράγματα· ἀπλουστάτη τέχνη φαίνεται ἡ ἐπὶ τῆς βαρβίτου μουσικῆ, καὶ ὅμως πόσον κόπον καὶ πόσῃν ὑπομονῇ ἀπαιτεῖ! Ὁ Γαρδίνης ἔλεγε πρὸς νέον ἐρωτῶντα πόσου χρόνου δεῖται ἡ ἐκμάθησις τοῦ ὄργάνου τούτου· «δῶδεκα ὥρας τὴν ἡμέραν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη.» Παροιμίαι τις λέγει· «διὰ τῆς ἐπιμελείας μανθάνει καὶ ἡ ἄρκτος τὸν χορὸν,» αἱ δὲ δυστυχεῖς χορεύτριαι θυσιάζουσιν ὀλόκληρα ἔτη πρὸς ἐκμάθησιν τοῦ ἀνωφελοῦς ἔργου πρὶν ἀποκτήσωσι φήμην· ὅτε ἡ περιβόητος Ταγλιόνη ἠτοιμάζετο διὰ τὴν ἐσπερινὴν παράστασιν, προεγυμνάζετο ἐπὶ δύο ὥρας, ἔχουσα τὸν πατέρα διδάσκαλον, μετὰ τὰς ὁποίας ἐπιπτεν ἐντελῶς ἀναίσθητος καὶ ἐτίθετο εἰς λουτρόν ἵνα συνέλθῃ. Ἡ ἐλαφρότης καὶ ἡ εὐκινησία ἦν τοσοῦτον ἐθαύμαζον οἱ θεαταί, διὰ τοιούτων θυσιῶν μόνον ἐκτῆθησαν.

Ἡ πρόοδος ὅμως, ἔστω καὶ ἡ βεβαιότερα, βραδέως προβαίνει διότι τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα ἀπαιτοῦσι χρόνον· ἀνάγκη δὲ νὰ εὐχαριστηθῶμεν προβαίνοντες βῆμα πρὸς βῆμα μεταφορικῶς ὡς καὶ πραγματικῶς. Ὁ δὲ Μαίστρος λέγει ὅτι· «πρώτιστος ὅρος τῆς ἐπιτυχίας εἶναι ἡ τέχνη τοῦ περιμένειν.» Πρέπει νὰ σπαίρῃ τις ἵνα θερίσῃ καὶ πολλάκις πολὺν καιρὸν νὰ περιμένῃ ἀρκούμενος εἰς τὴν μέλλουσαν καὶ ὑπομονητικὴν ἐλπίδα· διότι ὁ μᾶλλον ἄξιος ὑπομονῆς καρπὸς συνήθως βραδέως ὠριμάζει. «Ἀλλὰ, κατ' ἀνατολικὴν τινὰ παροιμίαν, ὁ χρόνος καὶ ἡ ὑπομονὴ μεταβάλλουσι τὸ φύλλον τῆς συκαμινέας εἰς μέταξαν.»

Ἀλλ' ὅμως ἵνα δυνήθῃ τις νὰ περιμένῃ μετ' ὑπομονῆς πρέπει νὰ ἐργάζεται εὐθύμως· ἡ εὐθυμία βοηθεῖ τὴν ἐργασίαν, διότι καθιστᾷ ὑποφερτὴν καὶ τὴν πλέον δυσάρεστον. Ἐπίσκοπός τις εἶπεν ὅτι· «ἡ εὐθυμία ἀντιπροσωπεύει τὰ ἐννέα δέκατα τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν,» ἐπίσης δὲ ἀντιπροσωπεύει μετὰ τῆς ἐργατικότητος τὰ ἐννέα δέκατα τῆς πρακτικῆς φρονήσεως.

Ἀμφότερα εἰσὶ κύρια αἰτία τῆς ἐπιτυχίας καὶ τῆς εὐτυχίας, διότι ἡ βεβαιότερα ἴσως ἠδονὴ τοῦ βίου εὐρίσκειται εἰς τὴν εὐσυνείδητον, δραστηρίαν καὶ εὐτακτὸν ἐργασίαν· ἐξ αὐτῆς προέρχονται ἅπασαι αἱ ἀρεταί. Ὁ Σίδνεϋ Σμιθ κοπιᾷ ὡς ἐφημέριος μικροῦ τινος χωρίου ἐν Ἰορκσάτ, ἂν καὶ αἰσθανόμενος τὴν ἀξίαν του, εἰργάζετο εὐθύμως ἔχων ἀπόφασιν νὰ μὴ παραπονηθῇ. «Ἀποφασισμένος εἰμί, ἔλεγε, νὰ προσκολληθῶ τῷ ἔργῳ μου καὶ μετὰ ζήλου νὰ ἐκτελέσω αὐτὸ, διότι θεωρῶ ἀνάξια τοῦ ἀνδρικοῦ χαρακτῆρος τὰ ἀδιάκοπα παράπονα κατὰ τῆς σκληρᾶς

τύχης, τῆς ἀδικίας ἢ ὑποφέρω, καὶ τὰ τοιαῦτα κληρήματα.»

Προπάντων δὲ οἱ ἐργαζόμενοι πρὸς ὄφελος τοῦ κοινοῦ ἔχουσιν ἀνάγκην ὑπομονῆς, διότι σπανίως ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἄμεσον ἀμοιβὴν τῶν κόπων. Οἱ ὑπ' αὐτῶν σπαρέντες σπόροι μένουσι κεκρυμμένοι ὑπὸ τὴν χιόνα, καὶ πολλάκις καταστρέφεται ὁ γεωργὸς πρὶν ἔλθῃ τὸ ἔαρ. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀπολλῇ τὴν ἐλπίδα, μεταβάλλεται καὶ ὁ χαρακτήρ, διότι ἀπόλλυσι συγχρόνως καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ἐργάζεσθαι. Ὁ ἱσραηλιτὴς Κάρεϋ διακρίνεται μετὰ τῶν εὐθύμως ἐργαζομένων καὶ μετὰ θάρρους πηγαζόντων ἐκ τῆς ἀκλονήτου ἐλπίδος· κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν Ἰνδίας διαμονῆς του πολλάκις ἔτυχε νὰ κουράσῃ τρεῖς βοηθοὺς τὴν ἡμέραν, ἐν ᾧ ὁ ἴδιος ἐζήτηε ἀνάπαυσιν εἰς τὴν ἀλλαγὴν ἐργασίας· ἠνώθε μετὰ δύο ἐπίσης ἐργατικῶν ἀνδρῶν καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν τριῶν φίλων λαμπρὸν σχολεῖον ἰδρύθη ἐν Σερραμπόρ, δεκαεξ ἄκμαϊα ἐμπορεῖα (comptoirs) ἐσυστήθησαν καὶ ὠφέλιμος ἠθικὴ μεταβολὴ βαθμηδὸν ἐπῆλθεν εἰς τὰς Βρετανικὰς Ἰνδίας. Ὁ Κάρεϋ ἦτο υἱὸς ὑποδηματοποιοῦ καὶ οὐδέποτε ἠρνήθη τὴν ταπεινὴν του καταγωγὴν· γευματίσας ποτὲ εἰς τὸν γενικὸν διοικητὴν ἤκουσεν ἀξιωματικὸν τινὰ ἐρωτῶντα εἰς ἐπήκοον πολλῶν ἐὰν ὁ Κάρεϋ δὲν ὑπῆρξεν ἄλλοτε ὑποδηματοποιός· «ὄχι, κύριε, ἀμέσως ἀνέκραξεν ὁ Κάρεϋ, μόνον ἐπεσκευαστὴς παλαιῶν ὑποδημάτων.» Χαρακτηριστικὸν δὲ τῆς ἐπιμονῆς του ἀνέκδοτον εἶναι τὸ ἐξῆς· παῖς ὢν ἔπασεν ἐν ᾧ ἀνέβαινεν εἰς δένδρον καὶ ἔθραυσε τὸν πόδα· διέμεινε κλινῆρης ἐπὶ ἑβδομάδα, ἀλλ' ἅμα ἀνέλαβε πρῶτη φροντίς ὑπῆρξεν ἡ ἀνάβασις τοῦ δένδρου. Ὁ Κάρεϋ εἶχεν ἀνάγκην τοιοῦτου ἀκατασχέτου θάρρους ἵνα ἐπιτύχῃ τοῦ μεγάλου σκοποῦ τῆς ζωῆς του, γενναίως δὲ ἐξεπλήρωσεν αὐτόν.

Ὁ φιλόσοφος δόκτωρ Ἰούγκ ἐφρόνει ὅτι· «ἕκαστος ἄνθρωπος δύναται νὰ ποιήσῃ ὅ,τι πρὸ αὐτοῦ ἐποίησεν ἕτερος ἄνθρωπος.» Οὐδέποτε δὲ ἐδίστασεν ὁ ἴδιος νὰ ἐκτελέσῃ οἷονδήποτε ἔργον οὗτινος εἶχεν ἀποφασίσῃ τὴν ἐπιχείρησιν. Διηγούνται περὶ αὐτοῦ ὅτι τὴν πρῶτην φορὰν καθ' ἣν ἔππευσεν, εἰς τῶν μετ' αὐτοῦ ἵππεων ὑπερεπήδησεν ὑψηλὸν φραγμὸν· ὁ Ἰούγκ ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα, ἀλλ' ἔπασεν ἀπὸ τοῦ ἵππου· σιωπηλῶς ἠγέρθη καὶ ἐπανελάβε τὴν δοκιμὴν πίπτων μόνον ἐπὶ τοῦ λαίμου τοῦ ἵππου· ἡ δὲ τρίτη ἀπόπειρα πληρέστατα ἐπέτυχεν.

Γνωστὴ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Τατάρου Τιμούρ, ὅστις ἔλαβε παρὰ ἀράχνης παράδειγμα ἐπιμονῆς ἐν δειναῖς περιστάσεσιν. Οὐχ ἦττον διδακτικὸν εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀναφερόμενον συμβᾶν τοῦ Ἀμερικανοῦ ὀρνιθολόγου Ἰδουθόν. «Δυστύχημά τι, λέγει, ὅπερ συνέβη εἰς διακοσίας ἰχθυογραφίας μου, παρ' ὀλίγον ἐματαίωσα τὰς ὀρνιθολογικάς μου ἐρεῦνας· θέλω διηγηθῆ αὐτὸ

μόνον ἵνα ἀποδείξω πόσον δύναται ὁ ἐνθουσιασμός, δι' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος πρέπει νὰ ὀνομάσω τὴν ἐπιμονὴν μου, νὰ ἐναρρῶν τὸν φυσιοδίφην κατὰ τὰς θλιβερωτέρας δυσχερείας. Ἀνεχώρησα ἐκ χωρίου παρὰ τῷ ποταμῷ Ὀχίω, ὅπου διέμενον, ἵνα μεταβῶ δι' ὑποθέσεις εἰς Φιλαδέλφειαν· ἐπεθεώρησα πρὶν ἀναχωρήσω τὰς ἰχθυογραφίας, τὰς ἔθεσα ἐντὸς ζυλίνου κιβωτίου καὶ τὰς ἐνεπιστεύθη εἰς φίλον μετὰ πολλῶν συστάσεων. Ἡ ἀπουσία μου παρετάθη ἐπὶ μῆνας ὅτε δὲ ἐπυκνήθη καὶ εὐφράνθη ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας παρὰ τῆ οἰκογενείᾳ ἐζήτησα τὸ κιβώτιον τὸ περιέχον τὸν θησαυρόν μου. Μοὶ ἐδόθη, ἠνοίχθη καὶ... οἴμοι! ζεῦγος μυῶν εἶχεν ἀναθρέψῃ ὀλόκληρον οἰκογένειαν ἐπὶ τῶν ἰχθυογραφιῶν μου καὶ καταστήσῃ τὰς εἰκόνας χιλίων πτηνῶν ἐντελῶς ἄχρηστα! Τοσαύτη ἐγένετο ἡ ταρχή μου καὶ τὸ αἷμα τοσοῦτον αἰφνιδίως ἀνέβη εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ὥστε ἐμείνα σχεδὸν ἀναίσθητος ἐπ' ἡμέρας τινὰς· ἡ καρδία μου ὅμως ἐνίκησε, ἐπανελάθον τὰς δυνάμεις καὶ συγχρόνως τὴν εὐθυμίαν· τότε λαθὼν καὶ αὐτὴν τὸ ὄπλον, τὸ χαρτοφυλάκιον καὶ τοὺς χρωστῆρας, μετέβην εἰς τὰ δάση, ὡς καὶ πρότερον χαρούμενος, αἰσθανόμενος ὅτι ἠδύναμην καλλιτέρας ἰχθυογραφίας νὰ ποιήσω. Ἐν διαστήματι δὲ τριῶν ἐτῶν ἀνεπλήρωσα εὐτυχῶς τὰς ὑπὸ τῶν μυῶν κατεστραμμένας εἰκόνας.»

Περὶ τὸν εἶναι νὰ ἀναφέρωμεν ἐκ νέου τὴν γνωστὴν καὶ τυχαίαν καταστροφὴν τῶν ἔργων τοῦ Σιρ Ἰσαὰκ Νεύτων ὑπὸ τοῦ μικροῦ κυνὸς Ἀδάμαντος, ὅς τις ἀνέτρεψεν ἐπὶ τῶν χαρτίων ἀναμμένον κηρίον, καταστρέφων τοιοῦτοτρόπως πολλῶν ἐτῶν κόπους καὶ μελέτας· φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἀπόλεια αὕτη, σπουδαίως ἐπιβρέασε τὴν ὑγίειαν τοῦ φιλοσόφου, ἂν καὶ τοσοῦτον ἐπισικῶς μετεχειρίσθη τὸν ἀκούσιον αἴτιον τοῦ δυστυχῆματος. Ὅμοίαν περίπτωσιν εἶχε τὸ σύγγραμμα τοῦ κυρίου Κάρλαϋλ περὶ τῆς «Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως»· ἐδάνασε τὸ χειρόγραφον εἰς φίλον πρὸς ἀνάγνωσιν, οὗτος δὲ τὸ ἀφῆκε τυχαίως κατὰ γῆς εἰς τὴν αἴθουσαν, καὶ ὅτε ὁ συγγραφεὺς τὸ ἐζήτησε πρὸς τύπωσιν, ἀνεκαλύφθη ὅτι ἡ ὑπὲρ τρία, νομίζουσα τὸ χαρτίον ἄχρηστον, εἶχεν ἀνάψῃ δι' αὐτοῦ τὴν ἐστίαν. Εὐκόλως φαντάζεται τις τὴν ἀπελπίσιν τοῦ Κάρλαϋλ ὅστις ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ ἐκ νέου τὸ πόνημα· οὐδεμίαν βοήθειαν εἶχεν, ἔπρεπε δὲ νὰ ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν μνήμην του γεγονότα, ἰδέας, ἐκφράσεις αἱ πρὸ πολλοῦ εἶχε λησμονήσῃ. Ἡ πρώτη συγγραφὴ ἐγένετο ἔργον εὐχαριστήσεως διὰ τὸν Κάρλαϋλ, ἡ δὲ δευτέρα, ἔργον λύπης καὶ ἀπιστεῦτων κόπων, ὥστε θαυμαστὴν ἀληθῶς ἐπιμονὴν ἀνέδειξεν ὁ ἱστοριογράφος.

Αἱ βιογραφίαι τῶν μεγάλων ἐφευρετῶν παρέχουσιν ἄφθονα παραδείγματα ἐπιμονῆς καὶ καρτερίας· ὁ Γεώργιος Στέφενσον, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς νέους

ἔλεγεν· «ἐπιμένετε ὡς ἐπέμενα καὶ γὰρ, αὕτη εἶναι ἡ καλλίστη τῶν συμβουλῶν.» Εἰργάσθη δεκαπέντε ἔτη πρὸς τελειοποίησιν τῆς ἀτμομηχανῆς του πρὶν ἐπιτύχῃ· ὁ δὲ Οὐάττ τριάντονα ἔτη ἐπεμελήθη τῆς πρὸς συμπύλησιν ἀτμομηχανῆς. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη, αἱ ὠραῖαι τέχναι καὶ ἡ βιομηχανία, τὰ αὐτὰ πολυτιμα παραδείγματα παρέχουσιν ἡμῖν· μετὰ ζῦλλον θέλομεν ἀναφέρει τὴν ἀξιοπαράτητον ἀνακασφὴν τῆς Νινευῆς καὶ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν σφηνοειδῶν γραμμάτων· τὸ δὲ τοιοῦτον εἶδος γραφῆς ἐξέλιπε καὶ ἐμεινεν ἄγνωστον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς Μακεδονικῆς κατακτήσεως τῆς Περσίας.

Εὐφύης τις ὑπάλληλος τῆς ἐταιρίας τῶν Ἰνδιῶν, διαμένων εἰς Κερμανσάχ τῆς Περσίας, παρατήρησε τὰς περιέργους σφηνοειδεῖς ἐπιγραφὰς τῶν παλαιῶν μνημείων τοσοῦτον ἀρχαίας, ὥστε πᾶσα περὶ αὐτῶν ἱστορικὴ ἀνάμνησις ἐξέλιπε, καὶ ἀντέγραψε μετὰ ζῦλλον τὴν ἐπὶ τοῦ περιφήμου βράχου τοῦ Βεχιστοῦ ἐπιγραφὴν· ὁ κάθετος οὗτος βράχος ἔχει ὕψος 1700 ποδῶν, ἡ δὲ βᾶσις αὐτοῦ μέχρι ὕψους 300 ποδῶν εἶναι κεκαλυμμένη δι' ἐπιγραφῶν εἰς τρεῖς διαφόρους γλώσσας Περσιεστὶ, Σκυθιστὶ καὶ Ἀσσυριαεστὶ. Ἡ παραβολὴ τῆς γνωστῆς γλώσσας πρὸς τὴν ἄγνωστον ἐβοήθησε τὸν νέον εἰς τὴν σπουδὴν τῶν σφηνοειδῶν χαρακτῆρων καὶ τῷ παρέσχε τὰ μέσα πρὸς ἀνακάλυψιν ὀλοκληροῦ ἀλφαβήτου· ὁ κύριος (ὁ βραδύτερον σιρ Ἐρρίκος) Ρώλινσον ἀπέστειλεν εἰς Ἀγγλίαν τὰς ἀντιγραφὰς του ὅπως μελετηθῶσιν, ἀλλ' οὐδεὶς τῶν καθηγητῶν ἐγίνωσκε τι περὶ τῶν σφηνοειδῶν χαρακτῆρων· κατὰ τύχην ἀρχαίως τις ὑπάλληλος τῆς ἐταιρίας τῶν Ἰνδιῶν, ταπεινὸς ἄνθρωπος καλούμενος Νόρβρις, εἶχε μελετήσει τὸ δυσμαθὲς τοῦτο ἀντικείμενον καὶ εἰς αὐτὸν ἀνετέθησαν αἱ ἀντιγραφᾶι· τοσοῦτον δὲ ἀκριβεῖς ἦσαν αἱ γνώσεις του, ὥστε ἄνευ δισταγμοῦ ἔκρινεν ὅτι ἡ ἀντιγραφὴ ἦτο ἐσφαλμένη, ἂν καὶ οὐδέποτε εἶδε τὸ βράχος τοῦ Βεχιστοῦ. Ὁ Ρώλινσον παραβάλλων τὸ ἔργον του πρὸς τὸ πρωτότυπον, εἶδε μετὰ θαυμασμοῦ ὅτι ὁ Νόρβρις εἶχε δικαίον. Οἱ δύο ἄνθρωποι οὗτοι τὰ μέγιστα συνετέλεσαν ἐξακολουθοῦντες τὰς ἐρεῦνας καὶ τὴν μελέτην, εἰς τὴν τελείαν γνώσιν τῆς σφηνοειδοῦς γραφῆς.

Ἀλλ' ἡ παιδεία τῶν αὐτοδιδάκτων τούτων ἀνθρώπων ἔδει καὶ τρίτου βοηθοῦ προμηθεύοντος ἐργασίαν· τοιοῦτος ἐφάνη ὁ Αὐγουστος Λαυάρδος πρῶτον γραμματεὺς δικηγόρου ἐν Λονδίῳ. Οὐδεὶς ἤθελε βεβαίως φαντασθῆ ὅτι οἱ τρεῖς οὗτοι ἄνθρωποι, ἐξ ὧν ὁ εἰς ἦτο γραμματεὺς δικηγόρου, οἱ δὲ ἄλλοι ὑπάλληλοι ἐμπορικῆς ἐταιρίας, ἤθελον γίνῃ ἀνακαλύπτται γλώσσης λησμονηθείσης καὶ τῆς ἐνταφιασμένης τῆς Βαβυλωνικῆς ἱστορίας, καὶ ὅμως οὕτως ἐγένετο. Ὁ Λαυάρδος ἦτο νεανίας εἰκοσιδύο ἐτῶν περιοδεύων τὴν Ἀνατολήν, ὅτε κατελήθη ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ

διέληθ' ἡ τὰς παρὰ τῷ Εὐφράτῃ χώρας. ἔχων μόνον ἓνα συνοδοιπόρον, θαρρῶν μόνον εἰς τὰ ὄπλα, τὴν εὐθυμίαν, τὴν φιλοφροσύνην καὶ τοὺς γενναίους αὐτοῦ τρόπους, διήλθεν ἀσφαλῶς ἐν τῷ μέσῳ φυλῶν λίαν ἐχθρῶν πρὸς ἀλλήλας διακειμένων· μετὰ πολλῶν ἐτῶν ἐπιμονὴν καὶ ἐπιμέλειαν, σταθερὰν θέλησιν καὶ θαυμαστὴν μακροθυμίαν, κινούμενος ὑπὸ τῆς ἐνθουσιώδους μανίας τῶν ἐρευνῶν καὶ τῶν ἀνακαλύψεων, κατώρθωσεν, εἰ καὶ ἀνεπαρκῆ σχετικῶς ἔχων τὰ μέσα, νὰ ἐπαναφέρῃ εἰς τὸ φῶς ποσότητα ἱστορικῶν θησαυρῶν ὅταν οὐδεὶς πρὸ αὐτοῦ ἠδυνήθη νὰ συνάξῃ. Ἐνήργησεν ἀνασκαφὰς καὶ ἐπὶ διαστήματος δύο μιλίων εὐρέθη σειρά ἀναγλύφων, ἅτινα μετηνέχθησαν καὶ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βρετανικῷ μουσεῖῳ. Ἡ διήγησις τῶν ἀνασκαφῶν ὑπὸ τοῦ ἰδίου Λαυρέντιου, ἐν τῷ περὶ τῶν «Μνημείων τῆς Νινευῆς» πονήματι αὐτοῦ, παρέχει πλεῖστα ὅσα ἀξιόλογα παραδείγματα δραστηριᾶς ἐνεργείας καὶ γενναίων ἀποφάσεων.

Ὁ κόμης Βυφῶν εἶχεν ἴσως ἑαυτὸν ὑπ' ὄψιν ὅτε ἔλεγε ὅτι· «ἡ εὐφυΐα ἐστὶ μόνον ἐπιμονή,» διότι κατὰ τὴν νεότητά του ἐθεωρεῖτο ὡς νέος μετρίως διανοίας. Ὁ νοῦς του βραδέως προώδευε καὶ βραδέως ἐχρησιμοποιοῦσε τὰς γνώσεις· ἐπειδὴ δὲ ἦν ἐκ φύσεως νωθρός, καὶ καλὴν περιουσίαν εἶχεν, ἅπαντες ἐνόμιζον ὅτι ἤθελε παραδοθῆ εἰς ἡδονῶν ἀπόλαυσιν· ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας, νέος ἔτι ὢν, ἀπεφάσισε νὰ στερηθῆ τῶν τέρψεων καὶ νὰ ἀφιερῶθῃ εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν αὐτοβελτίωσιν. Θεωρῶν τὸν καιρὸν ὡς θησαυρὸν ὠρισμένης διαρκείας, ἐπειδὴ κατηνάλισκεν πολλὰς ὥρας τῆς πρωΐας μένων κλινῆρης, ἀπεφάσισε νὰ ἀπαλλαγῆ τῆς κακῆς ἔξεως· προσεπάθησεν ἐπὶ τινα καιρὸν νὰ νικήσῃ τὴν νωθρότητα, ἀλλ' εἰς μάτην· τότε ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τοῦ ὑπηρετοῦ Ἰωσήφ, ὑποσχεθεὶς ἀμοιβὴν ἐνὸς Λουδοβικίου δσάκις ἤθελε κατορθώσῃ ὁ Ἰωσήφ νὰ τὸν ἐκβάλῃ τῆς κλίνης πρὸ τῆς ἑκτῆς πρωΐνης ὥρας. Κατ' ἀρχὰς ὁ Βυφῶν ἤρνετο νὰ ἐγερθῆ ἐπὶ προφάσει ὅτι ἐπασχεν, ἢ ὑβρίζε τὸν ὑπηρετὴν διὰ τὴν ἐνόχλησιν· ἀλλ' ἐγειρόμενος ἀργά, οὐ μόνον οὐδὲν εἶδεν τῷ Ἰωσήφ, ἀλλὰ καὶ παρπονεῖτο διότι δὲν ἐξετέλει ἐκεῖνος τὰς διαταγὰς του. Τέλος ὁ Ἰωσήφ ἀπεφάσισε νὰ κερδίσῃ τὸ Λουδοβίκιον, καὶ ἠνάγκασεν ἑκτοτε βιαίως τὸν κύριόν του νὰ ἐγερθῆ· ἔτυχεν ὁμοῦς ἡμέρα καθ' ἣν ὁ κόμης παρὰ ποτὲ δύσκολως ὑπῆρξε, καὶ ὁ Ἰωσήφ ἠναγκάσθη ὑπὸ τὸν ἐκδοίαν νὰ χύσῃ ἐντὸς τῆς κλίνης ἀγγεῖον πλήρες παγωμένου ὕδατος. Διὰ τοιούτων σκληρῶν μέσων ἠδυνήθη τέλος ὁ Βυφῶν νὰ κατανικήσῃ τὴν φύσιν του· ἔλεγε δὲ ὅτι ὀφείλει τῷ Ἰωσήφ τρεῖς ἢ τέσσαρας τόμους τῆς «Φυσικῆς Ἱστορίας του.»

Κατὰ τὸ διάστημα τεσσαράκοντα ἐτῶν, ὁ Βυφῶν εἰργάσθη καθ' ἑκάστην ἀπὸ τῆς ἐνάτης τῆς πρωΐας μέχρι τῆς δευτέρας, καὶ πάλιν κατὰ τὴν ἐσ-

πέραν, ἀπὸ τῆς πέμπτης μέχρι τῆς ἐνάτης. Τοσοῦτον τακτικῶς καὶ ἐπιμελῶς εἰργάζετο ὥστε ὁ βιογράφος του λέγει. «Ἡ ἐργασία ἐγένετο ἀνάγκη ἢ δὲ μελέτη ἢ το δι' αὐτὸν ἢ τέρψις τῆς ζωῆς.» Λίαν εὐσυνειδήτως ἐργαζόμενος, προσεπάθει νὰ ἐκφράσῃ ὅσον ἐνεστι κομψῶς τὰς σκέψεις· οὐδέποτε ἐβαρύνθη διορθῶν τὰ συγγράμματά του, εἰς τρόπον ὥστε τὸ ὕφος τοῦ εἶναι σχεδὸν τέλειον· ἐνδεκάκις ἔγραψε τὰς «Ἐποχὰς τῆς φύσεως» πρὶν μείνῃ εὐχαριστημένος ἂν καὶ ἐπὶ πενήκοντα ἔτη εἶχε μελετήσῃ περὶ τοῦ ἔργου. Τὴν μεγαλειτέραν τάξιν ἐτήρει εἰς ἀπάσας τὰς ὑποθέσεις καὶ πολλάκις ἔλεγε ὅτι· «ἡ εὐφυΐα ἄνευ τάξεως ἐλαττοῦται κατὰ τὰ τρία τέταρτα.» Ἡ ἐπιτυχία του ὡς συγγραφέως ὀφείλεται κυρίως εἰς τὴν ἐπιμονὴν καὶ δραστηρίαν ἐπιμέλειάν του. Ὁ Βυφῶν, λέγει ἡ κ. Νέκερ, πεπεισμένος ὢν ὅτι ἡ εὐφυΐα συνίσταται εἰς βαθεῖαν προσοχὴν προσηλωμένην ἐπὶ ἰδιαιτέρου τινὸς ἀντικειμένου, ἔλεγε ὅτι ἠσθάνετο ἑαυτὸν ἐντελῶς βεβαρημένον ὅτε ἔγραφε τὰ πρῶτα συγγράμματα, ἀλλ' ὁμοῦς ἐπέμεινε καὶ ἐξηκολούθησεν ἐπιθεωρῶν καὶ διορθῶν, μέχρις ὅτου ἔφερε τὰ ἔργα του εἰς σχετικὴν τελειότητα· καὶ τέλος ἠσθάνετο εὐχαρίστησιν ἀντὶ κόπου τοιοῦτοτρόπως ἐργαζόμενος. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ Βυφῶν δεινῶς ἐπασχεν ἐν ᾧ τοσοῦτον ἐπιμελῶς ἐνησχολεῖτο. Διδακτικώτατον ὑπῆρξεν, ὡς πρὸς τὴν καρτερίαν, τὸ στάδιον τοῦ σὶρ Βάλτερ Σκόττ· ἡ θαυμασία ἐργατικὴ αὐτοῦ δύναμις ἐκανονίσθη παρὰ δικηγόρον τινὸς οὐτινος ἦτο γραφεὺς. Ἡ μοτότονος τῆς ἡμέρας ἀσχολία ἀπεδείκνυε τερπνοτέραν τὴν ἐσπερινὴν ἐλευθερίαν, διότι ἠδύνατο τότε νὰ ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ μελετήσῃ ἀνέτως· ὁ ἴδιος δὲ ἀπέδιδε μετὰ ταῦτα τὴν κανονικὴν ἐργατικότητά του, τῆς ὁποίας συνήθως στεροῦνται οἱ συγγραφεῖς, εἰς τὴν τακτικὴν τοῦ γραφεῖου ἐργασίαν. Φειδωλῶς ἐπληρώνετο, ἀλλ' ἐνίοτε κατώρθωνε νὰ ἀντιγράψῃ μέχρι 120 σελίδων ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὥρων, διὰ τὰς ὁποίας ἐλάμβανε 1 1/2 περίπου λίραν· ἐκ τῶν χρημάτων δὲ τούτων ἠγόραζε βιβλία ἅτινα ἄλλως δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκτήσῃ.

Καὶ ἀφοῦ ἀπέκτησε δόξαν καὶ πλοῦτον ἐσεμνύετο ὁ Σκόττ ἐπὶ τῷ πρακτικῷ νῷ, σκώπτων ἐκεῖνους ἐκ τῶν ποιητῶν ὅσοι διατείνονται ὅτι ἡ εὐφυΐα καὶ αἱ βιωτικαὶ ἐνασχολήσεις εἰσὶν ἀσυμβίβαστοι. Ἐφρόνει ἀπ' ἐναντίας ὅτι τακτικὴ ἐνασχόλησις εἰς πρακτικὰ ἔργα, βοηθεῖ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀνωτέρων διανοητικῶν δυνάμεων. Γενόμενος γραμματεὺς τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου τοῦ Ἐδιμβούργου, εἰργάζετο μόνον κατὰ τὰς ἐσθινὰς ὥρας εἰς φιλολογικὰ ἔργα, τὸ δὲ λοιπὸν τῆς ἡμέρας διήρχετο εἰς τὸ δικαστήριον. Ἐπρέσβευε τὴν ἀρχὴν ὅτι ἐπρεπε νὰ διατηρηθῆ διὰ τῆς ἐργασίας καὶ οὐχὶ διὰ τῆς φιλολογίας. Ἡ ἀκρίβεια ἦτο κύριον αὐτοῦ προτέρημα· κανόνα εἶχε

ν' ἀπαντᾷ αὐθημερὸν εἰς ὅσας ἔλαβεν ἐπιστολάς, ἐκτὸς ἐὰν ἐδέοντο πληροφορίας καὶ συζητήσεως. Εἰθίς νὰ ἐγειρῆται κατὰ τὰς πέντε καὶ ἀνηπτεν ὁ ἴδιος τὴν ἐστίαν· ἐνεδύετο μετὰ ταῦτα προσεκτικῶς καὶ περὶ τὰς ἑξ' ἐκάθητο εἰς τὸ γραφεῖον ἔχων ἐν τὰξιν τὰ χαρτῖα, τὰ ἀναγκαῖα βιβλία καὶ πλησίον του εὐνοούμενον κύνα. Τοιοῦτοτρόπως εἶχε τελειώσει τὴν φιλολογικὴν ἐργασίαν κατὰ τὴν δεκάτην ὥραν, ὅτε συνηροῖζετο ἡ οἰκογένεια διὰ νὰ προγευθῆ. Ἀλλὰ μ' ὄλην τὴν ἀκάματον ἐργατικότητα καὶ τὴν βαθεῖαν παιδείαν, ἀποτελέσματα κόπων πολλῶν ἐτῶν, ὁ Σκόττ ὠμίλει πάντοτε μετὰ μεγίστης μετριοφροσύνης περὶ τῶν δυνάμεών του· ἔτυχε νὰ εἴπῃ. «Καθ' ὅλον τὸ στάδιόν μου ἀδικόπως ἐδυσκολεύθη ἕνεκα τῆς ἀμαθείας μου.»

Τοιαύτη ἡ ἀληθινὴ σοφία καὶ ἡ μετριοφροσύνη, διότι ὁ πράγματι πεπαιδευμένος ἄνθρωπος οὐδέποτε κομπάζει ἐπὶ παιδείᾳ. Ὁ ἐπιπόλιος ἄνθρωπος διὰ διαφόρων γνώσεων ἀλλειμμένος, ἀλλ' οὐδεμίαν κατὰ βάθος γνωρίζων, δύναται νὰ ἔχῃ οἴησιν, ἀλλ' ὁ σοφὸς ταπεινῶς ὁμολογεῖ ὅτι· ἐγνωρίζει μόνον τὴν ἀγνοίαν αὐτοῦ, ἢ κατὰ τὸν Νεύτων ὅτι· «ἐσύναξε κογχυλία τινὰ ἐπὶ τῆς παραλίας, ἐν ᾧ κεῖται ἀνεξερεύνητος εἰσέτι ἐνώπιόν του ὁ ὠκεανὸς τῆς ἀληθείας.»

Καὶ ἄλλοι ὑποδέεστεροι συγγραφεῖς, ἐπίσης διεκρίθησαν ἐπὶ ὑπομονῇ καὶ καρτερίᾳ· ὁ Ἰωάννης Βρίττων, ὁ συγγραφεὺς πολλῶν ἀξιολόγων περὶ ἀρχιτεκτονικῆς ἔργων, ἐγεννήθη εἰς πτωχὴν καλύβην. Ὁ πατήρ του χρηματίσας ἀρτοποιὸς, ἐπτώχευσε καὶ ἕνεκα τούτου ἐγένετο παράφρων· καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Βρίττων ἦτο βρέφος εἰσέτι. Τὸ παιδίον ὀλίγην ἐκπαίδευσιν ἔλαβεν, ἀλλὰ πλεῖστα ὅσα ἀνήθικα παραδείγματα τὰ ὁποῖα εὐτυχῶς οὐδόπως ἐπηρεάσαν αὐτόν. Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν οἰνοπώλου τινὸς θεῖου του, καὶ ἐπὶ πενταετίαν σκληρῶς εἰργάσθη· τέλος ἐχαλαρώθη ἡ ὑγεία του καὶ ὁ θεὸς τὸν ἀπέβαλε· τὸ δυστυχὲς παιδίον ἔμεινε ἄνευ προστασίας ἢ σκέπης, ἔχων ὡς μόνον περιουσίαν δύο λίρας μισθὸν τῆς πενταετοῦς ὑπηρεσίας. Διὸ, δεινῶς ὑπέφερε κατὰ τὰ ἐπόμενα ἑπτὰ ἔτη καὶ πολλὰς ταλαιπωρίας ὑπέστη. Ἀλλ' ὁμοῦς, λέγει, ἐν τῇ αὐτοβιογραφίᾳ του, εἶχον τὴν μελέτην ὡς παρηγορίαν καὶ πολλάκις ἠναγκάσθη νὰ διαμείνω σπουδάζων ἐν τῇ κλίνῃ μὴ ἔχων τὰ μέσα νὰ θερμαίνωμαι κατ' ἄλλον τρόπον. Ἀφῆκε τὸ Λονδίον ἐλπίζων νὰ εὕρῃ πόρον ζωῆς ἀλλαχοῦ ἀλλ' εἰς μάτην· μετ' οὐ πολὺ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν μητρόπολιν ὑπὲρ ποτὲ ἐνδεής· τέλος κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἐργασίαν εἰς τὸ οἰνοπωλεῖον τοῦ Λονδίνου (London tavern) καθῆκον ἔχων νὰ διαμείνῃ ἐντὸς τοῦ ὑπογείου ἀπὸ τῆς ἐβδόμης ὥρας τῆς πρωΐας μέχρι τῆς ἐνδεκάτης τῆς νυκτός. Ὁ ἐν τῷ

σκότει φυλακισμὸς καὶ ἡ ἐπίπονος ἐργασία, ἐκ νέου ἔβλαψαν τὴν ὑγείαν του· τότε μετέβη παρὰ δικηγόρον τινὴ, μισθὸν λαμβάνων δεκαπέντε σελίνια τὴν ἐβδομάδα διότι εἶχε κατορθώσῃ ἂν καὶ ἄνευ βοηθείας, νὰ γίνῃ καλλιγράφος. Κατὰ δὲ τὰς ἐλευθερίας, νὰ γίνῃ καλλιγράφος. Κατὰ δὲ τὰς ἐλευθερίας, ὥρας μετέβαινε εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα ἀναγινώσκων ἐκ διαλειμμάτων βιβλία, ἅπερ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀγοράσῃ ἀπέριου· δὲ γνώσεις ἀπέκτησεν οὕτως. Ἐξηκολούθησε τὴν αὐτὴν ζωὴν ἐργαζόμενος καὶ σπουδάζων μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ ὀγδόου ἔτους τῆς ἡλικίας του· τότε ἤρχθη συγγράφων καὶ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης κατὰ τὸ διάστημα πενήκοντα πέντε ἐτῶν ὁ Βρίττων ἐνησχολήθη εἰς φιλολογικὰ ἔργα δημοσιεύσας 87 πονήματα, ἐξ ὧν τὸ σπουδαιότερον εἶναι «Αἱ ἀρχαιότητες τῆς Ἀγγλίας» (The cathedral antiquities of England) εἰς δεκατεσσάρους τόμους, ἔργον ἀληθῶς λαμπρὸν καὶ τὸ καλλίτερον μνημεῖον τῆς ἀκαμάτου ἐργατικότητος τοῦ Ἰωάννου Βρίττων.

Οὐδὲν ἦτον ἀξιοπαρατήρητον εἶναι τὸ στάδιον τοῦ Σαμουήλ Δροῦ υἱοῦ ἐργάτου τινός, ὅστις καίτοι πτωχότατος, ἐδίδεν ὅπως οὖν καλὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὰ τέκνα του. Ὁ πρωτότοκος δραστηρίως ἐσπούδαζε καὶ ταχέως προώδευεν, ἐν ᾧ ὁ Σαμουήλ οὐ μόνον οὐδὲν ἐμάνθανεν ἀλλ' ἦτο ἐντελῶς ἀνάγωγος· ἡ ἀπερικοψία του ἐφαίνετο ἀξάνουσα μετὰ τῆς ἡλικίας καὶ δὲν ἐγένετο ἔρις, κλοπὴ ἢ εἰσαδήποτε ἀταξία εἰς τὴν ἡρνεῖτο νὰ λάβῃ μέρος. Γενόμενος δεκαεπτὰ ἐτῶν μετέβη εἰς χωρίον πλησίον τοῦ Πλύμουθ, καὶ ἀποκατεστάθη ἐκεῖ ὡς ὑποδηματοποιός· νύκτα τινα ἦλθεν εἰδῆσις εἰς τὸ χωρίον ὅτι λαθρεμπορικὸν πλοῖον ἐφθασεν καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ἐκβάλῃ τὸ φορτίον, ἅπαντες δὲ οἱ κάτοικοι, λαθρεμποροὶ ὄντες, ἔτρεξαν πρὸς τὴν παραλίαν. Ἐκεῖ διηρέθησαν εἰς δύο, οἱ μὲν μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Δροῦ, ὑπηρετοῦν τὰς λέμβους, οἱ δὲ παρελάμβανον τὰ ἐμπορεύματα· ἡ νύξ ἦτο ζοφερωτάτη καὶ ὀλίγη μόνον ἐργασία εἶχεν ἐκτελεσθῆ, ὅτε σφοδρὸς ἄνεμος καὶ δυνατὰ κύματα ἠγέρθησαν. Ἀλλ' οἱ ἐντὸς τῶν λέμβων ἄνθρωποι ἐπέμεινον καὶ ἐξηκολούθουν μεταφέροντες ἐμπορεύματα ἂν καὶ τὸ πλοῖον εἶχεν ἀπομακρυνθῆ τῆς ξηρᾶς· εἰς ὁμοῦς τῶν μετὰ τοῦ Δροῦ πορθημένων ἀπώλεσε τὸν πῖλον του καὶ προσπαθῶν νὰ τὸν λάβῃ, ἀνέτρεψε τὴν λέμβον. Τρεῖς ἄνθρωποι ἐπνίγησαν ἀθροεῖς, οἱ δὲ λοιποὶ ἐνήχοντο πρὸς σωτηρίαν, ἀλλ' ἀπείχον τρία μίλια τῆς παραλίας καὶ τὸ σκότος ἦτο φοβερόν· μετὰ τρεῖς ὥρας μόνον κατώρθωσεν ὁ Δροῦ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ ὕδατος πίπτων ἐπὶ βράχου τινὸς ὅπου ἔμεινε ἡμιθανὴς μετὰ δύο ἄλλων μέχρι τῆς πρωΐας, ὅτε ἦλθον οἱ φίλοι εἰς βοήθειαν καὶ εὐτυχῶς ἀνέλαβε.

Βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἔλαβεν ἐκ τῆς ὡς ἐκ θαύματος σωτηρίας του, καὶ ἀφῆσας τοὺς κακοὺς συντρέ-

φους επέστρεψε πρὸς τὸν πατέρα του· μετ' οὐ πολὺ συνέβη ὁ θάνατος τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἡ σοβαρὰ ἐντύπωσις σοβαρωτέρα ἐγένετο, ἔτυχε δὲ συγχρόνως ἡ ἀκούη καὶ τὰς δμιλίαις τοῦ Σεβασμίου Ἀδάμ Κλάρκ, αἵτινες σπουδαίως συνετέλεσαν εἰς τὴν ῥιζικὴν μεταβολὴν αὐτοῦ. ἤρρησεν ἐκ νέου τὴν ἐκπαιδευσίν του, διότι εἶχε λησμονήσῃ καὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν· περιγράφων τὴν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην διανοητικὴν κατάστασίν του, ἔλεγε κατόπιν. «Ὅσον ἐσπούδαζον, τοσοῦτον ἠσθάνομην τὴν ἀμάθειάν μου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὴν ἀμετάβλητον ἀπόφασιν νὰ μάθω· ὅτε ἐσχόλαζον ἀνεγίνωσκον, ἀλλ' ἠναγκασμένος ὦν νὰ διατηρηθῶ διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος, ὀλίγην σχολὴν εἶχον· τότε ἔλαβον τὴν ἐξίν νὰ ἀναγινώσκω ἐν ᾧ ἔτρωγον.»

Ἡ ἀνάγνωσις τῆς περὶ «Διανοίας Μελέτης» τοῦ Λώκ, ἔδωκεν αὐτῷ τὴν πρώτην πρὸς τὴν μεταφυσικὴν ὄθησιν. «Ἐξήγησε τὸν νοῦν μου ἐκ τοῦ ληθάργου, λέγει, καὶ μοι ἐνέπνευσε τὴν δύναμιν νὰ ἀποκρούω τὰς χαμερπεῖς ἰδέας· δυστυχῶς ἔτρεφον»

Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ Δροῦ εἰργάζετο ἐπιμισθῶ, ἀλλὰ τότε ἠθέλησε νὰ συστήσῃ ἰδιαιτέρον ἐργαστήριον· ἠναγκάσθη νὰ δανεισθῇ πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ, ἀλλὰ τοσοῦτον δραστηρίως εἰργάσθη, ὥστε ταχέως ἠδυνήθη ἡ ἀποδώσῃ τὰ χρήματα. Τὸ ὄνειρόν του ἦτο ἡ ἀποκτήσῃ ἀνεξαρτησίαν διὰ τῆς ἐργασίας καὶ τῆς οἰκονομίας, καὶ ὡς ἐπιτύχη τοῦ σκοποῦ, γενναίως ὑπέφερε στέρησεις καὶ κόπους· ἐν ᾧ δὲ δραστηρίως εἰργάζετο ὑλικῶς, οὐδὲν ἤττον δραστηρίως ἐκαλλιέργει τὸν νοῦν του, σπουδαίως τὴν ἀστρονομίαν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν μεταφυσικὴν. Ἀπέκτησε βαθμῆδὸν μεγάλην ἐπιβροῆν ἐν τῷ χωρίῳ, διδάσκων δωρεὰν τοὺς πτωχοὺς· ἐπειδὴ δὲ εἶχε τάσιν πρὸς τὴν πολιτικὴν, τὸ ἐργαστήριόν του ἐγένετο τόπος συνεντεύξεως τῶν πολιτικῶν τοῦ χωρίου· τοῦτο ὅμως ταχέως ἐβλάψε τὴν ἐργασίαν, καὶ ὁ Δροῦ, ἵνα μὴ παρεκτραπῇ τοῦ καθήκοντος, ἐγκατέλειψε τὰς πολιτικὰς συζητήσεις. ἤρρησεν τὸ φιλολογικόν του στάδιον γράφων ποιήματα περὶ ἀθανασίας ψυχῆς καὶ περὶ τῆς ἀύλου οὐσίας αὐτῆς. Μετὰ ταῦτα ἐδημοσίευσεν διάφορα φυλλάδια, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περὶ μεταφυσικῶν ἀντικειμένων, καὶ τέλος συνέγραψε τὸ ἐξαισίον πόνημα καλούμενον, «Σκέψεις περὶ ἀθανασίας καὶ περὶ ἀύλου οὐσίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς.» Πολλὰς ἐκδόσεις ἔλαβε τὸ βιβλίον καὶ εἰσέτι τιμᾶται.

Ὁ Δροῦ οὐδὲν ὑπερφηανεύθη ἐπὶ ταῖς ἐπιτυχίας καὶ ἐπὶ πολλὸν ἔτι χρόνον ἐξηκολούθει καταγινομένου εἰς τὴν τέχνην· ἐφρόνει ὅτι δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ τις μόνον διὰ τῆς φιλολογίας· κατόπιν ὅμως ἀφιερῶθη ἐντελῶς εἰς αὐτὴν συγγράφων τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαρχίας του καὶ πολλὰ ἄλλα ἔργα. Πρὸς τὸ

τέλος τῆς ζωῆς του ἔλεγεν· «ἐκ τῆς τελευταίας τάξεως τῆς κοινωνίας ἐξεληθὼν, προσεπάθησα ν' ἀνυψώσω καὶ νὰ βελτιώσω τὴν κατάστασιν τῆς οἰκογενείας μου δι' ἐντίμου ἀσχολίας, οἰκονομίας καὶ αὐστηρᾶς τηρήσεως τοῦ καθήκοντος. Ἡ θεία πρόνοια μ' ἐβοήθησε καὶ οἱ κόποι μου ἐστέφθησαν.»

(*Ἀκολουθεῖ.*)

ΕΛ. Μ.

ΔΡΑΜΑΤΑ.

Ὁ δραματικὸς συγγραφεὺς Edmond Gondinet ὑπηρετεῖ πέρυσιν ὡς ἐθνοφύλαξ ἐν τινι τῶν παρὰ τὴν ἀπαισίαν μάχην τοῦ Montretout διακρινέντων ταγμάτων. Ἐξερχόμενος τῶν Παρισίων λέγει παρὰ τῆς πόλεως Maillot, πρὸς τινὰ τῶν συντρόφων του· «Ἰπὸ σχομαί ἔδραν πρώτης θέσεως διὰ τὸ πρῶτον παρασταθισμένον δρᾶμά μου, εἰς ἐκεῖνον ὅς τις μὲ ἀπαλλάξῃ τοῦ ὀδοιπορικοῦ μου σάκκου.» Ἐθνοφύλαξ τις ἐδέχθη καὶ ἔλαβε τὸν σάκκον τοῦ Gondinet.

Πρὸ τινων ἡμερῶν παρεστάθη τὸ πρῶτον εἰς τὸ Théâtre Français νέον δρᾶμα τοῦ Gondinet ἢ Christiane. Ἐν ταῖς πρώταις ἑδραῖς μεταξὺ τοσοῦτων φιλολογικῶν καὶ πολιτικῶν ἐξοχοτήτων διεκρίνετο καὶ ἀπλοῦς τις ἄνθρωπος τοῦ λαοῦ. Ἦτο ὁ ἐθνοφύλαξ ὁ πέρυσιν ἄρξας τοῦ Gondinet τὸν σάκκον.

ΑΠΙΣΤΕΥΤΟΣ ΔΕΙΞΙΔΑΙΜΟΝΙΑ. Πρᾶξις ἀληθῶς θρηϊώδης ἐγένετο εἰς Huy, πόλιν τῆς Βελγικῆς, ὑπὲρ τὰς δέκα χιλιάδας κατοίκων ἐχούσης. Οἱ κάτοικοι καταδιώκουσι τὰ φαντάσματα, τοὺς καλικαντζάρους ὡς εἶπεν, οὐχὶ εἰς τὰ σπήλαια ἢ εἰς τὰ δάση, ἀλλὰ εἰς τὰς λεωφόρους αὐτάς. Δύο ἄνδρες ῥωμαλέοι συνέλαβον νέον τινὰ λέγοντες, ὅτι εἶναι τὸ νυκτερινὸν φάντασμα περὶ οὗ ἐγίνετο τόσος λόγος. Καὶ οὗτος μὲν διεμαρτύρητο ὅτι δὲν ἦτο φάντασμα, ἀλλὰ ἄνθρωπος ἔχων ὀστά καὶ σάρκα, ἐκείνοι ὅμως ῥίψαντες αὐτὸν χαμαὶ ἐμαστίγουν δεινῶς, καὶ ἐνῶ ὁ εἰς ἐκράτει αὐτὸν ἐντὸς βορβόρου, ὁ ἕτερος ἀπῆλθεν εἰς ἀναζήτησιν καὶ ἄλλων ὀργάνων ὅπως ἀποτελειώσωσι τὸν ταλαίπωρον. Καὶ ταῦτα γίνονται περὶ τὰ τέλη τῆς 19^{ης} ἑκατονταετηρίδος, οὐχὶ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀλλὰ ἐν τῇ πεφωτισμένῃ Εὐρώπῃ.

ΘΑΛΑΣΣΙΑ ΚΥΜΑΤΑ. Τὰ κατὰ τὰς σφοδρὰς τρικυμίας θαλάσσια κύματα φθάνουσιν εἰς ὕψος, ἐν μὲν τῷ ἀνοικτῷ πελάγει, 11 περίπου γαλ. πῆχ., παρὰ δὲ τὰς ἀκτὰς τὰς ὡς ἐκ τοῦ σχήματος αὐτῶν ἀνθισταμένας εἰς τὴν περαιτέρω αὐτῶν πρόοδον 16 περίπου πῆχων. Ἐνιαχοῦ δὲ καὶ μέχρις 22—23 πῆχων.

ΒΑΘΟΣ ΑΡΤΕΣΙΑΝΩΝ ΦΡΕΑΤΩΝ. Τὰ μέχρι τοῦδε κατὰ τὴν Εὐρώπῃ βαθύτερα ἀρτεσιανὰ φρέατα εἰσι τὸ ἐν New-Salwerk τῆς Πρωσσίας, ἔχον βάθος 680 γαλ. πῆχων, καὶ τὸ ἐν Παρισίοις de Grenelle

ἔχον βάθος 547 γαλ. π. Ἐν τῇ Σινικῇ ὁμοίως ὑπάρχουσι φρέατα πολὺ βαθύτερα τῶν εἰρημένων. Ἰπάρχουσι δὲ καὶ ἕτερα ἀναδιδόντα φλόγας ὑδρογόνου ἀερίου (fontaines de feu), δι' ὧν ἐξατμίζουσι συνήθως τὸ ἄλας τῶν ἀλικῶν. Τὰ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Σζου-Τσουάνα τοιαῦτα φλογόφρα φρέατα ἔχουσι συνήθως βάθος 600—650 γαλ. πῆχων. Ἐν δὲ τῇ ἐπαρχίᾳ Τσέου-Αίου-Τσίγγη καὶ ἰδίως ἐν Χδ-Τσίγγη διέτρησαν κατὰ τὸ ἔτος 1812 φρέαρ φλογόφρον βάθους 975 γαλ. πῆχων.

ΣΤΡΩΜΑΤΑ ΓΑΙΑΝΘΡΑΚΩΝ. Τὰ ἐν Λυττίχῃ τοῦ ὄρους Saint-Gilles ἀνθρακώδη στρώματα φθάνουσι τοσοῦτον ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, ὅσον ἀπ' αὐτῆς ἀνοψοῦται ἡ κορυφὴ τοῦ ἐν Ἀμερικῇ Χιμβοράτσου ὄρους. Εἰς τὸ βάθος τοῦτο ἡ θερμότης τῆς γῆς ὑπολογίζεται εἰς 224⁰. Ἀπὸ δὲ τῆς ὑψηλότερας κορυφῆς τῶν Ἡμωδῶν ὄρεων, μέχρι τοῦ πηλόμενος τῶν ἐν λόγῳ ἀνθρακώδων στρωμάτων, τῶν καὶ συγκειμένων ἐκ τῶν τοῦ ἀρχικοῦ κόσμου φυτῶν, ὑπάρχει βάθος 14,600 γαλ. πῆχ. ἢ τὸ $\frac{1}{870}$ τῆς γῆς διαμέτρου.

ΠΟΣΟΤΗΣ ΒΡΟΧΗΣ. Ἀπὸ τοῦ 1805 μέχρι 1822 ἔτους, ὁ μέσος ὄρος τῆς ἐν Παρισίοις καταπεσούσης βροχῆς ὑπελογίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀραγῶ εἰς 507 χιλιομέτρα, τῆς δὲ ἐν Λονδίῳ καταπεσούσης ἀπὸ τοῦ 1812 μέχρι 1827 εἰς 632 χιλιομ. Τῆς δὲ κατὰ τὸ διάστημα 23 ἀλλεπαλλήλων ἐτῶν καταπεσούσης ἐν Γενεύῃ, ὑπελογίσθη εἰς 776 χιλιομ. καὶ τῆς ἐν ἔτει 1821 καταπεσούσης ἐν Χούβῃ εἰς 3,600 χιλιομ. Τῆς δὲ κατ' ἔτος καταπιπτούσης ἐν τοῖς παραλοῖς τῆς Ἰνδοστάνης ὑπολογίζεται κατὰ μέσον ὄρον εἰς 2,924 μέχρι 3,248 χιλιομ.

ΟΡΥΚΤΟΛΟΓΙΚΑ ΖΩΓΥΦΙΑ. Κατὰ τὸν Ἐρεμβέργην, λεπτὸν στρώμα λευκίτου ἐμπεριέχει ἀπειράριθμον ποσὸν ζωφίων ἐκ τῶν πολυθαλάμων λεγομένων. Οὕτως ἐν ἐνὶ κυβικῷ δακτύλῳ τῆς ἐν Βιλίῳ σηπκτρίδος ὑπελόγησεν ὁ φυσιοδίφης οὗτος 41,000 ἐκατομμυρίων ἐκ τῶν ζωφίων τῶν καλουμένων galionella distans, καὶ ἐνὸς δισεκατομμ. καὶ 750,000 ἐκατομμυρίων ἐκ τῶν καλουμένων galionella ferruginea.

ΤΑΧΥΤΗΣ ΦΩΤΟΣ. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Νεύθωνος τὸ ἠλιακὸν φῶς φθάνει εἰς τὴν γῆν ἐν διαστήματι 7 λεπτῶν καὶ 30'', δηλαδὴ ἐν τῷ βραχεῖ τούτῳ χρόνῳ διατρέχει 70 ἐκατομμύρια ἀγγλικῶν μιλίων, καὶ καθ' ἕκαστον δευτερόλεπτον διατρέχει 155,555 $\frac{5}{8}$ ἀγγλ. μιλίων. Κατὰ δὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ William Richardson δαπανᾷ 8', 19'', 28, ὥστε διατρέχει 30,737 μυριάμετρα κατὰ δευτερόλεπτον.

ΛΥΓΓΕΩΣ ΟΡΑΣΙΣ. Ὁ διδάσκαλος τοῦ δικημοῦ ἀστρονόμου Κεπλέρου, Μοίτλινος καλούμενος, διέ-

κρινε διὰ γυμνοῦ ὀφθαλμοῦ 14 ἀστέρας ἐκ τοῦ τῆς Πλειάδος ἀστερισμοῦ. Ἀρχαίως τις δζυτάτην ἔχων τὴν ὄρασιν μόλις διέκρινεν 9 τῶν ἀστέρων τούτων.

ΣΕΙΣΜΟΙ. Τῷ 1496 κατεποντίσθη ἐν τῇ Σινικῇ ἕνεκεν ἰσχυροῦ σεισμοῦ, μέρος ἐδάφους συναπολεσθέντων καὶ 500,000 ἀνθρώπων. Ἰσχυρὸς ὡσαύτως σεισμός ἐπέφερεν ἐν ἔτει 1679 τὴν καταστροφὴν τῆς πρωτεύουσος τοῦ αὐτοῦ κράτους καὶ 400,000 ἀνθρώπων.

ΠΥΡΡΟΣ Ο ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΥΣ. Νικήσας τὴν κατὰ Ῥωμαίων ἐν Ἰταλίᾳ μάχην μετὰ μεγίστης τοῦ ἰδίου στρατοῦ φθορᾶς, ἐνέγραψε τὴν ἐξῆς ἐν τῷ ἐν Ταράντῳ ναφ τοῦ Διὸς ἐπιγραφὴν·

Qui invicti ante fuere viri, pater Optime Olympi
Hos et ego in pugna vici, victusque sum ab iisdem.

Προκαλέσας δὲ καὶ εἰς μονομαχίαν τὸν Ἀντίγονον, ἔλαβε τὴν ἐξῆς παρ' αὐτοῦ φρόνιμον ἀπάντησιν·
Ἄν ὁ Πύρρος ἐθαυρήθη τὴν ζωὴν, θέλει εἴρει πολλὰς ὁδοὺς φερούσας πρὸς τὸν θάνατον.

ΠΥΘΙΟΣ Ο ΠΟΛΥΤΑΛΑΝΤΟΣ. Κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ἡροδότου διερχόμενος ὁ Ξέρξης διὰ τῆς Φρυγίας ἵνα πορευθῇ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐξενίσθη ὑπὸ τινος βαθυπλοῦτου Φρυγῆς Πυθίου καλουμένου, ὅστις ἀφοῦ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας διέθρεψε τὸν βασιλεῖα μεθ' ὄλου τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ, τῷ προσέφερε καὶ χάριν ἐξόδων πολέμου 2,000 ταλάντων ἀργυρῶν, καὶ 3,900,093,000 Δαρικῶν. Ὁ δὲ Ξέρξης οὐ μόνον δὲν ἐδέχθη τὸ δῶρον, ἀλλὰ μάλιστα χάριν τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως καὶ ἀφοσιώσεως τοῦ Πυθίου, τὸν ἀντέμειψε διὰ 7,000 Δαρικῶν.

ΑΜΠΕΛΟΙ. Λέγουσιν ὅτι ἐν Περσίᾳ, καὶ ἰδίως τῇ Βακτριανῇ, ὑπάρχουσιν αἱ κάλλιστα τῶν ἀμπέλων, ἐξ ὧν τινες ἔχουσι κορμούς τοσοῦτον παχείς, ὥστε μόλις δύο ἄνθρωποι φθάνουσι νὰ ἐναγκαλισθῶσιν αὐτούς. Οἱ δὲ βότρες ἔχουσιν ἐνίοτε 2 πῆχων μήκος.

ΕΥΣΤΟΧΟΣ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ. Λοδοβίκος ΙΔ' ὀρμώμενος ἐκ τῶν δεσποτικῶν αὐτοῦ ἀρχῶν, ἔλεγε μίαν τῶν ἡμερῶν τῷ στρατάρχῃ Ἐστρέφ, ὅτι δὲν γνωρίζει καλλητέραν κυβέρνησιν τῆς τοῦ Σάχου. . . (Ὑπαινιττόμενος τὴν ἀπόλυτον τοῦ βασιλέως τῆς Περσίας ἐξουσίαν.) Ὁ δὲ στρατάρχης ἀπήντησε μετὰ θάρρους. Καὶ ὅμως, μεγαλειότατε, πλείστοι καθ' ὅσον γνωρίζω, ἀπαγχονίζονται ὑπὸ τῶν ἰδίων ὑπηκόων.

ΞΗΡΟΦΑΓΑ ἘΝΤΟΜΑ. Τὰ ἔντομα ταῦτα προξενούσιν ἐνίοτε ἀκαταλόγιστον εἰς τὰ δένδρα φθορὰν· οὕτως τὰ ὑπ' αὐτῶν καταστραφέντα ἐν ἔτει 1783 ἐν τῷ Hartz δάσει δένδρα, ὑπελογίσθησαν εἰς ἓν καὶ ἥμισυ ἐκατομμύριον.

ΣΚΑΡΟΙ. Οἱ κοιλίδουλοι Ῥωμαῖοι σὺν τοῖς ἄλλοις ἰχθύσιν ἐξετίμων πολὺ καὶ τοὺς σκάρους, τοὺς κατὰ τὰ ἡμέτερα παράλια πλεονάζοντας· ὅθεν Κλαύδιος ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τὸν ναύαρχον, τὸν καὶ ἀπελεύθερον αὐτοῦ Ἐλίπερον Ὀπτάτων, ἵνα συλλέξῃ

ἔσους δυνήθη ἐκ τῶν τῆς Ἑλλάδος παραλίων καὶ μεταφέρει εἰς τὰ τῆς Ἰταλίας ὕπερ καὶ ἀκριβῶς ἐξέτελεσεν ὁ ναύαρχος.

ΦΘΕΙΡΕΣ. Τὰ ἀπεχθέστατα ταῦτα ζῴφια γεννῶνται εἰς διάφορα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος μέρη, καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, οὐ μόνον ἕνεκα ρυπαρότητος, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα νοσολογικῶν τινῶν ἀφορμῶν. Πολλαπλασιάζονται δὲ τοσοῦτον, ὥστε ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου ζεῖγους ἐμποροῦσιν ἐν διαστήματι δύο μόνον μηνῶν νὰ γεννηθῶσι 18,000. **Ι. ΔΕΚΙΓΑΛΛΑΣ.**

ΤΡΕΜΟΥΛΙΑΡΙΔΕΣ. Νέος τις ἔδουάρδος βῶλ τὸ ὄνομα, ἐνήχθη ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου Λαμπὲτ ὡς διαταράξας τὴν ἐκκλησιαστικὴν τελετὴν τῶν Τρεμουλιάριδων (Shakers). Ἡ ἐκκλησία εἰς ἣν συνέρχονται οἱ Τρεμουλιάριδες κεῖται ὑπὸ τινα ἀψίδα τοῦ ἐν Οὐόλουορθ σιδηροδρόμου. Ἰδοὺ δὲ ὁ μεταξὺ δικαστοῦ καὶ ἐνάγοντος διάλογος. **Ἐρ.** ἔχετε ἱερέα εἰς τὴν ὑμετέραν ἐκκλησίαν; **Ἀπ.** Ὁχι, ἔχομεν μόνον ἱεροκέρυκα ὅς τις εἶναι γυνή. **Ἐρ.** Χορεύετε ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας; **Ἀπ.** Ὁχι, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Πνεύματος γίνονται τινες ἐκδηλώσεις, αἱ τινες ἐκλαμβάνονται παρὰ τῶν βεβήλων ἀντὶ χορῶν. **Ἐρ.** Καὶ θεωρεῖτε τὰς ἐκδηλώσεις ταύτας ὡς ἀχωρίστους ἀπὸ τῆς ὑμετέρας λατρείας; **Ἀπ.** Ναι, διότι ἀναγγέλλουσι τὴν παρουσίαν τοῦ θείου Πνεύματος. **Ἐρ.** Αἱ ἐκδηλώσεις αὗται ἀποκαλύπτονται διὰ κτυπημάτων εἰς τὸ βῆθος πύλου; **Ἀπ.** Ὁχι, τοιοῦτό τι οὐδέποτε ἐγένετο μεταξὺ τῶν πιστῶν. **Ἐρ.** Ἐρχονται πολλοὶ ἄνθρωποι νὰ ἴδωσι τὰς ὑμετέρας τελετάς; **Ἀπ.** Ναι, καὶ ἐρωτῶσιν ἐν γένει πότε θ' ἀρχίσῃ ὁ χορὸς. Καὶ ὅμως ὁ χορὸς δὲν ἀποτελεῖ μέρος σπουδαῖον τῆς ἡμετέρας λατρείας. Ἀναγινώσκουμεν τὰς Γραφὰς, προσευχόμεθα καὶ ψάλλομεν. **Ἐρ.** Πῶς διακρίνεις ἂν καὶ ἐμεῖ δὲν ἐπεσκέφθη τὸ Πνεῦμα; **Ἀπ.** Εἰμὶ βέβαιος ὅτι ὄχι, διότι τὸ Πνεῦμα δὲν ἐμφανίζεται κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. **Ἐρ.** ἔχετε μεταξὺ ὑμῶν καὶ χορευτρίαν; **Ἀπ.** Ὁχι. — Ἰδοὺ καὶ τῆς ἱεροκέρυκος ἡ κατάθεσις. **Ἐρ.** Εἰπέ μοι τί σημαίνει ὁ χορὸς ἐν καιρῷ τῶν ὑμετέρων τελετῶν; **Ἀπ.** δὲν γίνεται χορὸς ὁσάκις συνεκκλησιαζώμεθα· ἡ ἀδελφότης δὲν χορεύει ὅλη μόνον οἱ πιστοὶ ὅσους ἐπισκέπτεται τὸ Πνεῦμα χορεύουσι. **Ἐρ.** Οἱ χορευταὶ δὲν πίπτουσι ἐνίοτε χαμαί; **Ἀπ.** Ὁχι, διότι προσέχομεν νὰ κρατῶμεν αὐτούς. **Ἐρ.** Ποῖαν ἐξήγησιν δίδεις εἰς τὸ φαινόμενον τοῦτο; **Ἀπ.** Οὐδεμίαν· δὲν δύναμαι νὰ ἐμποδίσω τὰς ἐκδηλώσεις ταύτας. Ὅταν τὸ Πνεῦμα καταβῆναι εἰς τινα, οὗτος στερεῖται ἐπὶ τινὰ χρόνον τῶν αἰσθήσεων· ὅταν δὲ ἀνανήψῃ ἐπιδίδεται εἰς χορὸν, καὶ ἐξακολουθεῖ ἕως οὐ πέσῃ, ἐκτὸς μόνον ἂν κρατήσωμεν αὐτόν. Οἱ οὕτω χορεύοντες μεταβαίνουσιν ἀπὸ τοῦ σκότους τοῦ θανάτου εἰς τὴν νέαν ζωὴν. ἔχομεν πολλοὺς ὁμοδόξους

ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ μάλιστα ἐν Σουφόλκ.— Ὁ δικαστής, δι' ἑλλειψίν ἰσχυρῶν ἀποδείξεων δὲν κατεδίκασεν τὸν ἐναγόμενον, ἀπήτησε δὲ μόνον νὰ μὴ ταραξῆ πλεόν τὴν ἐκκλησίαν. Εἶναι δυνατόν νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι τοιαῦτα μωρὰ πράγματα γίνονται τὴν 18' ἑκατονταετηρίδα ἐν τῇ πόλει τοῦ Λονδίνου; (Standard.)

ΚΙΝΕΖΙΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ. Εἰς τῶν συντακτῶν τοῦ *North-China-Herald*, ἐνοσῶν καλῶς τὴν κινεζικὴν γλῶσσαν, καὶ παρευρεθείς εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν Κινέζων, εἶδε πῶς ἀναγινώσκειται ἡ ἱερὰ βίβλος τοῦ Κὰγκ-Χί.

Τὴν 1 καὶ τὴν 15 ἐκάστης σελήνης, οἱ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἀξιωματικοὶ, φέροντες στολὰς ἢ ἔνδυμα ἐπίσημον, συνέρχονται ἀπὸ πρωΐας εἰς αἶθουσαν καθαρὰν καὶ μεγάλην, ὃ δὲ ἀνώτερος ἐπιστάτης, ὅς τις ὀνομάζεται Λη-σάγκ, κράζει γεγωνοῖα τῆ φωνῇ· «Προσέλθετε κατὰ βαθμὸν.» Καὶ εὐθὺς οἱ περιεστῶτες προσερχόμενοι τάσσονται ἕκαστος κατὰ τὴν τάξιν τοῦ ἰδίου ἀξιώματος. Καὶ ὁ ἐπιστάτης ἐπιφωνεῖ· «Κλίνετε τρις τὸ γόνυ καὶ ἐννεάκις τὰς κεφαλὰς ὑμῶν.» Πάντες δὲ ὑπακούοντες πράττουσι τὰ διαταχθέντα, στρέφοντες τὸ πρόσωπον πρὸς τὸ μέρος ἐφ' οὗ κεῖται πλάξ φέρουσα τὸ ὄνομα τοῦ αυτοκράτορος. Καὶ ὁ ἐπιστάτης κράζει ἐκ νέου· «Ἐγέρθητε καὶ ἀπέλθετε.» Ἐγχειρόμενοι δὲ διευθύνονται πρὸς αἶθουσαν σχῆμα ἔχουσαν ναοῦ ὅπου ἀναγινώσκειται ὁ νόμος, πάντων ἱσταμένων ἐν κατανώξει καὶ σιωπῇ. Ὁ Λη-σάγκ ἀπαγγέλλει τότε τὸ πρόσταγμα τοῦτο· «Ἀρχίσατε εὐσεβάστως.» Καὶ εὐθὺς ὁ ῥήτωρ Σζέ-Κιάγκ-σάγκ καλούμενος, προχωρεῖ πρὸς βωμὸν, ἐφ' οὗ καίει θυμίαμα, γονυπετεῖ, λαμβάνει εὐλαβῶς τὴν πλάκα ἐφ' ἧς ἀναγινώσκειται τὸ ἀξίωμα τῆς ἡμέρας καὶ ἀναβάνει μετ' αὐτοῦ, μία βαθμίδα τοῦ βήματος. Γέρων δὲ τις λαμβάνων αὐτὴν θέτει εἰς τὸ βῆμα καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιτάττων σιωπὴν ὁ ῥήτωρ, γονυπετεῖ καὶ ἀναγινώσκει τὸν νόμον. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν ὁ Λη-σάγκ ἀναφωνεῖ· «Ἐρμηνεύσατε τὴν δεῖνα παράγραφον τῆς ἱερᾶς Βίβλου,» καὶ εὐθὺς ἀπαγγέλλει βραχὺν λόγον. ἔχομεν τὴν πεποιθήσιν λέγει ὁ συντάκτης τῆς ἀνωτέρω ἐφημερίδος, ὅτι ἡ ἱερὰ βίβλος τῶν Κινέζων, θεωρεῖται παρ' αὐτῶν ὅπως καὶ παρὰ τῶν Χριστιανῶν αἱ δύο διαθῆκαι. Ἰδοὺ μία αὐτῆς περικοπή. «Ὅπως κατασταθῆ ὁ λαὸς εὐδαίμων, ἐλαττωθῆ ὁ πόλεμος καὶ ἐξασφαλισθῆ ἡ διάρκεια τοῦ θρόνου, εἰς τῶν σπουδαιότερων τρόπων εἶναι εἶναι ἡ ἐργασία τῆς γῆς ὅπως τὰ προϊόντα ἐπαρκῶσιν εἰς τὴν κατανάλωσιν, ὥστε νὰ μὴ ἔχωμεν ἀνάγκην νὰ προστρέχωμεν εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, καὶ ζητῶμεν πράγματα χρήσιμα εἰς τροφήν καὶ ἔνδυμα.